

”Mä olisin oppinut kaikki asiat kantapään kautta, mutta onneks nyt mä opin ne ennen kun tarvii tipahtaa mihinkään ihan pohjalle.”

ELÄMÄNHALLINTA TUETUN ASUMISEN JÄLKEEN NUORTEN AIKUISTEN
KOKEMANA

RAISA KEMPPAINEN

Tampereen yliopisto

Sosiaalityön tutkimuksen laitos

Sosiaalityön pro gradu -tutkielma

Helmikuu 2009

Tampereen yliopisto
Sosiaalityön tutkimuksen laitos

KEMPPAINEN RAISA: ”Mä olisin oppinut kaikki asiat kantapäähän kautta, mutta onneks nyt mä opin ne ennen kun tarvii tipahtaa mihinkään ihan pohjalle.” Elämänhallinta tuetun asumisen jälkeen nuorten aikuisten kokemana.

Pro gradu -tutkielma, 67 s., 2 liites.

Ohjaaja: Kyösti Raunio

Helmikuu 2009

Pro gradu -tutkielmani kiinnostuksen kohteena on nuorten tuettu asuminen nuorten aikuisten kokemana. Tuettua asumista tuettuna on nuorten syrjäytymisen ehkäisy vaikuttamalla nuorten elämänhallintataitoihin. Tutkimuksessani tarkastelen elämänhallintaa tuetussa asumisessa asiakkaina olleiden nuorten näkökulmasta: minkälaista nuorten elämänhallinta on tuetun asumisen jälkeen, ja miten nuoret kokevat elämänsä muuttuneen tuetun asumisen aikana. Tutkimukseni on osa Nuorisotasoliiton nuorten asumisen tukitoimien seuranta-, tutkimus-, ja kehittämishanketta, joka on käynnistynyt vuonna 2006. Hankkeen tarkoituksena on tuottaa tietoa nuorten tuettua asumista vaikuttavuudesta, ja kehittää nuorten tuettua asumista paremmin nuorten tarpeita vastaavaksi.

Postmodernin ajan haasteet aikuistumiselle, nuoruuden pitkittyminen ja maailman monimutkaistuminen herättävät huolta nuorten syrjäytymisestä. Tutkimukseni teoreettisessa viitekehyksessä tarkastelen ensin nuorten syrjäytymiseen liitettyjä uhkia, ja sitä, minkälaisia haasteita itsenäistyminen nuorille asettaa. Syrjäytymisen lisäksi tarkastelen myös elämänhallinnan käsitettä ja elämänhallinnan tunteen kehittymistä erityisesti psykologisten teorioiden pohjalta.

Tutkimukseni on laadullinen, ja sen empiirinen osa koostuu kuuden tuetussa asumisessa asiakkaana olleen nuoren aikuisen teemahaastattelusta. Aineiston analyysimenetelmänä käytin aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Nuoret tulevat tuettuun asumiseen hyvin erilaisista elämäntilanteista, joten tarjottu tuki määrittäytyy heidän yksilöllisen tilanteensa tarpeita vastaavaksi. Nuorten elämänhallinnan sujumisen kannalta merkityksellisiksi teemoiksi osoittautuivat asunto ja toimeentulo, mielenterveys, päihteettömyys, ihmissuhteet, suunnitelmallisuus ja vastuu omasta toiminnasta, sekä itsenäisyys. Tutkimukseni johtopäätöksensä voin todeta, että tuetulla asumisella on ollut vaikutusta nuorten elämänhallintaan monilla elämän osa-alueilla, myös niillä nuorilla, joiden tuettua asumista jakso katkesi ennen tavoitteiden saavuttamista.

Avainsanat: nuoret, tuettu asuminen, itsenäistyminen, syrjäytyminen, elämänhallinta

University of Tampere
Department of Social Work Research

KEMPPAINEN, RAISA: "I would have learned everything in the end, but luckily I learned it before things went too bad." Life management after the supported housing experienced by young people.

Master's thesis, 67 pages, 2 appendices

Supervisor: Kyösti Raunio

February 2009

This study focuses on the impact of supported housing on the life management skills of young people. Supported housing is important because it aims to prevent social exclusion by providing young people with better life management skills. The objective of this project is to identify how young people themselves define life management, what it means to them and how their lives changed after a period of supported housing. The study began in 2006 and is part of a research program implemented by the Finnish Youth Housing Association (NAL). The goal of the program is to build on the work performed in the supported housing units and institutions under the Finnish Youth Housing Association (NAL).

Considering that we live in a postmodern society where life has become very unpredictable, it is not surprising that many people often worry about the social exclusion of the young, for whom growing up and independent living can sometimes be very challenging. Thus, in the theoretical portion of this paper I focus on the threats inherent in our postmodern society that can lead to social problems and social exclusion. Then I reflect on the concepts of social exclusion and life management as they relate to young people.

The research portion of this study included individual interviews with six young adults between 18 to 24 years of age, who were former clients of the supported housing program. For all the participants, the supported housing period had ended between six months to one year prior to the interview. The analysis shows that supported housing had a positive impact on the lives of these young people in various ways. They overcame addictions such as drug and alcohol abuse, developed better self-esteem, and better relationships with their families, expanded their social networks, found meaningful work and educational opportunities, sought help for mental health issues, and became more independent and responsible with decisions regarding their personal lives. The results were alike regardless of whether the supported housing period had ended successfully, or whether it had ended before all the goals were achieved.

Key words: young people, supported housing, independence, social exclusion, life management

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	1
2 NUORTEN TUETTU ASUMINEN JA JÄLKIHOOLTO	5
2.1 Tutkimukseni aihepiiriin liittyvät aiemmat tutkimukset	5
2.2 Tuettu asuminen, tukiasuminen ja palveluasuminen	7
2.3 Lastensuojelun jälkihoolto ja nuorten tuettu asuminen	9
3 NUORTEN AIKUISTUMINEN JA SYRJÄYTYMISEN RISKIT	13
3.1 Muutto pois lapsuudenkodista osoituksena itsenäistymisestä	13
3.2 Postmodernin ajan haasteet aikuistumiselle	15
3.3 Aikuistuvan nuoren identiteetin kehittyminen	16
3.4 Ongelmallinen syrjäytymisen käsite	18
3.5 Nuorten syrjäytymisen riskitekijät	20
4 ELÄMÄNHALLINTA	24
4.1 Elämönhallinnan määreet	24
4.2 Elämönhallinnan tunteen kehittyminen	27
4.3 Elämönhallinta postmodernissa maailmassa	28
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	31
5.1 Tutkimustehtävä	31
5.2 Teemahaastattelu aineiston keruuvälineenä	32
5.3 Tutkimukseni aineisto	33
5.4 Analyysimenetelmänä aineistolähtöinen sisällönanalyysi	36
6 NUORTEN ELÄMÄ TUETUN ASUMISEN JÄLKEEN	38
6.1 Asunto ja toimeentulo	38
6.2 Mielenterveys	40
6.3 Päihteettömyys	41
6.4 Ihmissuhteet	43
6.5 Suunnitelmallisuus ja vastuu omasta toiminnasta	44
6.5.1 Vastuullinen rahankäyttö	45
6.5.2 Ajankäytön suunnittelu	47
6.5.3 Järjestys kotona	48

6.6 Itsenäisyys	49
6.6.1 Vapaus päättää itseä koskevista asioista	49
6.6.2 Taito hoitaa omat asiat itsenäisesti	50
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTAA	52
7.1 Nuorten elämän ongelmat kietoutuvat toisiinsa	52
7.2 Tuetun asumisen merkitys nuorten elämässä	56
LÄHTEET	63
LIITE 1. TEEMAHAASTATTELURUNKO	68

1 JOHDANTO

Muuttoa pois lapsuuden kodista ja itsenäiseen asumiseen siirtymistä pidetään aikuistumisen merkkeinä. Itsenäistyminen ei ole nuorille kuitenkaan aina helppoa ja itsestään selvää. Itsenäiseen asumiseen siirtyminen ja oman elämän aloittaminen on suuri elämänmuutos, eivätkä kaikki esimerkiksi löydä heti opiskelu- tai työpaikkaa. Nuorilla voi olla myös erilaisia elämänongelmia tai vaikeat kasvuolosuhteet, jolloin omat selviytymiskeinot eivät riitä ja tarvitaan ulkopuolista apua.

Postmodernissa yhteiskunnassa siirtymä nuoruudesta aikuisuuteen saattaa edetä suoraviivaisuuden sijasta monivaiheisemmin ja kestää pidempään, koska monet ennen itsestään selvät valinnat, kuten perheen perustaminen ja työelämään siirtyminen, sisältävät enemmän ristiriitaisuuksia ja valinnan mahdollisuuksia. (Komonen 2001, 72.) Tulevaisuuden katsotaan myös postmodernissa yhteiskunnassa määräytyvän yhä enemmän yksilöllisten kykyjen ja resurssien mukaan. Nopean yhteiskunnallisen muutoksen seurauksena tarvittavien kykyjen ja resurssien hankkiminen voi viedä kuitenkin kauemmin kuin ennen. Yksilöllistyminen vaikuttaa erityisen voimakkaasti omaa elämäänsä suunnitteleviin nuoriin. Siksi nuoruudesta aikuisuuteen siirtyminen pitkittyy, nuoruuden ja aikuisuuden raja hämärtyy ja aikuisuuden määreet muuttuvat. (Oinonen 2001, 119.)

Postmoderni aika ja nuoruuden pitkittyminen nähdään helposti uhkana perinteiselle elämäntavalle. Lisääntyvien mahdollisuuksien ja vaatimusten edessä ollaan huolissaan nuorten syrjäytymisestä. Nuorten tuettu asuminen on yksi ratkaisu itsenäistymiseen tukea tarvitseville nuorille ja nuorille aikuisille. Vaikka tuettu asuminen terminä viittaakin asumisen tukemiseen, tähtää tuki kuitenkin laajemmin nuoren selviytymisen tukemiseen arkielämässä, syrjäytymisen ehkäisyyn ja elämänhallintataitojen parantumiseen.

Pro gradu -tutkielmani kiinnostuksen kohteena on elämänhallinta tuetussa asumisessa olleiden nuorten aikuisten kokemana. Mitkä asiat nuorten elämässä ovat muuttuneet tuetun asumisen jakson jälkeen? Mitä hyvään elämänhallintaan kuuluu nuorten aikuisten mielestä? Muun muassa näitä asioita tarkastelen tutkimuksessani. Olen myös kiinnostunut siitä, näkyvätkö postmoderniin aikaan liitetyt haasteet tutkimukseni nuorten puheessa. Tutkimuskohteina ovat Hämeenlinnan Seudun Nuorisoasunnot ry:n, Tampereen Seudun Nuorisoasunnot ry:n ja Hyvinkään nuorisoasuntoyhdistys ry:n toteuttama nuorten tuettu asuminen. Kyseiset yhdistykset tuottavat nuorten tuetun asumisen palveluja omalle kunnalleen ja ovat Nuorisoasuntoliiton sopimuskumppaneita. Tuettu asuminen on tarkoitettu 17 - 28 -vuotiaille itsenäisen asumisen aloittamiseen tukea tarvitseville, asumisessaan kriisiytyneille ja syrjäytymisvaarassa oleville nuorille ja nuorille aikuisille. Tuetun asumisen

tavoitteena on tukea nuorta elämän eri osa-alueilla ja tukea muuttoa itsenäiseen asumiseen, jotta nuoren elämä olisi mahdollisimman tasapainoista.

Nuorten tuetun asumisen kehittämiseksi edellä mainituissa kaupungeissa on perustettu maaliskuussa 2006 Nuorten asumisen tukitoimien seuranta-, tutkimus- ja kehittämishanke, jonka käyttöön tutkielmani tulokset päätyvät. Hankkeen tarkoitus on tuottaa tietoa nuorten tuetun asumisen vaikuttavuudesta, ja kehittää nuorten tuettua asumista paremmin nuorten tarpeita vastaavaksi. (Granlund 2006, 3-5.) Kehittämishanke on kiinnostunut nuorten kokemuksista tuetusta asumisesta ja tuetun asumisen vaikutuksista nuorten elämönhallintaan. Tämän tutkimuksen painopiste on siinä, miten nuoret itse mieltävät elämönhallinnan. Tuettun asumisen vaikuttavuus tulee esille siinä yhteydessä, kun tarkastelen nuorten kuvaamaa muutosta elämönhallinnassa.

Vaikka kyse on nuorten tuetusta asumisesta ja käytän läpi koko tutkimuksen käsitettä nuoret, tutkimukseeni osallistuneet nuoret ovat itsenäistyviä 19-24 -vuotiaita nuoria aikuisia, joista useimmat ovat olleet jo täysi-ikäisiä aloittaessaan tuetun asumisen jakson. Nuorten tuetun asumisen asiakkaiden ikä vaihtelee hieman eri paikkakunnilla. Hämeenlinnan tukipalvelut on tarkoitettu alle 29-vuotiaille, Tampereella 17 - 25 -vuotiaille ja Hyvinkäällä 17 - 28 -vuotiaille nuorille aikuisille. Ajalla 1.1. – 30.6.2006 asiakkaina olleet nuoret olivat kuitenkin jokaisella paikkakunnalla 16 - 25 -vuotiaita (Granlund 2006, 9).

Jotta tutkimukseni aihe olisi helpompi ymmärtää, on aiheellista selvittää aluksi, miten nuoret päätyvät tuettuun asumiseen ja mitä tuettu asuminen pitää sisällään. Nuoret ohjautuvat tuettuun asumiseen pääsääntöisesti kaupungin sosiaalitoimen kautta, ja osa nuorista kuuluu lastensuojelun jälkihuollon piiriin. Jotkut nuoret ovat ohjautuneet tuettuun asumiseen myös haettuaan yhdistyksen asuntoa, jolloin on todettu tarve tuetulle asumiselle. Nuorisoasunnoissa nuoret asuvat itsenäisesti. Tuettun asumisen asiakkaina on 10 % asuinyhteisön asukkaista. Asiakkaina voivat olla esimerkiksi vaikeasta kotitilanteesta itsenäistyvät nuoret, asunnottomat, pitkään työttömänä olleet ja ammattikouluttamattomat nuoret, mielenterveyskuntoutujat, päihdekuntoutujat, jälkihuolto- nuoret, alaikäiset, velkaantuneet, nuoret joiden aiempi asuminen on epäonnistunut esimerkiksi maksuhäiriöiden vuoksi, tai nuori perhe. Kohderyhmään eivät kuitenkaan kuulu nuoret joilla on hoitamaton päihde- tai mielenterveysongelma. Akuutin hoidon tarpeessa olevat ohjataan hoitopaikkoihin. (Granlund 2006, 3-4.)

Hämeenlinnan ja Tampereen nuorisoasuntoyhdistyks tuottavat tuetun asumisen palveluja tilaaja- tuottaja -mallin mukaisesti, jolloin kaupunki toimii palvelun tilaajana. Hyvinkään

nuorisoasuntoyhdistys ei ole tuotteistanut tuettua asumista. Tilaaja-tuottaja-mallia varten on luotu kolme erilaista tukipakettimallia: kevyt, perus- ja vahva tuki. Lähtökohtana on, että asiakkuuden alussa on yleensä käytössä vahvempi tuki. Alkuvaiheessa nuoren tuen tarve on yleensä suurempi ja erilaiset käytännön asiat vievät enemmän aikaa. Vahvemmassa tuesta siirrytään vähitellen kevyempään tukeen. Tukisuhde on prosessi, joka toteutetaan tiettyinä ajanjaksona, ja se voi kestää muutamasta kuukaudesta yli vuoteen.

Kun nuoren kanssa on todettu tarve tuetulle asumiselle, asumisohjaaja selvittelee yhteistyössä sosiaalitoimen ja nuoren kanssa hänen taustansa, elämäntilannettaan ja motivaatiota sitoutua tukisuhteeseen. Vuokrasopimuksen lisäksi nuori täyttää tukisopimuksen, jota hän sitoutuu noudattamaan. Tukisuunnitelmaan kirjataan tukisuhteen konkreettiset tavoitteet. Nuoren kanssa tehdään aluksi 3 - 6 kuukauden määräaikainen vuokrasopimus, jota voidaan tarvittaessa jatkaa viiden vuoden määräajaksi. Ensimmäinen vuokrasopimus on myös keino kontrolloida, että nuori hoitaa velvollisuutensa vuokralaisena: maksaa vuokran, noudattaa järjestyssääntöjä, ja huolehtii asunnostaan. Jos nuori aiheuttaa häiriöitä tai syntyy vuokrarästejä, vuokrasopimusta ei välttämättä jatketa määräajan jälkeen.

Nuorten tuetun asumisen asiakkuuksien yhteisiä piirteitä ovat arjen hallinnan tukeminen, rahan käytön opettelu, asiointiapu, kiinnekohtien saaminen elämään, ihmissuhteiden ylläpito ja sosiaalisten verkostojen laajentaminen. Tuetun asumisen toimintamalli perustuu ratkaisukeskeisyyteen ja verkostotyöhön. Yhteistyö asunto-, sosiaali-, ja mielenterveysviranomaisten, sekä muiden tuettua asumista tarjoavien tahojen kanssa on olennainen osa työtä. Tuettu asuminen on käytännössä esimerkiksi keskustelua, uuden asukkaan perehdyttämistä, vuokravalvontaa, kotikäyntejä, hoitoonohjausta ja muistuttamista. Tarvittaessa annetaan myös varoituksia. Työntekijä tapaa nuorta säännöllisesti sovittuina aikoina, ja tukitapaamisilla hoidetaan esimerkiksi viranomaiskäyntejä. (Granlund 2006, 3-4.)

Nuorten tuetun asumisen toimintaa toteuttavat yhdistykset keräävät tukisuhteen aikana saavutetuista tavoitteista tietoa palautelomakkeilla asiakkaina olleilta nuorilta, ja palvelun tilaajan edustajalta, eli kaupungin sosiaalitoimelta. Tuetussa asumisessa olleita nuoria pyydetään palautelomakkeessa arvioimaan numeroasteikolla tuen riittävyttä, missä asioissa ja kuinka paljon nuori on tarvinnut tukea, ja arvioimaan, oliko nuoren ja työntekijän välinen tukisuhde onnistunut. Palautelomakkeiden pohjalta olisi voinut olla mielenkiintoista tarkastella myös tämän tutkimuksen tuloksia, mutta tutkimukseni tekovaiheessa palautelomakkeista koostettuja tuloksia ei valitettavasti ollut käytettävissäni. On kuitenkin todettu, että asumisen tukipalvelujen tuottaminen syrjäytymisen

ehkäisemiseksi on tärkeää, ja riittävällä ammatillisella tuella on voitu estää nuoren asumisen päätyminen häiriötilanteissa, jos nuori itse haluaa sitoutua tukisuhteeseen. Tukisuhteen pidemmistä vaikutuksista nuoren elämään ei toistaiseksi ole tietoa, ja toiminnan kehittämiseksi on tärkeää saada tietoa toiminnan onnistumisesta siihen osallistuneiden nuorten kokemusten kautta. (Granolund 2006b, 5.) Tutkimukseni vastaa tavoitteeseen saada tietoa tukisuhteen vaikutuksista nuorten kokemana. Tutkimukseeni osallistuneiden nuorten tukisuhteiden päättymisestä oli haastatteluhetkellä kulunut noin vuosi ja joillakin puoli vuotta, joten kovin pitkäaikaisia vaikutuksia en tässä tutkimuksessa pääse tarkastelemaan. Tutkimukseni kertoo kuitenkin, millainen elämäntilanne nuorilla on vuoden kuluttua tukisuhteen päättymisestä.

Sosiaalityön pääaineopintojen ohella olen lukenut nuorisotyötä sivuaineena, ja gradututkielman tekeminen nuorten tuetusta asumisesta tarjoaakin hyvän tilaisuuden perehtyä lisää kiinnostavaan aiheeseen. Nuorten tuettua asumista ei ole tutkittu kovin paljoa, mutta käsittelen aiempia tutkimuksia lyhyesti luvussa 2. Koska tuetun asumisen asiakkaista osa on lastensuojelun jälkihuollon piiriin kuuluvia nuoria, selvitän myös jälkihuollon periaatteita. Nuorten tuettu asuminen tähtää nuorten aikuisten syrjäytymisen ehkäisyyn ja elämänhallintataitojen parantumiseen, joten tutkimukseni keskeisimpiä käsitteitä ovat aikuistuminen, syrjäytyminen ja elämänhallinta, joita selvennän luvuissa 3 ja 4. Tarkastelen nuorten aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liitettyjä syrjäytymisen uhkia, ja myös sitä, minkälaisia haasteita postmoderni aika aikuistumiselle asettaa. Perehdyn myös elämänhallintaan eri näkökulmista ja tarkastelen, minkälaisia ristiriitoja elämänhallintaan postmodernissa ajassa liittyy. Tutkimukseni lainaa teoreettista taustaa pohdinnoille niin monitieteisestä nuorisotutkimuksesta, sosiaalityöstä, sosiologiasta, kuin myös psykologian tieteenalalta.

2 NUORTEN TUETTU ASUMINEN JA JÄLKIHUOLTO

Käsittelen aluksi tutkimukseni aihepiiriin liittyviä aiempia tutkimuksia ja niiden keskeisiä tuloksia. Tarkastelen myös tuetun asumisen historiaa Suomessa ja selvennän tuetun asumisen käsitettä. Lopuksi selvitän lastensuojelun jälkihuollon periaatteita, koska osa tuetun asumisen asiakkaista on jälkihuollon piiriin kuuluvia itsenäistymisvaiheessa olevia nuoria.

2.1 Tutkimukseni aihepiiriin liittyvät aiemmat tutkimukset

Nuorten tuettua asumista on tutkittu melko vähän. Pro gradu -tasoisia tutkimuksia nuorten tuettuun asumiseen, jälkihuoltoon ja elämänhallintaan liittyen on tehty jonkin verran. Esimerkiksi Pirita Merjokari (2004) tarkasteli pro gradu -tutkielmassaan tuetun asumisen vaikutusta neljän nuoren elämänhallintaan, jotka olivat mukana Setlementti Naapurin tuetun asumisen projektissa. Tutkimus on tehty nuorten näkökulmasta. Tuettu asuminen vaikutti tutkimukseen osallistuneiden nuorten elämänhallintaan muun muassa siten, että tukea saaneiden nuorten itsevarmuus, työtilanne ja suhteet vanhempiin parantuivat, päihteidenkäyttö väheni ja tyytyväisyys elämään kasvoi. Nuorten elämään ennen tuettua asumista oli kuulunut muun muassa päihteidenkäyttöä, huostaanotto, ja yksi nuori oli kokenut vanhempansa kuoleman. Nämä olivat suuria murroshetkiä nuorten elämässä. Nuoret kokivat omaan asuntoon erityisen positiivisena muutoksena sen vuoksi, että kotoa pois muutto helpotti vanhempien kanssa tulehtuneita välejä. Positiivisia muutoksia olivat myös opiskelu, uudet kaverit ja seurustelukumppanin löytäminen. Merjokarin mukaan sukupuoli vaikutti siihen, miten nuoret painottivat heille merkityksellisiä asioita. Pojille työ- ja raha-asiat merkitsivät enemmän kuin tytöille, tytöt taas painottivat ihmissuhteita poikia enemmän. (Merjokari 2004, 50-54.)

Oma asunto merkitsi nuorille ennen kaikkea rauhallista ja turvallista asuinpaikkaa. Turvallisuuden kokemisen tärkeys on helppo ymmärtää jos nuorella on ollut levoton lapsuus, joillakin niin levoton että heidät oli otettu huostaan. Elämänhallinta tarkoitti tutkimuksen nuorille myös terveyttä ja jaksamista, ja kykyä omatoimisuuteen. Tuetusta asumisesta nuoret saivat keskusteluapua, apua yksinäisyyteen, apua rahankäytössä, virastoasioissa ja itsenäisen elämän aloittamisessa. (Merjokari 2004, 54-59.)

Anne Varho-Soininen (2003) on tehnyt pro gradu -tutkielman jälkihuollossa olleiden nuorten elämänhallinnasta. Varho-Soininen haastatteli tutkimukseensa kuutta jälkihuollossa ollutta nuorta,

joista kaksi oli ollut sijoitettuna avohuollon tukitoimenpiteenä ja neljä oli otettu huostaan. Varho-Soinisen tutkimuksen mukaan jälkihuollossa olisi paljon parantamisen varaa. Nuorille tarjottiin asunto ja tukihenkilöpalveluja, mutta nuoret mielsivät jälkihuollon ennen kaikkea taloudellisena tukena. Joiltakin jälkihuoltosuunnitelmia jäi tekemättä, nuorilta puuttui tietoa jälkihuollon sisällöstä ja mahdollisuuksista, ja nuoret ihmettelivät muun muassa sitä, että vanhempia ei otettu mukaan neuvotteluihin. Varho-Soininen ehdottaakin, että jälkihuoltonuorten vanhempia pitäisi tukea enemmän. Asunnon ja taloudellisen tuen lisäksi nuoret tarvitsevat tukea oman paikkansa löytämisessä, ja tuetun asumisen tarjoama apu sosiaalitoimen ulkopuolella, lähempänä nuorten arkea, toimii paremmin. (Varho-Soininen 2003, 106.)

Toimivana ratkaisuna sijoitetuilla nuorilla oli ollut itsenäisen elämän aloitus tukiasunnossa, ja sieltä omaan asuntoon siirtyminen. Myös tukihenkilöpalvelu oli olennainen apu nuorten itsenäistymisen tukena. Tutkimuksen nuoret oli jaoteltu J.P. Roosin ulkoisen ja sisäisen elämänhallinnan teorian perusteella selviytyjäksi, eteenpäin pyrkijäksi, luopujaksi ja sopeutujaksi sen mukaan, oliko heillä hyvä sisäinen elämänhallinta, hyvä ulkoinen elämänhallinta, tai oliko elämänhallintataidoissa puutteita. Selviytyjiä ja eteenpäin pyrkiviä yhdisti esimerkiksi opiskelu ja työ, kun taas luopujilla ja sopeutujilla oman elämän tavoitteet eivät olleet selkeitä. (Varho-Soininen 2004, 104.)

Pekka Allén (2001) tutki pro gradu -tutkielmassaan tuen ja kontrollin rakentumista Suomen Punaisen Ristin Nuorten turvatalojen tukiasuntotoiminnassa ja turvatalon työntekijöiden ja nuorten näkemyksiä tukiasumisesta. Tukiasunnoissa asuvat nuoret kokivat saaneensa emotionaalista, tiedollista ja aineellista tukea. Emotionaalinen tuki tarkoitti nuorten kannustamista, tiedollinen tuki piti sisällään neuvontaa ja tukea asumis- ja toimeentuloasioissa, ja aineellista tukea puolestaan oli esimerkiksi oman asunnon tarjoaminen. Tutkimuksen nuorten mielestä tukiasumisessa tuki painottui kontrollia enemmän. Nuorille oli tärkeää puhumisen mahdollisuus ja tunne siitä, että heitä kuunnellaan. Nuoret eivät kokeneet, että heitä seurattaisiin tai valvottaisiin liikaa, vaikka esimerkiksi yövieraista ilmoittaminen työntekijälle saattoi nuorten mielestä olla kontrolloivaa. Kontrolli liittyi ennen kaikkea häiriötilanteisiin, kun nuoret eivät noudattaneet jotakin sääntöä.

Suvi Raitakarinen (2006) väitöskirjan tutkimuskohteena on myös nuorten tukiasumisyksikkö. Retorinen tutkimus painottuu siihen, miten nuori kohdataan auttamis- ja kasvatusinstituutioissa ja millaisia minuuksia auttamisen kohteena oleville nuorille kielellisesti luodaan tukiasumisyksikön palaverimuistioissa ja asiakirjoissa. Institutionaaliset minuudet rakentuvat työntekijöiden kielenkäytössä, eli ne ovat tukiasumisyksikön teksteissä työntekijöiden kategorisointeja nuorista

asiakkaista. Ammatilaisen tulkinta nuoren tilanteesta vaikuttaa siihen, minkälaista tukea nuori asiakkaana saa. (Raitakari 2006, 36-37, 43.)

Ammattilaisten vallan käytön tavoitteena on hyvään itsekontrolliin ja elämänhallintaan kykenevä yksilö. Tutkimus tekee näkyväksi myös yhteiskunnallisia odotuksia tavallisen elämänsä saavuttamisesta, ja esimerkiksi sosiaaliset ongelmat määrittyvät yksilöllisten resurssien ja taitojen puutteena. Tukiasumisessa tähän haetaan ratkaisua valmentamalla yksilöä, ja luomalla resursseja normaalille arjelle. (Emt. 48-49, 64.)

Tukiasumisyksikön palaverimuistiot ja asiakirjat ovat tulkittavissa tutkimuksen mukaan siten, että nuori on kasvatettava ja kontrolloiva, hyvä asiakas on reipas, oikealla tavalla aktiivinen ja halukas harjoittelemaan, hyvä elämä on säännöllistä arkea, hyvä arki on päihteetöntä, ja aikuisuus on itsenäisyyttä ja osallistumista yhteiskuntaan. (Emt. 217, 249, 267.) Ammatillisen vallankäytön tarkoitus on vahvistaa asiakkaiden yksilöllisyyttä ja itsereflektiivisyyttä, mutta Raitakari (2006, 260-261) muistuttaa myös, miten auttamistyöhön liittyy riski liiallisesta vallankäytöstä. Nuoret ovat kasvatettavan asemassa, eikä palaverimuistioteksteissä jää tilaa sille, että nuori asettaisi itse omat tavoitteensa mahdollisuuksien mukaan.

2.2 Tuettu asuminen, tukiasuminen ja palveluasuminen

Tuettu asuminen on lähellä tukiasumisen ja palveluasumisen käsitteitä, joten on ehkä tarpeellista selventää niiden välisiä eroja. Palveluasuminen on tarkoitettu henkilöille, jotka eivät ole laitoshoidon tarpeessa, mutta tarvitsevat kuitenkin enemmän tukea ja palveluita suoriutuakseen jokapäiväisistä elämän toiminnoista. Palveluasumisen tavoitteena on mahdollisimman itsenäinen suoriutuminen arkielämässä. (Rissanen, Pekkanen & Mattila 2004, 12.)

Tukiasuminen on omatoimista suoriutumista tukeva ja kuntoutumista edistävä asumismuoto, joka perustuu päävuokralaissuhteeseen. Tukiasunnot ovat yksityisen palveluntarjoajan tai sosiaalitoimen tuottamia asuntoja henkilöille, jotka tarvitsevat tilapäistä tai pitkäaikaista tukea siirtyäkseen myöhemmin itsenäiseen asumiseen. Tukiasunnossa asuvalla on ammatillinen tai vapaaehtoinen tukihenkilö, joka tapaa tukiasunnossa asuvaa toistuvasti sovitun ajanjakson ajan. Hoitokodit, palvelukodit ja perhekodit eroavat tukiasunnoista muun muassa siinä, että niiden asukkaat asuvat yleensä alivuokralaisina. (Emt.)

Selkeimmin tuki- ja palveluasumisen erottavat toisistaan fyysiset ratkaisut. Palveluasunnot ovat tyypillisesti erillisissä, tiettyä tarkoitusta varten rakennetuissa palvelutaloissa, kun taas suurin osa tukiasunnoista sijaitsee normaalissa asuntokannassa muun asutuksen joukossa. (Emt.) Asumispalveluista ja palveluasumisesta on säädetty laissa. Kunnan asumispalvelujen järjestämistä säätelee sosiaalihuoltolain (710/1982) 17 §. Sen mukaan kunnan on huolehdittava sosiaalipalveluista, joihin kuuluvat myös asumispalvelut. Asumispalveluiden käsite on sosiaalihuoltolain 22 §:n määritelmän mukaan palvelu- ja tukiasumisen järjestämistä. Lain 23 §:n mukaan asumispalveluja annetaan henkilölle, joka erityisestä syystä tarvitsee apua tai tukea asunnon tai asumisensa järjestämiseen. Kuitenkaan laki ei velvoita asunnon järjestämiseen muille kuin alle 21-vuotiaille lastensuojelutoimenpiteiden kohteena tai muutoin perhe- tai laitoshoidossa olleille nuorille.

Myös tukiasuminen ja tuettu asuminen erotetaan usein toisistaan, vaikka näiden väliset käsite-erot ovatkin väljempää. Tukiasuminen on tiiviimmän tuen muoto, kun taas tuettu asuminen tarjoaa löyhempää tukea. Tukiasuminen on säänneltyä sosiaalipalvelua, johon liittyy ammatillinen tukikontrolli-asiakassuhde. Tuetussa asumisessa tuki ei välttämättä ole yhtä tiivistä kuin tukiasumisessa, ja tuen tarjoaja voi olla myös ei-ammattillinen vapaaehtoistyöntekijä. (Raitakari 2003, 17.) Oma tutkimukseni koskee siis juuri tuettua asumista. Tuettu asuminen ei myöskään ole pelkästään asumisen tukemista, vaan siinä korostetaan laajemmin asiakkaan tukemista arjessa ja tämän elämännhallintataitojen vahvistamista.

Nuorten tuetun asumisen kehittäminen Suomessa on alkanut ITAS-projektista, joka toteutettiin kahdeksassa kokeilukunnassa vuosina 1980 - 1983. Erityishuoltojärjestöjen liitto EIJÄ ry. on toteuttanut toisen nuorten tuettuun asumiseen keskittyvän valtakunnallisen projektin vuosina 1989 - 1998. Projektin tarkoitus oli erityisesti tehostaa lastensuojelun jälkihuoltoa ja kehittää tukiasuntotyötä. (Miikkulainen 1997, 38.)

Vuonna 1971 perustetun nuorisoasuntoliiton tavoitteena on edistää nuorisoasumista ja toimia nuorisoasuntopolitiikan kehittämiseksi Suomessa. Periaatteena on nuorisoasuntojen edullisuus ja sijainti hyvien kulkuyhteyksien varrella. Asuntoja vuokrataan alle 30-vuotiaille työssäkäyville tai työelämään hakeutuville nuorille aikuisille. Etusijalla ovat ensimmäiseen omaan asuntoon muuttavat alle 25-vuotiaat. (Rauhala 2008.) Opiskelijoilla ei ole mahdollisuutta asua nuorisoasunnoissa, koska he voivat hakeutua opiskelija-asuntoihin. Nuorisoasuntoliitto toimii yhteistyössä valtakunnallisen, asunnottomille asuntoja hankkivan Y-säätiön kanssa. (Hannikainen & Kärkkäinen 1997, 32.) Sitten Nuorisoasuntoliitto on laajentanut toimintaansa ja tekee nykyään

yhteistyötä kuntien kanssa nuorten asuntokohteita rakennuttaessaan. Toiminnan tavoitteena on asuntovaihtoehtojen tarjonnan ohella auttaa syrjäytymisvaarassa olevia nuoria. Nuorisoasuntoliiton toteuttamaa tuetun asumisen mallia on lähdetty kehittämään Foyer-toiminnan pohjalta, joka luotiin alun perin Englannissa asunnottomien nuorten auttamiseksi 1990-luvulla. Nuorisoasuntosäätiö on myös tuottanut asuntoja työssäkäyville nuorille. (Junto 2002, 117-118.) Muissa Pohjoismaissa tämänkaltaista toimintaa on Junton mukaan yleisempää kuin Suomessa. Raitanen (2001, 101) korostaa, että suurin osa itsenäisesti asumaan siirtyvistä nuorista tarvitsee vain kohtuuhintaista asuntoa ilman tukipalveluja ja sen suurempia ongelmia. Kaikki nuorisoasunnoissa asuvat eivät siis kuulu tuetun asumisen asiakkaisiin, vaan tuetussa asumisessa asuu 10 % nuorisoasuin-yhteisön asukkaista.

Englannissa Foyerit kehitettiin 1990-luvun alussa keinoksi auttaa nuoria itsenäistymisessä ja työllistymisessä. Foyereissa yhdistyy kohtuuhintainen majoitus, ja koulutuksen ja työllistymisen tukeminen. Ranskassa Foyerit on tarkemmin määritelty erilaisten kohderyhmien mukaan: omat asuntonsa on vapautuville vangeille, yksinhuoltajaaideille, siirtotyöläisille ja lastensuojelun nuorille. (Lovatt & Whitehead & Levy-Vroelant 2006, 151-153)

Englannissa on todettu että asiakasryhmän tarpeet ovat ajan kuluessa muuttuneet siten, että asukkailla on nykyään suurempi kohtuuhintaisen majoituksen ja pitkäaikaisen tuen tarve kuin työllistymis- ja koulutuspalveluiden tarve. Ranskassa Foyerit ovat reagoineet paremmin näihin muutostarpeisiin. Toisaalta Englannissakin ollaan vähitellen menossa siihen suuntaan, että painotetaan enemmän elämähallintataitoja, ja koulutus- ja työasioita hoidetaan Foyerien ulkopuolella. Elämähallintataitojen turvaamisen ohella nykyään pyritään moniammatilliseen yhteistyöhön ja siihen, että nuorilla olisi mahdollisuus jatkuvan kontrollon sijaan suurempaan itsenäisyyteen ja sitä kautta vastuun ottoon omasta elämästään. (Emt. 161-163.) Tuetun asumisen toiminta ei vaikuta eroavan eri maiden välillä suurestikaan.

2.3 Lastensuojelun jälkihuolto ja nuorten tuettu asuminen

Osa tuetun asumisen asukkaista on lastensuojelun jälkihuollon piiriin kuuluvia itsenäistyviä nuoria, joten on aiheellista selventää hieman myös jälkihuollon periaatteita. Nuorten, jotka ovat ennen 18 ikävuotta olleet lastensuojelun asiakkaina, asumiseen liittyviä sosiaalipalveluja ja muita tukitoimia säätelee lastensuojelulain (683/1983) 13 §. Sen mukaan sosiaalilautakunnan on tarvittaessa tuettava lastensuojelutoimenpiteiden piirissä ollutta itsenäistyvää nuorta asunnon hankinnassa tukemalla

nuorta taloudellisesti ja muilla tavoin. Jälkihuoltoon nuorella on oikeus 21-vuotiaaksi asti. Nyyssölan ja Pajalan (1999, 129) mukaan jälkihuollossa oleva nuori voi tarvita tukea muun muassa koulunkäynnissä, työllistymisessä, asumiseen liittyvissä asioissa, rahankäytön hallinnassa, pakollisissa paperiasioissa, alkoholinkäytön säännöstelyssä ja sosiaalisten suhteiden vahvistamisessa. Tuetun asumisen toiminta sopii siten hyvin jälkihuollossa olevien nuorten tukemiseen, koska vastaavia asioita käsitellään tuetussa asumisessa.

Jälkihuollon tulee Laaksosen (2004, 15) mukaan lähteä nuoren yksilöllisistä tarpeista ja elämäntilanteesta. Erilaisista elämäntilanteista johtuen nuorten tuen tarpeet vaihtelevat. Nuoret tarvitsevat itsenäistyessään myös tunnetta siitä, että joku välittää ja kuuntelee. Jälkihuollossa olevien nuorten tuen tarve on perusteltua, koska jälkihuollon piirissä olevilta nuorilta puuttuvat usein sellaiset tukiverkostot, jotka ovat itsenäiseen asumiseen siirryttäessä ratkaisevan tärkeitä (Laaksonen 2004, 10, 43.) Nuorten sosiaalisiin verkostoihin vaikuttaa se, ovatko nuoret kasvaneet laitoksissa, sijaisperheissä vai sukulaisten luona, ja kuinka kauan he ovat olleet sijoitettuina. Avohuollon tukitoimenpiteiden kohteena olleiden nuorten on usein helpompi siirtyä itsenäiseen elämään (Nyyssölä ja Pajala 1999, 136).

Jälkihuolto on varsin erilaista eri maissa, mikäli sitä tarjotaan ollenkaan. Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa on tehty niin kutsuttuja leaving care -tutkimuksia, joiden tarkoitus on selvittää nuorten selviytymistä sijaishuollon päättymisen jälkeen. Iso-Britanniassa jälkihuollosta säädettiin laissa vasta 1991. Britanniassa viranomaisten vastuulla on nykyään tarjota sijaishuollossa olleille nuorille tarvittava tuki näiden terveydellisiin, taloudellisiin ja koulutustarpeisiin. Nuorilla on oikeus saada tukea 21-vuotiaaksi asti, kuten Suomessakin. Lisäksi sijaishuollossa olleille nuorille tehdään suunnitelma ja heille määrätään henkilökohtainen ohjaaja, joka vastaa suunnitelman toteutumisesta. Yhdysvalloissa ja Australiassa puolestaan viralliset tahot eivät ole vastuussa nuorten jälkihuollosta, ja nuoret joutuvat omilleen jo 16 - 18 -vuotiaina. Jälkihuollon puute näkyy usein esimerkiksi nuorten asunnottomuustilastoissa. Australiassa taataan laissa jälkihuollon järjestäminen sijaishuollossa olleille nuorille vain yhdessä osavaltiossa. (Mendes & Mosleshuddin 2006, 111 – 119.)

Kansainvälinen tutkimus on osoittanut, että sijaishuollosta lähtevillä nuorilla on usein suurempi riski syrjäytyä kuin muilla samanikäisillä nuorilla. Heillä voi olla heikompi koulutus, koska monet eivät jatka opiskelua 16 ikävuoden jälkeen, he ovat useammin työttöminä ja heillä esiintyy useammin riskikäyttäytymistä ja mielenterveysongelmia. Myös näkyvään etniseen vähemmistöön

kuuluminen tai kehitysvammaisuus voivat olla riskitekijöitä, joiden vuoksi nuoret saattavat kokea syrjintää. (Stein 2006, 273-274.)

Sijaishuollosta muutetaan myös usein nuorempana, noin 16-18-vuotiaana, kun monet nuoret asuvat lapsuudenkodissaan vielä täytettyään 20 vuotta. Sijaishuollossa olleiden nuorten odotetaan ikään kuin aikuistuvan nuorempina. Heillä ei ole välttämättä mahdollisuutta ratkoa ajan kanssa elämässä eteen tulevia haasteita, kuten monilla muilla samanikäisillä nuorilla. Nuorille ei anneta mahdollisuutta kokeilla rajojaan ja etsiä identiteettiään rauhassa. Perheen tuen puute nähdään sijaishuollosta lähtevien lasten ongelmana, koska perhesuhteita ei välttämättä ole tai ne ovat vaikeita. Perhesuhteiden puuttuminen saattaa vaikuttaa myös suoraan nuoren jatkokoulutusmahdollisuuksiin, koska perheellä on keskeinen rooli opintojen rahoittajana ja käytännön ja emotionaalisen tuen tarjoajana. (Stein 2006, 274.)

Vinnerljung (1996, 70) on koonnut leaving care -tutkimusten keskeisimpiä tuloksia. Tulosten mukaan sijoituksen jälkeistä elämää leimasivat useilla nuorilla teiniraskaudet, masennus, terveydelliset ongelmat, ja ongelmat sosiaalisissa suhteissa. Myös työttömyys, asunnottomuus ja rikollisuus olivat sijoitettuna olleilla nuorilla yleisempiä verrattuna muihin samanikäisiin nuoriin. Tulokset kertovat, että itsenäistyminen on usein vaikeaa sijaishuollosta lähtevälle nuorelle.

Ruotsissa on tehty myös tutkimus, joka käsittelee sijaishuollossa olleiden nuorten vanhempien ennenaikaisia kuolemia. Sijaishuollosta lähteviä nuoria verrattiin muihin samanikäisiin nuoriin, ja todettiin, että useammilla lastensuojelutauksilla nuorilla esimerkiksi äiti saattoi olla kuollut jo ennen kuin nuori on täyttänyt 18 vuotta. Kuolinsyyt liittyivät mm. alkoholin ja huumeiden väärinkäyttöön, väkivaltaan ja itsemurhiin. Toisen vanhemman ennenaikainen menetys voi olla yksi riskitekijä nuoren elämässä, koska nuori aikuinen tarvitsee monipuolista tukea itsenäistymisvaiheessa. (Franzèn & Vinnerljung 2006, 254, 259-261.)

Jälkihuoltopalveluista on myönteisiä tutkimustuloksia muun muassa Skotlannissa, missä jälkihuolto on aloitettu jo ennen sijaishuollosta lähtemistä. Jälkihuollolla on todettu olevan selkeä yhteys selviytymiseen itsenäisessä elämässä. Sosiaalisten verkostojen laajeneminen ja itsetunnon vahvistaminen on todettu myös olennaiseksi syrjäytymisen ehkäisyssä. Positiivinen ja kannustava suhde perheenjäseniin, ystäviin tai sijaishuoltoperheeseen auttaa nuorta eteenpäin. (Stein 2006, 276)

Toisaalta sijaishuollosta lähtevät nuoret eivät ole yksi yhtenäinen joukko, vaan nuorten kesken on myös eroja. Nuoria on ryhmitelty eteenpäin pyrkiviksi, selviytyjiksi ja uhreiksi. Sijaishuollon laadulla, tavalla jolla itsenäiseen elämään siirrytään, ja tuella jota nuoret saavat sijaishuollon

päättymisen jälkeen, on ratkaiseva merkitys nuorten tulevaisuuden kannalta. Olisi hyvä, että interventiot tapahtuisivat ajoissa, että sijaishuolto olisi tasaista, ja korjaisi lapsuudenkodissa tapahtuneita vahinkoja, että sijaishuollosta lähteminen olisi hyvin suunniteltu, ja että nuorille olisi tukea tarjolla tarpeeksi. Tukea tarvitsevat etenkin ne nuoret, jotka kärsivät mielenterveysongelmista tai joilla on ollut vaikeuksia useilla elämänalueilla. (Stein 2006, 278.)

Suomalainen sosiaaliturvajärjestelmä on niin erilainen verrattuna leaving care –tutkimusten kuvaamiin anglosaksisiin maihin, että se tekee tutkimusten vertailusta vaikeaa. Sijoituksen jälkeistä elämää ei ole Suomessa myöskään tutkittu yhtä paljon. Varho-Soinisen (2003, 104) tutkimuksen mukaan jälkihuollossa olleet nuoret mielsivät sosiaaliviranomaisten tarjoaman jälkihuollon pääasiassa taloudelliseksi tueksi, ja jälkihuollon sisällöstä tiedottaminen oli puutteellista. Myös Jahnukaisen (2004, 324) tutkimuksessa koulukodista kotiutettujen nuorten selviytymisestä nuoret käsittivät jälkihuollon ennen kaikkea rahallisena tukena, ja suuri osa nuorista jäi koulukodista lähtemisen jälkeen yksin. Haapasalo ja Repo (1998, 28) muistuttavat kuitenkin, että suuri osa sijoitettuna olleista nuorista myös selviää elämästään hyvin ilman sen suurempia ongelmia.

3 NUORTEN AIKUISTUMINEN JA SYRJÄYTYMISEN RISKIT

Aikuistumisen yhteiskunnallisina merkkeinä pidetään työelämään siirtymistä, itsenäistä asumista ja perheen perustamista. Koska nämä asiat ajoittuvat nykyään postmodernissa maailmassa usein myöhempään ikävaiheeseen kuin ennen, väitetään että nuoruus on pidentynyt. Tässä luvussa tarkastelen aikuistumista kehityspsykologisen käsityksen pohjalta, ja sitä, minkälaisia syrjäytymisen riskejä aikuistumiseen liitetään.

3.1 Muutto pois lapsuudenkodista osoituksena itsenäistymisestä

Itsenäistyminen mielletään nuoren liittymiseksi yhteiskunnan täysivaltaiseksi jäseneksi, ja sen ajatellaan vaativan muuttoa pois lapsuuden kodista. Lapsuuden kodista ei välttämättä lähdetä sen vuoksi että ollaan tietyn ikäisiä, vaan itsenäistymiseen liittyvien elämänmuutosten, kuten parisuhteen tai opintojen aloittamisen vuoksi. (Raitanen 2001, 98.) Siirtyminen itsenäiseen asumismuotoon merkitsee nuorelle myös usein paikkakunnan vaihtoa, jos hän muuttaa opiskelemaan tai työn perässä. Korkeakouluthan sijaitsevat useimmiten suuremmissa kaupungeissa, ja maaseutukunnissa ei välttämättä ole nuorille tarpeeksi töitä tarjolla. (Kuure 2001, 23.) Vaikka lapsuudenkodista ja vanhemmista irtautuminen on aina kriisi nuorelle, se kuitenkin kuuluu normaaliin elämäntilanteeseen. Kriisit vievät ihmistä eteenpäin ja tuottavat uusia psyykkisiä sopeutumiskeinoja ja toimintavalmiuksia. (Pakkanen 1991, 198-199.)

Ensimmäisen kattavan nuorten aikuisten asumishistoriaa ja asumisuraa Suomessa kartoittavan valtakunnallisen kyselytutkimuksen toteutti Suomessa Vesa Keskinen vuonna 1991. Kysely suunnattiin 18 - 29 -vuotiaille nuorille aikuisille, ja se kuvaa nuorten asumista sekä maaseudulla että kaupunkiympäristöissä. Tutkimuksella kartoitettiin mm. nuorten lapsuudenkodissa asumista, kotoa muuton ikää ja asumistavoitteita. Seuraavan kerran vastaavan tutkimuksen toteutti Ari Niska (1996). Ympäristöministeriön julkaisu *Nuorten asuminen 2005* (Ilmonen ym. 2005) on jatkoa edellisille. Kaikkien näiden tutkimusten tuloksille on yhteistä, että nuoret ovat Suomessa yleisesti melko tyytyväisiä asuntotarjontaan. Niskan (1996) tutkimus tehtiin 1990-luvun laman aikana, jolloin nuoret suhtautuivat varovaisemmin omistusasunnon hankintaan. 2000-luvulla talouskasvun myötä kehitys on kuitenkin kulkenut siihen suuntaan, että monet nuoret pitävät vuokra-asumista lähinnä tilapäisenä ratkaisuna ennen omistusasunnon hankkimista. Myös muutto lapsuudenkodista itsenäiseen asumismuotoon on viime vuosina aikaistunut.

Monilla nuorilla määrä- ja osa-aikaisista työsuhteista johtuva rahan puute saattaa estää omilleen muuttamisen. Siirtyminen itsenäiseen asumismuotoon ei myöskään tarkoita aina itsenäisyyttä kaikilla elämän osa-alueilla. Esimerkiksi monilla nuorilla taloudellinen tilanne kytkeytyy vanhempiin. Jos nuori ei voi työpaikan puuttuessa hankkia itsenäistä toimeentuloa, vanhemmat kustantavat nuorten itsenäisyyden. Myös monet opiskelijat joutuvat turvautumaan tukien riittämättömyyden vuoksi vanhempiensa apuun. (Kuure 2001, 35.) 1990-luvulla myös turvautuminen sosiaalitoimiston toimeentulotukeen kasvoi, mikä johtuu laman aikaisesta nuorten työttömyyden lisääntymisestä. Keskimäärin nuoret muuttavat ensiasuntoonsa ennen 20 ikävuotta. (Raitanen 2001, 98 - 99.) Asuminen on Junton (2002, 105) mukaan nimenomaan nuorille ongelmallista, koska aktiivisina mutta ”elämänvaiheköyhinä” asunnontarvitsijoina he kohtaavat asuntomarkkinoiden epäkohdat ja riskit. Myös jälkihuollon tarpeessa olevat nuoret ovat riippuvaisia yhteiskunnan tarjoamasta taloudellisesta tuesta, joka mahdollistaa itsenäisen asumisen, koska he eivät useinkaan voi saada taloudellista tukea vanhemmiltaan.

Turusen (1996, 146) mukaan lapsuudenkodista irtautuminen voi luoda nuorelle aikuiselle ahdistusta, kun juuret on revittävä irti vanhasta. Ennen kuin nuori kiinnittyy uudelleen uuteen asuinpaikkaan, hän joutuu ikään kuin elämään välitilassa, jolloin hänen voi olla vaikea asettua mihinkään. Tämä näkyy voimakkaimmin nuoren muuttaessa paikkakunnalta toiselle. Asunnolla ja pysyvyydellä on merkitystä myös nuoren identiteetin kannalta. Pakkasen (1991, 198-199) mukaan nuoren ensimmäinen oma koti ja sen lähiympäristö ovat kehittyvän identiteetin jatkuvana tukijana ja peilaamisen kohteena. Ihminen muokkaa asuinpaikkaansa tarpeitaan vastaavaksi sen verran kuin se on mahdollista, ja riittävän pysyvä asunto luo turvallisuutta nuoruusiässä, jolloin elämäntilanteet vaihtelevat nopeasti. Pitkäaikaiseen epävarmuuteen ja turvattomuuteen pakon edessä sopeutuminen vaikuttaa nuoren persoonallisuuteen, ja hänen suhtautumiseensa yhteiskuntaan ja tulevaisuuteen. Asumisvaihtoehtojen puuttuminen ja liiallinen taloudellinen riippuvuus vanhemmista saattaa myös lannistaa nuoren. (Emt.)

Ihmisen tasapainoinen elämä edellyttää jonkinlaista perusturvallisuutta, jonka varaan elämä rakennetaan. Psykkisen perusturvallisuuden lisäksi ulkomaailman pysyvyys on tärkeä tekijä tämän tunteen syntymisessä. Ihmisen tulee voida havaita yhä uudelleen tuttuja asioita ja tilanteita ympärillään. Kun ympäristö on tuttu, ihminen osaa toimia siinä, ja hänelle syntyy positiivinen käsitys kyvyistään pärjätä maailmassa ja selvitä uusista tilanteista. Maailman muuttuessa nopeasti, kuten postmodernissa maailmassa tapahtuu, ihmisen ei aina ole helppo luottaa omaan selviytymiseensä. (Emt. 197-198.)

3.2 Postmodernin ajan haasteet aikuistumiselle

On esitetty, että postmodernissa yhteiskunnassa syrjäytyminen on helpompaa, koska nuoruuteen sisältyvät aikuistumisen prosessit ovat erillistyneet ja monimuotoistuneet. Ollaan huolissaan nuoruuden pitkittymisestä. Joidenkin väitteiden mukaan syrjäytymismahdollisuudet ovat myös lisääntyneet jälkimodernissa yhteiskunnassa muuttoliikkeen, median yhteiskunnallisen roolin voimistumisen, työmarkkinoiden rakennemuutoksen sekä kilpailuhenkisyiden ja eri elämäntilanteiden lisääntyneiden muutosvaatimusten vuoksi, jotka asettavat nuorille yksilöllistymispaineita. Nuorten on aiempaa hankalampi vastata moniin odotuksiin, joita aikuisuuteen on perinteisesti liitetty. (Järvinen & Jahnukainen 2001, 141.) Myös Raunion (2000, 72-73) mukaan postmodernin maailman epävakaisuus ja erityisesti voimistuva yksilöllisyys aiheuttavat haasteita ihmisen jokapäiväiselle selviytymiselle, koska vastuu ihmisen elämässä tekemistä valinnoista on entistä enemmän yksilön harteilla, kun taas modernissa maailmassa erilaiset yhteiskunnalliset järjestelyt turvasivat riskien varalta.

Esimerkiksi työelämässä työtehtävien vaatimustaso on kasvanut, ja työntekijältä vaaditaan yhä enemmän erityisten taitojen ohella yleisiä teoreettisia ja sosiaalisia valmiuksia (Tuohinen 1991, 173). Aikaisemmille sukupolville työn laadulla ei ollut välttämättä suurta merkitystä, kunhan hoiti työnsä vastuuntuntoisesti ja kunnolla, mutta 1980-luvulta alkaen on voimistunut sen kaltainen ajattelu, että myös työn luonteella on merkitystä. Tämäkin on nähty yhtenä osoituksena yksilöllistymisestä. Yksilön valinnat eivät enää perustu yhtä paljon yhteisöllisiin normeihin, vaan yhä useammin omaan tahtoon. Nuoret siis suhtautuvat työntekoon enemmän omista tarpeistaan ja lähtökohdistaan lähtien kuin vanhemmat sukupolvet. (Emt. 169-171.)

Yhteiskunnan päättäjät haluaisivat usein kannustaa nuoria aikuisia esimerkiksi nopeammin työelämään ja hankkimaan lapsia nuorempana, mutta joidenkin näkemysten mukaan nuoruus kehitysvaiheena ei välttämättä tue kiinnittymistä ja sitoutumista. Esimerkiksi Turusen (1996, 146-147) mukaan opiskelu, työpaikka tai avioliitto saattavat vaikuttaa nuoren elämään ulkoisesti tasapainottavasti, mutta nuoren mieli saattaa silti aaltoilla. Toisaalta nuoret saattavat liittyä kiihkeästi johonkin aatteeseen, uskonnolliseen tai muuhun liikkeeseen, koska liittyminen tarjoaa hyväksytyksi tuleamista ja turvallisuutta. Nuori voi elää ristiriidassa sitoutumisen ja kiinnittymisen välillä. Voisi ajatella että postmodernin yhteiskunnan pitkittynyt nuoruus onkin ihanteellinen tilanne, jossa nuori voi rauhassa kokeilla omia rajojaan ja etsiä elämänsä suuntaa.

Toisaalta esimerkiksi myöhään jatkuvan opiskelun haittana voi olla se, että nuori aikuinen ei riittävästi kohtaa arkielämän paineita. Aiemmin työelämään siirtyvä kypsyy aiemmin ottamaan huomioon itsensä ulkopuolisia asioita, joka pakottaa käymään läpi omia tunteita ja on sen vuoksi kasvattavaa. Vaikka myöhään jatkuva opiskelu voi aiheuttaa hankaluuksia, se toisaalta myös mahdollistaa itsekkään keskittymisen vain omaan olemassaoloon. (Turunen 1996, 168-169.)

Psykologisissa teorioissa aikuistuminen ymmärretään eri tavoin. Esimerkiksi psykoanalyttinen teoria kiistää pitkittyneen nuoruuden mahdollisuuden. Aalberg (1991, 233) esittää, että psykoanalyttisen teorian mukaan nuoruus sijoittuu ikävuosien 12-22 väliin, ja vaiheen loppupuolella kiinteytyy jo suhteellisen muuttumaton aikuisen persoonallisuus. Turunen (1996, 159-160) taas ajoittaa aikuistumisen vaiheen vasta ikävuosiin 27/28-34/35. Aikuistumisen käsite on kuitenkin epämääräinen. Aikuisten maailma eroaa lasten ja nuorten elämästä siten, että aikuisen persoonan ajatellaan vakiintuneen. Aikuinen on tavalla tai toisella löytänyt paikkansa yhteiskunnassa. Turunen ei tarkoita, että sopeutuminen vallitseviin kulttuurisiin arvostuksiin, kuten ammatin hankkiminen ja perheen perustaminen, olisi aikuisuuden mitta, vaan että yksilö on yleensä löytänyt jonkin tyylin elämälleen. (Emt.)

3.3 Aikuistuvan nuoren identiteetin kehittyminen

Kehityopsykologisen näkemyksen mukaan ihminen kohtaa eri ikävaiheissa erilaisia kehitystehtäviä. Esimerkiksi Turunen (1996, 17) jakaa ihmisen elämänkaaren seitsenvuotisjaksoihin, joissa kaikissa on omat kehitystehtävänsä. Ihmisen varsinaisen kehityksen vaihe kestää varhaislapsuudesta noin kahdenteenkymmenenteen ikävuoteen asti, jolloin kasvu, muutos ja oppiminen ovat näkyvintä. Tämän jakson aikana kaikki persoonallisuutta rakentava tulee pääasiassa ulkoapäin. Ihmisen elämänsä aikana kohtaamissa henkilökohtaisissa vaikeuksissa saattaa olla kyse kehityskriiseistä, vaikka ihmisen oireilu saattaa vaikuttaa siltä, että kriisin syyt ovat lähtöisin ulkopuolelta. Kehityskriisit vaikuttavat yksilöllisiltä, koska niissä heijastuvat yksilön omat, erityiset ongelmat. Yksilöllisiltä näyttävät ongelmat aktivoituvat luonnollisten kehityspaineiden vuoksi juuri tietyssä ikävaiheessa. Kehityskriisit johtuvat siitä, että yksilön on päästävä eroon menneistä asenteista ja odotuksista, ja suuntauduttava elämässä uudelleen. (Emt. 159-160.)

Turunen (1996, 125) sijoittaa nuoruuden ikävuosien 13/14 - 20/21 välille. Vaikka nuori alkaa olla itsenäinen persoona, nuoren mieltymykset ja käsitys elämästä eivät ole välttämättä vielä vakiintuneita ja vaihtuvat helposti, ja nuori ottaa vastaan erilaisia virikkeitä, jotka rakentavat

persoonallisuutta. Turusen mukaan nuori kaipaa usein tilaa ja vapautta etsiä itseään. Tunnustelu ja etsiminen kuuluu kehitykseen, vaikka se ei aina vaikuta ulospäin järkevältä ja tehokkaalta ajankäytöltä. Etsiminen johtaa lopulta joidenkin tehtävien tai roolien omaksumiseen.

Varhaisaikuisuus sijoittuu Turusen (1996, 17) mukaan ikävuosien 21/22-27/28 välille, ja varsinainen aikuistuminen ajoittuu vasta lähemmäksi kolmattakymmenettä ikävuotta. Nuoruudelle ominainen ”eläytyvä omaksuminen” jatkuu vielä varhaisaikuisuudessakin, joka tarkoittaa että nuori on tällöin vielä riippuvainen ympäristön virikkeistä. Ihmisten yksilöllisyys vaihtelee niin paljon, ettei ikävaihe teoria anna selityksiä kaikelle ihmisen toiminnalle, eivätkä kasvukriisit vaikuta kaikkiin ihmisiin samalla tavalla. Kaikki kuitenkin käyvät läpi samanlaisia kehitystehtäviä. (Emt. 26.)

Myös Ojanen (2007, 309) painottaa, että 15-25 vuoden ikävaihe on länsimaissa hyvin merkittävä itsearvostuksen ja itseluottamuksen kannalta, ja kyseiseen ikävaiheeseen liittyy paljon muistikuvia. Jos ikävaiheen ongelmat ratkeavat hyvin, se vahvistaa ihmisen itsearvostusta ja itseluottamusta, mutta jos nuoruusiän kriisit eivät ratkea, vaikeudet voivat Ojasen mukaan jatkua pitkälle aikuisikään. Turunen (1996, 178-180) on todennut, että itseluottamus riippuu lapsuuden ja nuoruuden kehitysvaiheissa paljolti ulkoapäin annetusta tuesta. On oltu huolissaan esimerkiksi peruskoulussa alkavasta kovasta kilpailusta, joka ei anna mahdollisuuksia epäonnistumiselle. Nuori, joka persoonallisuuden kehityksensä ja identiteettinsä rakentumisen vaiheessa kohtaa jatkuvia epäonnistumisia, saattaa menettää uskon itseensä (Karppinen 1996, 112).

Varhaisaikuisuudessa kehitys on sisäisempää ja yksilö kokee asiat enemmän persoonallisiksi kysymyksiksi. Varhaisaikuisuuteen kuuluu Turusen mukaan elämynälkä, eläminen elämyksestä toiseen, jolloin yksilön voi olla vaikea vastustaa vallitsevaa ja kulkea omaa tietään, ja haavoittuvan itsetunnon vuoksi nuori voi sosiaalisista syistä kulkea tapahtumien tai muotien mukana. (Turunen 1996, 135, 146-147.) Kallion (2006, 60) mukaan vallitseva postmoderni aika kuitenkin kyseenalaistaa kehitysvaiheiksi nimetyt kronologiset ajanjaksot, koska postmoderni aika on työntänyt nuoruutta aikuisuuteen ja hämärtänyt nuoruuden ja aikuisuuden rajoja.

Postmodernia aikaa leimaa myös elämyksellisyyden ja yksilön valinnan mahdollisuuksien korostaminen. Toisaalta elämynshakuisuus on myös yksi temperamenttipiirteistä, joka esiintyy kaikilla ihmisillä. Temperamenttipiirteinä elämynshakuisuuteen liittyy ristiriitaisia ominaisuuksia, kuten uteliaisuutta ja tiedonhalua, ja toisaalta impulsiivisuutta, yllätyksellisyyttä ja arvaamattomuutta. Tutkimustulokset liittävätkin elämynshakuisuuden usein negatiivisiin asioihin,

kuten liialliseen alkoholinkäyttöön, huumekekeiluihin ja epäsosiaaliseen käytökseen. Temperamenttipiirteiden tavoin elämishakuisuuden voimakkuus vaihtelee yksilöllisesti, joten vaikka elämishakuisuus olisi korostunutta varhaisaikuisuudessa, sillä perusteella ei voida väittää, että kaikki nuoret olisivat yhtä elämishakuisia. (Keltikangas-Järvinen 2008, 92-93.)

Vaikka psykologisissa näkemyksissä nuorten aikuistumisesta onkin eroja, ne vaikuttavat olevan yhtä mieltä siitä, että aikuistuva nuori tarvitsee paljon tukea ulkopuolelta. Riittävä ulkopuolinen tuki ehkäisee nuorten syrjäytymistä.

3.4 Ongelmallinen syrjäytymisen käsite

Mitä oikeastaan tarkoitetaan, kun puhutaan nuorten syrjäytymisestä? Siljanderin (1996, 7-9) mukaan nuoren katsotaan olevan syrjäytynyt tai vaarassa syrjäytyä, jos hän ei toimi valtakulttuurin odotusten mukaisesti. Syrjäytymisellä tarkoitetaan syrjäytymistä yhteiskunnan valtakulttuurin määrittelemästä elämänmuodosta sekä arvo- ja normijärjestelmistä, yleisesti hyväksytyistä toimintatavoista tai jonkin vallitsevan elämänmuodon ihanteista. Varsinaiseksi ongelmaksi syrjäytymisen ajatellaan kuitenkin muodostuvan vasta, kun siihen liittyy yksilön elämänhallinnan kadottaminen ja siihen liittyvä vieraantumisen kokemus, sekä ulosajautuminen keskeisiltä yhteiskunnallisilta foorumeilta, kuten koulutuksesta, työmarkkinoilta ja sosiaalisista suhteista. (Emt.) Syrjäytymisen yhteydessä puhutaan usein marginalisaatiosta. Käsitteet eroavat toisistaan siten, että kaikki syrjässä (eli marginaalissa) oleminen ei ole syrjäytymistä eikä yhteydessä huono-osaisuuteen. Marginaalisuus saattaa liittyä ainoastaan jollakin elämänalueella toimimiseen ja voi olla myös yksilön tietoinen valinta, kuten erilaiset nuorten alakulttuurit. Syrjäytyminen puolestaan määrittyy yksilön elämässä kielteisenä ja kokonaisvaltaisena. (Järvinen & Jahnukainen 2001, 145.)

Syrjäytymisen vaara voi alkaa jo lapsuuden olosuhteissa ja jatkua koulutuksellisenä syrjäytymisenä (Siljander 1996, 15). Syrjäytyminen etenee vaiheittain ja ulottuu lopulta yksilön koko elämään. Syrjäytymisen kierteeseen on kuitenkin mahdollista puuttua missä vaiheessa tahansa. Syrjäytymiskierteestä pois pääsemistä auttaa usein voimakas sosiaalinen tuki joko lähiympäristöstä tai muualta. (Järvinen & Jahnukainen 2001, 136.)

Toisaalta Järvinen ja Jahnukainen (2001, 133-136) kuitenkin kritisoivat syrjäytymistä väistämättömänä asiasta toiseen etenevänä prosessina. Yksi syrjäytymistä edesauttava tekijä, esimerkiksi huono koulumenestys, ei välttämättä aina johda seuraavaan vaiheeseen, eli

epäonnistumiseen työmarkkinoilla, eikä totaaliseen syrjäytymiseen kaikilla elämäalueilla. Syrjäytymisen näkeminen pysyvänä tilana on myös leimaavaa ja jättää huomiotta, etteivät kaikki tiettyyn ryhmään kuuluvat, kuten vähävaraiset, työttömät, perheettömät, ole syrjäytyneitä. Ihminen voi olla syrjäytynyt tiettyä ajanjaksona, mutta ei välttämättä koko elämänsä. (Lämsä 1998, 10.) Nuoren nimeäminen syrjäytymisvaarassa olevaksi sisältää myös riskin, että se toimii itseään toteuttavana ennusteena. Lasten ja nuorten kohdalla täytyisi panostaa juuri ongelman ratkaisemiseen kyseisellä hetkellä, eikä jäädä pohtimaan nuorten syrjäytymisalttiutta tulevaisuudessa. (Järvinen & Jahnukainen 2001, 137.)

Auttamistyön ammattilaiset voivat myös löytää kohteesta aina uusia sairauksia, ongelmia, riskiryhmiä ja tilanteita, jolloin nuori leimautuu turhaan. Leimaavan asiantuntijapuheen vaarana voi myös olla, että nuori kategorisoituu ”ei autettavissa olevien” -ryhmään, jota mikään instituutio ei voi enää auttaa, jos vaikka nuoren tuettu asuminen katkeaa. (Raitakari 2006, 217.) Tässä tutkimuksessa onkin mielenkiintoista kuulla niiden nuorten näkemyksiä, joiden tuetun asumisen jakso on katkennut ennen tavoitteiden saavuttamista ja joiden voidaan ajatella kategorisoituneen juuri ”ei autettavissa oleviksi”.

Eriarvoisuudesta, epäoikeudenmukaisuudesta ja syrjäytymisestä puhuminen edellyttää, että ihmisten toimeentulo ja hyvinvointi olisi mitattavissa samoista lähtökohdista. Postmodernin näkemyksen mukaan ihmisten elämä on kuitenkin ristiriitaista ja pirstoutunutta. Postmoderni kritisoi yhdenlaista moraalisesti kestävästä toiminnan tapaa ja oikeaa tietoa. Ihmisten toiminnan normittaminen yleispätevään tietoon ja arvoihin perustuen on ongelmallista, koska yleispätevä tietokin on tuotettu aina tietyn kulttuurin kontekstissa. Syrjäytymispuheen ongelma onkin se, että oletus yhteiskunnasta syrjäytymisestä perustuu modernistiseen näkemykseen. (Raunio 2000, 70-71.)

Nuorten syrjäytymisen mittareina on pidetty työttömyyden, kouluttamattomuuden, päihteidenkäytön, mielenterveysongelmien, rikollisuuden ja taloudellisten vaikeuksien lisäksi nuorten velkaantumista, raskaudenkeskeytyksiä, hiv-tartuntojen määrää ja nuorten tekemiä itsemurhia, joissa ei tilastollisesti ennen 1990-luvun lamaa ja laman jälkeen ole todettu olevan merkittäviä muutoksia. Tilastojen kokonaislukuihin saattavat jäädä piiloon kuitenkin ongelmien kasaantuminen. Esimerkiksi rikollisuus, huumeet ja mielenterveyden ongelmat voivat olla kasaantuneita samalle ihmiselle. Nuorten ongelmat ovat myös saaneet enemmän yksilöllisiä piirteitä, kuten syömishäiriöt, mielenterveys ja huumeiden käyttö. (Paju & Vehviläinen 2001, 83-86.)

Paju ja Vehviläinen (2001, 81-83) varoittavat tekemästä liian mustavalkoisia tulkintoja nuorten syrjäytymisestä tilastojen perusteella. Koulutuksen ulkopuolella olosta ja nuorten työttömyys- ja toimeentulotukiasiakkuustilastoista ei voi vetää suoria johtopäätöksiä elämänhallinnan ongelmiin. Toisaalta on myös nuoria, jotka eivät hankkiudu tekemisiin työnvälityksen kanssa, ja se vääristää tilastoja. Syrjäytymisen ongelmat ovat enemmänkin yhteydessä kaupungistumiseen, ja nuorten ongelmat liittyvät myös kasvuolosuhteisiin ja vanhempien puutteelliseen kykyyn hoitaa ongelmia, josta kertoo esimerkiksi lastensuojelutoimenpiteiden kasvu. (Emt. 83-93.)

Tyttöjen elämän tärkeimmäksi ja ainoaksi päämääräksi ei ole pitkään aikaan voitu ajatella avioliittoa ja kotirouvan uraa. Nuoruus ja nuoriso myöhäismodernissa yhteiskunnassa eroavat Puurosen (1997, 42-43) mukaan traditionaalisesta nuorisosta ja nuoruudesta merkittävimmin juuri siinä suhteessa, että nyt nuoruus koskee tyttöjä ja poikia suhteellisen tasavertaisesti, ainakin Pohjoismaissa. Tilastoissa kotiäitiyden valinneet voivatkin sijoittua syrjäytyneiksi, koska ovat ammattikouluttamattomia ja työttömiä, vaikka muutama vuosikymmen sitten kotiäitiys ei olisi ollut mitenkään poikkeavaa (Paju ja Vehviläinen 2001, 99).

3.5 Nuorten syrjäytymisen riskitekijät

Asunnottomuutta voidaan pitää ääriesimerkkinä syrjäytymisestä. Nuorten asunnottomuus on kasvanut heidän heikon taloudellisen tilanteensa vuoksi. Kasvukeskuksien vuokra-asuntojen hinnat ovat monille nuorille liian kalliita. Opiskelija-asumista lukuun ottamatta kohtuuhintaisten asuntojen saaminen koskee vain pientä osaa nuorista, eikä nuorisoasuntojen rakennuttamisella ole pystytty vastaamaan kysyntään riittävästi. Nuorten asunnottomuusongelma saattaa olla suurempi mitä ajatellaan, koska kaveriensa luona majoilevat nuoret eivät näy tilastoissa. (Raitanen 2001, 100.) Koti tarjoaa ihmiselle myös oman paikan maailmassa ja edustaa sitä maailman pysyvyyttä, jota ihminen tarvitsee kehityksensä tueksi. Ihminen tarvitsee välillä yksityisyyttä, ja koti tarjoaa pakopaikan ympäristön jatkuvilta ärsykkeiltä. Jos ihmisellä ei ole omaa kotia, häneltä puuttuu mahdollisuus säädellä itsensä ja ympäristönsä vuorovaikutusta, ja perustarpeet, kuten nukkuminen, ovat riippuvaisia siitä mitä ympärillä tapahtuu. (Pakkanen 1991, 197-198.)

Asunnottomuus ei aina välttämättä ole kovin näkyvää. Suomessa asunnottomaksi määritellään henkilö, joka asuu ulkona, yömajoissa tai asuntoloissa tai asunnon puutteen vuoksi laitoksessa. Asunnoton voi olla myös vapautuva vanki, jolla ei ole asuntoa tiedossa. Monet asunnottomista asuvat tilapäisesti myös tuttavien tai sukulaisten asunnoissa. (Hannikainen ja Kärkkäinen 1997, 10.)

Ainoastaan asunnon tilapäinen puute ei väistämättä johda ongelmiin elämässä. Usein kuitenkin nuorten asunnottomuuteen ja asumisen ongelmiin liittyvät myös päihde- ja mielenterveysongelmat. Hynysen (2005, 7) mukaan asumisen tukipalvelut ovat tarpeellisia sen vuoksi, että asunnottomien moniongelmaisuus on kasvanut viime vuosina. Asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä korostuu ongelmiin, kuten vuokratästeihin ja häiriöihin, ajoissa puuttuminen. Ei ole myöskään aina selvää, onko asunnottomuus syynä päihde- ja muihin elämänongelmiin vai sen seuraus, koska ongelmat vaikuttavat molempiin suuntiin (Hannikainen & Kärkkäinen 1997, 14). Tuetun asumisen tarkoitus on myös ehkäistä asunnottomuutta, jolloin voidaan estää yksilön ongelmien kasautuminen.

Suomessa ja muissa Pohjoismaissa nuorten asumisen ajatellaan olevan kuitenkin hyvällä tasolla, sillä muihin Euroopan maihin verrattuna asunnottomuus ei ole yleistä, asuntojen ja asuinympäristöjen laatu on melko hyvä, eikä erityisen kurjistuneita alueita ole. (Ilmonen ym. 2005, 81.) Yhdysvalloissa, Iso-Britanniassa ja Australiassa sosiaalihuolto on järjestetty eri tavalla kuin Pohjoismaissa, joten nuorten asunnottomuus on niissä maissa yleisempää. Suomessa myös lastensuojelun jälkihuolto ehkäisee nuorten syrjäytymistä, mutta maailmalla monet sijaishuollossa olleet nuoret ajautuvat tutkimusten mukaan myöhemmin asunnottomiksi. (Mendes & Mosleshuddin 2006, 111-19.)

Keskustelua nuorten syrjäytymisestä on käyty vilkkaasti viime vuosikymmenien aikana, ja syrjäytymistä on myös pyritty aiemmin ehkäisemään eri tavoin. 1970-luvulla koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevien nuorten tilanteen ratkaisuksi kehitettiin esimerkiksi peruskoulun lisäluokat. 1980-luvulla pelko nuorten laajamittaisesta syrjäytymisestä kasvoi. Kun Suomi liittyi Euroopan unioniin, ongelmaan keksittiin ratkaisuksi tilapäisiä nuorisoprojekteja, jotka rahoitettiin Euroopan sosiaalirahaston kautta saadulla rahoituksella. Lähtökohtana oli kehittää uudenlaisia koulutuksen ja työelämään osallistumisen mahdollisuuksia, kuten nuorten työpajatoimintaa, jonka avulla koulutuksesta ja työstä karsiutuneet nuoret saataisiin integroitua takaisin yhteiskuntaan. (Järvinen & Jahnukainen 2001, 130-131.)

Nuorten työttömyys nähdään usein ensimmäisenä askeleena syrjäytymiseen. Esimerkiksi 1990-luvulla oltiin huolissaan joidenkin nuorten syrjäytymisestä ammattityöstä siksi, ettei heillä ollut halua kouluttautua. Huolta oli myös nuorten työmotivaation välineellistymisestä kulutustarpeiden vuoksi, joka tarkoittaa sitä, että nuoret tekevät työtä vain saadakseen rahaa kulutukseen, eikä niinkään sen vuoksi, että työnteko itsessään motivoisi nuoria. Tuohisen (1991, 169-171) mukaan kyseiset oletukset perustuvat väärinkäsityksiin, koska aikuiset ja nuoret puhuvat työstä ja sen merkityksestä eri tavoilla. Työllä on ollut erilainen merkitys vanhempien sukupolvien Suomessa.

Työ oli tuolloin välttämätön pakko, koska sitkeän työnteon avulla sodanjälkeinen Suomi nousi jaloilleen. Kenelläkään ei ollut vaihtoehtoja kieltäytyä töistä. Nuoret painottavat tutkimusten mukaan edellisiä sukupolvia enemmän itsestä lähteviä työn kriteerejä. Merkitystä on sillä, motivoiko työntekoon työ ammattina ja urana, työ toimintasisältönä, vai palkan eli toimeentulon ja kulutuksen lähteenä. Työ ei ole nuorille vain työtä, vaan myös identiteetin rakennusaine, ja silloin mikä tahansa työ ei välttämättä motivoi nuoria. (Emt. 169-171.)

Toisaalta työttömyys ei ole vain nuorten ongelma. Juhilan (2006, 57-58) mukaan Suomessa työttömyyttä pidetään yleensäkin suurimpana syrjäytymistä aiheuttavana riskitekijänä. Työllistämistä pyritään parantamaan mm. aktivoimalla työttömiä eri tavoin, pakotteilla ja houkuttelemalla. Aktivointi tarkoittaa käytännössä sitä, että oikeus vähimmäisturvaan kytkeytyy entistä tiiviimmin työn tekemiseen. Puhutaan siirtymästä hyvinvoinnin politiikasta (welfare) työperustaiseen hyvinvointiin (workfare). Erityisesti nuorten työttömyys pyritään katkaisemaan ennen kuin se pitkittyy, ja esimerkiksi alle 25-vuotiaita ammattikouluttamattomia koskee vaatimus kouluttautumisesta ammattiin, ennen kuin heillä on oikeus työttömyysturvaan.

Myös nuorten huumeidenkäyttö ja rikollisuus nähdään syrjäytymisen lopputuloksena. Huumeusaineiden tarjonta ja käyttö ovat lisääntyneet 1990-luvulla, ja huumeista puhutaan ennen kaikkea nuorten ongelmana. Toisaalta muukin psyyken manipulaation mahdollisuus, kuten mieliala- ja unilääkkeet, on arkipäiväistynyt, eikä vain nuorten, vaan kaikenikäisten keskuudessa. Huumeongelmassa keskeistä on se, että huumeet ovat nuorelle usein helpompi pikaratkaisu ongelmiin pitkäjänteisen vaivannäön sijaan, jota esimerkiksi työllistyminen vaatii. Huumeiden käyttö on laitonta ja liittyy siten myös rikollisuuteen, joka nähdään toisena keskeisenä ongelmana. Nuorten rikollisuuden kasvua kuitenkin helposti liioitellaan, eikä rikollisuus ole tilastojen mukaan kasvanut moneen vuoteen. Nuoret rikoksenteijät ovat pieni joukko, ja vaikka tehdyt rikokset ovat vakavampia kuin aiemmin, yhä suurempi osa nuorista ei ajaudu rikoksenteijäksi. Tilannetta on selitetty myös sillä, että rikoksista ilmoitetaan herkemmin kuin ennen. (Paju & Vehviläinen 2001, 79-80.)

Nuorten holtittoman rahankäytön nähdään sen sijaan kasvaneen laman aikana. 1990-luvulla sitä selitti matkapuhelimien tuleminen ja nuorten hallitsemattomat puhelinlaskut. Toisaalta monilla nuorilla, kuten opiskelijoilla, ei ole välttämättä rahaa käytössään edes tarpeeksi. Ylivelkaantumista pidetään kuitenkin yhtenä merkittävänä uutena ongelma-alueena esimerkiksi pikalainojen ja tekstiviestivippien yleistyttyä. (Paju & Vehviläinen 2001, 81-83.)

Sen lisäksi, että syrjäytyminen nähdään yksilön ongelmana, se on määrittynyt keskusteluissa ongelmaksi myös yhteiskunnan tasolla, kuten lisääntyvän rikollisuuden ja työttömyyden kasvuna. Tutkimukset eivät ole kuitenkaan toistaiseksi osoittaneet, että nuorten syrjäytyminen Suomessa olisi valtavasti kasvanut. Yhteenvedona voisi todeta, että syrjäytyminen on melko ristiriitainen käsite. Huoli nuorten syrjäytymisestä toimiikin ehkä parhaiten perusteluna nuorten auttamiseen tähtäävien instituutioiden toiminnan jatkumiselle, koska on nuoria, joista voidaan puhua syrjäytymisvaarassa olevina ja joita tuetun asumisen kaltaisella toiminnalla voidaan auttaa. Nuorten laajamittaisesta syrjäytymisestä esimerkiksi työttömyys- tai toimeentulotukitilastoista tehtyjen tulkintojen perusteella ei ole kuitenkaan perusteltua olla huolissaan.

4 ELÄMÄNHALLINTA

Syrjäytyneellä ihmisellä oletetaan olevan ongelmia elämönhallinnassaan. Tuettu asuminen puolestaan pyrkii tukemaan nuorta elämän hallinnassa ja siten ehkäisemään syrjäytymistä. Tässä luvussa käyn läpi, miten elämönhallinta on määritelty eri tieteenaloilla, mitä ominaisuuksia elämönhallintaan liitetään, ja miten elämönhallinnan tunne kehittyy ihmiselle psykologisen näkemyksen mukaan. Lopuksi tarkastelen sitä, minkälainen elämönhallinta on mahdollista postmodernissa yhteiskunnassa.

4.1 Elämönhallinnan määreet

Psykologisen käsityksen mukaan elämönhallinta ja vahva identiteetti ovat lähellä toisiaan. Ihminen, jolla on vahva identiteetti, elää sovussa itsensä, omien valintojensa ja arvojensa kanssa kaikilla elämän alueilla. Vahva identiteetti auttaa myös kestämaan muutoksia ja paineita, mikä on tärkeää nopeasti muuttuvassa postmodernissa yhteiskunnassa. Nyky-yhteiskunnassa vahvakin identiteetti voi horjua, kun esimerkiksi mediassa pidetään yllä yksipuolista kuvaa siitä, miten menestyvän ihmisen tulisi pukeutua ja käyttäytyä. Ihmisen identiteetti perustuu kuitenkin omille kokemuksille, tavoitteille ja ratkaisuille. Oman temperamentin tunteminen lisää itsetuntemusta ja antaa pohjan vahvalle identiteetille, ja sitä kautta elämän hallinnalle. (Keltikangas-Järvinen 2008, 269-271.)

Ihmiselle ei kehity identiteettiä ilman liittymistä johonkin ulkopuoliseen, vaikka nuoret vaikuttaisivatkin sitoutumattomilta. Yksilöllä on itsensä toteuttamisen paineita ja halu löytää oma rooli ja tehtävä. Nuori aikuinen voi ottaa vastaan niitä tehtäviä, joita yhteiskunnassa on tarjolla, mutta samanaikaisesti nuori etsii omaa suhdettaan asioihin, jonka vuoksi hän tarvitsee tukea etsiessään itseään ja omaa tehtäväänsä. Varhaisaikuisuudessa nuori voi kokea, että kaikki maailmassa on järjestettävissä ja hallittavissa. Kyse on hallitsemisen tarpeesta, joka jatkuu vielä aikuisuudessakin. Aiempi ”pieni maailma” ei enää tyydytä nuorta ympäristön jatkuvasti avartuessa. (Turunen 1996, 146-147.)

Ojasen (2007, 232) mukaan myös huumorintaju on yhteydessä elämän hallintaan. Huumorintaju on yhteydessä myös onnellisuuteen, itseluottamukseen, mielialaan ja ahdistuneisuuteen. Huumorintaju on siten psyykkisen hyvinvoinnin osa. Huumorin avulla kielteisiä kokemuksia voidaan ottaa aktiivisemmin haltuun ja ikään kuin saada ne hallintaan, ja ikävä kokemus voidaan nähdä myönteisessä valossa.

Elämönhallintaa voi verrata stressin hallintaan. Stressin hallinnassa ihminen pyrkii omalla toiminnallaan muuttamaan niitä ulkoisia tai sisäisiä olosuhteita, jotka hän arvioi itselleen liian rasittaviksi tai voimavaransa ylittäviksi. Ihminen voi joko pyrkiä muuttamaan konkreettisesti olosuhteet toisiksi tai sitten muuttaa omaa tapaansa tulkita asioita. Ihmisen elämönhallinnan ajatellaan olevan korkea, jos hän uskoo voivansa omilla päätöksillään ja ratkaisuillaan vaikuttaa asioihin ja siihen, mitä hänelle tapahtuu. Silloin hän tuntee myös olevansa vastuussa elämästään. Korkeasta elämönhallinnasta puhutaan myös sisäisenä kontrollina. Matala elämönhallinta tai ulkoinen kontrolli on sen sijaan ihmisellä, joka uskoo, että hänelle vain tapahtuu asioita ja tapahtumat ovat pääasiassa sattumaa, eivät seurausta siitä, mitä hän itse tekee. (Keltikangas-Järvinen 2008, 255-256.)

Elämönhallinnan tunne voi olla myös liian korkea silloin, jos ihminen kokee olevansa vastuussa kaikesta, mitä hänelle tapahtuu. Hyvin korkea elämönhallinnan tunne saattaa johtaa ihmisen jopa masennukseen. Tämä saattaa johtua siitä, että elämönhallinnassa on korostettu liikaa ulkoisia menestyksen merkkejä sisäisen tasapainon kustannuksella. Ulkoiset merkit eivät kerro ihmisen psyykkisistä voimavaroista. Hyvä elämän hallitsija ei välttämättä ole aina hyvä ihminen, ja elämän hallitsemiseen voidaan käyttää myös ikäviä keinoja. (Emt. 257.)

Suomalaiseen yhteiskuntatieteelliseen keskusteluun elämönhallinta-käsitteen toi ensimmäisenä J.P. Roos (1985, 41-43), joka puhuu myös sisäisestä ja ulkoisesta elämönhallinnasta. Ihmisen ulkoiseen elämönhallintaan vaikuttavat muun muassa sukupuoli, sukupolvi, koulutus ja ammatti. Ulkoisen elämönhallinnan onnistumiseksi yksilön aseman täytyy olla aineellisesti ja henkisesti turvattu. Ulkoisen elämönhallinnan merkkejä ovat muun muassa riittävä toimeentulo ja asema työmarkkinoilla, perhe, turvallinen asunto ja toimiva arki, jolloin asiat näyttävät ulkopuolisen silmin olevan hallinnassa. Ulkoinen elämönhallinta tarkoittaa myös sitä, että ihminen pystyy ohjaamaan elämänsä kulkua, vaikka hän kohtaisi odottamattomia, elämänkulkua järkyttäviä tapahtumia. Kun ihmisen ulkoinen elämönhallinta on kunnossa, odottamattomat tapahtumat eivät kohtuuttoman paljon horjuta yksilön tunnetta elämänsä hallinnasta, eivätkä vaikuta näkyvästi käyttäytymiseen.

Sisäisessä elämönhallinnassa yksilö pyrkii käsittelemään tapahtuneiden vastoinkäymisten aiheuttamaa ahdistusta ja kääntämään asiat myönteisiksi. Kun ihmisen sisäinen elämönhallinta on kunnossa, hän pystyy sopeutumaan elämäntapahtumiinsa, vaikka ne olisivatkin dramaattisia tai haastavia. Ihminen kykenee myös asettamaan elämälleen tavoitteita ja toteuttamaan niitä, kun hän

osaa käsitellä kohtaamiaan vastoinkäymisiä. Se, miten yksilö itse kokee hallitsevansa elämäänsä, on olennaista elämänhallinnan kannalta. (Emt. 41-43.)

Sen lisäksi, että elämänhallintaan kuuluu tunne omasta vaikuttamisen mahdollisuudesta, siihen kuuluu myös kyky tehdä kompromisseja omien ja ympäristön vaatimusten välillä, ja kyky löytää tyydytys sovittujen sääntöjen puitteissa. ”Itsensä toteuttaminen ei ole rohkeutta tehdä, mitä itse haluaa, vaan kykyä olla tyytyväinen, kun löytää sellaisen tavan toteuttaa itseään, että muutkin ovat tyytyväisiä ja onnellisia.” Lopullinen elämänhallinta syntyy vähitellen, ja kehitystapahtuma kestää lapsuudesta aikuisuuteen. Ihminen ei siis koskaan ole tietyllä tavalla valmis, vaan aikuisuuden aikana koetut asiat vaikuttavat myös elämänhallintaan. (Keltikangas-Järvinen 2008, 263.)

Lisäksi voidaan ajatella elämänhallinnan olevan myös tilannesidonnaista. Aluksi elämänhallintaa on tarkasteltu psykologiassa ihmisen omana luonteenpiirteenä, irrallaan todellisuudesta. Myöhemmin on todettu, että elämänhallintapuhe myös kuvaa sitä todellisuutta, jossa ihmiset elävät, ja joillakin ihmisillä on oikeasti enemmän mahdollisuuksia tehdä päätöksiä ja hallita elämäänsä kuin muilla. Elämänhallinta on tilannesidonnaista, tunne, joka vaihtelee tilanteesta toiseen. Joku voi esimerkiksi hallita työn mutta ei ihmissuhteita, ja jollain toisella asia voi olla juuri päinvastoin. (Emt. 256-257.)

Nuorisoprojekteissa, jotka tähtäävät syrjäytymisen vähentämiseen, elämänhallinta-käsite on määritelty useimmiten elämänhallinnan ongelmien kautta. Tuettu asuminen voidaan rinnastaa tällaiseen nuorisoprojektiin. Esimerkiksi nuorten työttömyys liitetään usein ajalehtimiseen, joutilaisuuteen ja niistä seuraaviin ongelmiin, ja nuorisoprojektien lopullinen päämäärä on työmarkkinavalmiuksien parantaminen. Elämänhallinnalla viitataan tässä yhteydessä erityisesti rahan, ajan, tarpeen tyydytyksen, nautinnon ja vaivannäön henkilökohtaisen budjetoinnin ja säätelyn tekniikoihin. Nämä vaativat itsekuria. Elämänhallinnan ongelmina nähdään pitkäjänteisyyden puute koulutuksessa ja työssä, budjetointikyvyn puute, kuten liian suuret puhelinlaskut, tai tarpeen tyydytyksen hakeminen pikaratkaisuisista, kuten huumausaineista. (Paju & Vehviläinen 2001, 68-71.) Ojasen (2007, 77-78) tutkimus nuorista vangeista kertoo, että jatkuvat kielteiset kokemukset johtavat hallinnan tunteen menetykseen, joka vahvistaa ajalehtivaa, impulsiivista käyttäytymistä. Jos esimerkiksi kulttuurin hyväksymät keinot eivät ole johtaneet tuloksiin, houkutusena on siirtyä vaaroja sisältäviin vaihtoehtoihin keinoihin, jotka eivät kuitenkaan toimi välttämättä odotetulla tavalla.

Pajun ja Vehviläisen (2001, 69-70) mukaan elämänhallintaan kuuluvat motivaatio-, suunnittelu-, ja sitoutumiskyky, ja arkiset perusvalmiudet, kuten ruoanlaitto- ja lukutaito. Kun ihmisen

elämänhallinta on kunnossa, hän kykenee itsekontrolliin ja säätelemään henkilökohtaista elämäänsä. Itsekontrollia ja säätelyä vaaditaan rahankäytössä, ajankäytössä, tarpeiden tyydytyksessä, ja nautinnon ja vaivannäön säätelyssä. Tarpeitaan tulee kyetä lykkäämään tarvittaessa. Esimerkiksi huumeet voivat tarjota nuorelle nopean poispääsyn jostakin ahdistavasta elämäntilanteesta, mutta huumeiden kautta nuori voi myös ajautua rikollisuuteen. Kun ihminen on oman persoonansa asiantuntija ja osaa kysyä apua ja neuvoja niitä tarvitessaan, hän hallitsee elämäänsä.

Tavoitteiden asettelu ja suunnittelukyky on tärkeää erityisesti länsimaisessa yhteiskunnassa, mutta ei kaikissa kulttuureissa. Esimerkiksi idän kulttuureissa ei ole useinkaan tärkeää pyrkiä koko ajan tärkeisiin, abstrakteihin tavoitteisiin ja materiaaliseen hyötyyn, vaan on tärkeämpää välttää ristiriitoja. Sen sijaan länsimainen ihminen oppii jo lapsena, että elämässä on päästävä eteenpäin ja otettava riskejä epäonnistumisesta huolimatta, ja länsimainen yhteiskunta pyörii sen varassa, että ihminen haluaa koko ajan jotain. Länsimaisessa kulttuurissa on vaikea ajatella elämää ilman tavoitteita, koska ne antavat elämälle tarkoituksen. Tavoitteiden tulee kuitenkin olla omaehtoisia ja kohtuullisia, jotta ne edistävät yksilön hyvinvointia. (Ojanen 2007, 169.)

Tulevaisuuden järkevä suunnittelu, vastuun kantaminen, asioihin tarttuminen tai oman käytöksen seurausten ennakoiminen kertovat kaikki elämänhallinnasta (Keltikangas-Järvinen 2008, 254). Raitakarim (2004, 73) mukaan elämänhallintapuhe voi tuottaa myös merkityksiä normaalista ja poikkeavasta arjesta, joten ei ole yhdentekevää, kuka hyvän elämänhallinnan määrittelee, ja minkälaista elämänhallintaa pidetään hyvänä. Tämän perusteella voisi ajatella, että tuetussa asumisessa on tärkeää, että tavoitteet ovat juuri nuoren itsensä määrittelemiä.

4.2 Elämänhallinnan tunteen kehittyminen

Elämänhallinnan tunteen kehittyminen alkaa jo varhaislapsuudesta. Lapsi alkaa vähitellen tajuta, että asioihin voi vaikuttaa omilla ratkaisuilla. Jos tämän tajun kehittyminen häiriintyy, vaarana on, että yksilö ei aikuisenakaan koe olevansa vastuussa siitä, mitä hänelle tapahtuu, vaan kaikki on aina sattuman tai pahantahtoisten ihmisten syytä. Myös rajat ja kontrolli, ja vastuuntunnon kehittyminen kuuluvat elämänhallinnan kehittymiseen. Aluksi kontrolli on ulkoista, mutta on tärkeää, että ulkoiset rajat vähitellen muuttuvat sisäiseksi kontrolliksi, joka tarkoittaa, että lapsi ei tee oikein rangaistuksen pelosta, vaan ulkoisen kiitoksen sijaan tärkein palkinto on oma hyväksyntä. Yksilöllisestä temperamentista johtuen toiset lapset tarvitsevat enemmän kiitosta ja toiset joskus moitettakin. Elämänhallinnan viimeinen kehitysvaihe on sisäisen autonomian saavuttaminen, mikä

tarkoittaa omien tunnetilojen ja oman käytöksen ohjaamista kypsällä ja yhteisön hyväksymällä tavalla. Ihminen kykenee tällöin säätelemään tunnetilojaan, mielialojaan ja reaktioitaan, eivätkä ne ole välittömässä yhteydessä siihen, mitä ulkomaailmassa tapahtuu. Toisin sanoen ihminen kykenee viivyttämään reaktioitaan ja päättämään, missä tilanteessa näyttää tunteensa. (Keltikangas-Järvinen 2008, 260-262)

Ojanen (2007, 145) toteaa, että monia nykyajan lasten ja nuorten ongelmia voidaan esimerkiksi mediassa helposti kauhistella liikaa, kuten nuorten kulutuskulttuuria, materiaalisia arvoja ja sitoutumattomuutta. Hän painottaa, että nuorten ongelmat ovat kuitenkin usein lyhytaikaisia, ja useimmat nuoret saavat otteen elämästä. Sen sijaan materialismia vaarallisempaa on vanhempien välinpitämättömyys ja lasten liian varhainen aikuistuminen. Myös Keltikangas-Järvisen (2008, 261-262) mukaan kehitystasoon nähden liian aikaisin itsenäistetty lapsi ei koskaan opi kunnollista elämänhallintaa. Sen vuoksi esimerkiksi vaikeissa olosuhteissa kasvaneet lapset, joiden vanhemmilla on ollut päihde- tai mielenterveysongelmia, saattavat olla itsenäistymisvaiheessa erityisen tuen tarpeessa.

Keltikangas-Järvinen (2008, 267) esittää, että ongelmallisen elämänhallinta-käsitteen voisi korvata sanoilla määrätietoisuus, tavoitteellisuus, vastuuntunto, itsekontrolli ja tasapainoisuus. Psykologinen elämänhallinta merkitsee ennen kaikkea sisäistä autonomiaa, itsenäisyyttä omissa päätöksissä, tasapainoisuutta ja kykyä ongelmien käsittelemiseen siten, että ne eivät tuota stressiä ja käänny sitä kautta somaattisiksi sairauksiksi tai mielenterveysongelmiksi.

4.3 Elämänhallinta postmodernissa maailmassa

Postmoderni yhteiskunta eroaa monin tavoin traditionaalisesta kulttuurista. Traditionaalisessa yhteiskunnassa yksilön rooli määräytyi jo syntymästä, esimerkiksi maanviljelijän pojasta tuli maanviljelijä, eikä omaa elämää hallitsevalle minuudelle ollut juuri tilaa. Velvollisuudet ja vaatimukset eivät ole nykymaailmasta katosseet, vaikka nykykulttuuri antaa usein ymmärtää, että elämä on jokaisen omissa käsissä ja sillä voi tehdä, mitä haluaa. Lisäksi kulttuuri tarjoaa rinnakkain monia erilaisia tulkintoja. (Ojanen 2007, 156-157.)

Postmodernin aikakauden merkkeinä on pidetty muun muassa elämän ennustettavuuden vähenemistä, joka näkyy yksilötasolla esimerkiksi työmarkkinoiden muutoksina, työttömyyden lisääntymisenä ja määrä- ja osa-aikaisten työsuhteiden yleistymisenä. Myös sosiaalisten siteiden

löyhtyminen, kuten lisääntyvät avoliitot ja avioerot, ovat huolettaneet ihmisiä. Yksilöllä on myös enemmän mahdollisuuksia valita, eikä ole enää ainoita oikeita vaihtoehtoja, joihin yksilön tulisi pyrkiä elämässään. (Raunio 2000, 67, 89-91.) Jatkuvat muutokset ja asioiden vaikea ennakoitavuus aiheuttavat haasteita yksilön elämänhallinnalle.

Ojanen (2007, 77-78) toteaa, että sisäisen kontrollin tunne on vähentynyt viime vuosikymmenien aikana siirryttäessä postmoderniin aikaan, mutta toisaalta kontrollin kokemus ja oman elämän hallinta on lisääntynyt esimerkiksi viimeisen sadan vuoden aikana. Tästä kertoo se, kuinka paljon naisilla, lapsilla ja toisten palveluksessa työskentelevillä on päätösvaltaa verrattuna aikaisempaan. Syynä kontrollin tunteen vähenemiseen saattaa olla länsimaisen kulttuurin tiedon määrä, monimutkaisuus ja muutoksen nopeus, jotka synnyttävät tunteen asioiden hallitsemattomuudesta.

Asioita joudutaan jatkuvan muutoksen seurauksena tekemään lyhyellä jännitteellä, koska pidempiaikaisista seurauksista ei voida tehdä tarpeeksi tarkkoja arvioita, ja tämä tekee riskeihin varautumisesta entistä vaikeampaa (Raunio 2000, 68). Myös Keltikangas-Järvinen (2008, 250-254) toteaa, että ennakoimattomien ja arvaamattomien vastoinkäymisten pelko on yksi suurimpia turvattomuuden lähteitä ihmisen elämässä. Ympäröivän yhteiskunnan lisääntyvä epävarmuus ja jatkuvat muutokset korostavat tarvetta tuntea, että yksilö kaikesta huolimatta hallitsee elämäänsä.

Keltikangas-Järvisen (2008, 250-254) mukaan elämänhallinnasta tekee ongelmallisen käsitteen se, että elämänhallinta on 1990-luvun muotitermi, jolla on haluttu selittää kaikkea. Selitys elämänhallinnan nousuun muiden perustarpeiden yläpuolelle löytyy yksilöllisestä kulttuurista, jossa yksilön tarpeet ovat keskeisiä. Elämänhallinta-käsite kuvaakin ehkä enemmän yhteiskuntaa kuin asian varsinaista sisältöä:

”Elämänhallinnan tarpeen korostuminen voi olla myös yhteydessä siihen, että nykyään elämää ei eletä vaan sitä suoritetaan. Se on projekti. Ihmiselle ei enää tapahdu mitään vaan hän rakentaa kaiken itse itselleen. Hän rakentaa uran ja hankkii perheen, lapset ja kodin. Sattumille ei ole tilaa, ja jos sellaisia ilmaantuu, ovat nekin jotenkin ihmisen itsensä ”syytä”. Vaatimus oman elämän hallitsemisesta on sen vuoksi ihmiselle aika kova.” (Emt.)

Tunne kontrollin puuttumisesta on ristiriidassa sen kanssa, että nyky-yhteiskunnassa ihmisellä on monia tapoja hallita elämäänsä: ihminen voi valita työnsä, harrastuksensa ja tavaransa useista vaihtoehdoista. Ulkonaiset luokkaerot ovat vähentyneet, tasa-arvo oikeuden edessä kasvanut ja kaikki saavat koulutusta. Hallinnan käsitettä on kuitenkin kritisoitu, koska voidaan nähdä että ihminen ei oikealla tavalla osaa käyttää vapauksiaan. Ajatellaan, että ihmiset ahdistuvat

postmodernin yhteiskunnan valintojen runsauden keskellä, koska kaikessa pitäisi aina löytyä paras vaihtoehto (Schwartz 1986, 2001; ref. Ojanen 2007, 79-80).

Ojasen (2007, 80-81) mukaan vapaa länsimainen yhteiskunta onkin paljolti illuusio, koska tavallisen ihmisen arki on täynnä erilaisia rajoituksia. Rajoitukset eivät ole vain kielteisiä, koska ne lisäävät elämän turvallisuutta. Vaarana on ihmissuhteiden pinnallisuus ja löyhyys, koska itsenäisyyttä arvostavan ihmisen on vaikeaa sitoutua ja liittyä sen vuoksi, että sitoutuminen vaatii aina kompromisseja ja periksi antamista. Valintojen tekemiseen liittyvän ahdistuksen syynä voi olla se, että emme aina tiedä milloin valinnat ovat todellisia. Ihminen ei myöskään kykene tekemään nopeasti valintoihin vaadittavia vertailua lukuisten vaihtoehtojen välillä. Pakkanen (1991, 197-198) puolestaan toteaa, että ihmisten vaikutusmahdollisuudet lähiympäristönsä kehitykseen ja laatuun ovat pienentyneet muun muassa sen vuoksi, että lähiympäristöä muuttavat tekijät ylittävät myös valtioiden rajoja, kuten Euroopan unioni ja globalisaatio.

Hallintaa voidaan kokea myös tilanteissa, joissa se on vähäistä tai menetetty. Ihmisillä on tarve pitää kiinni hallinnasta jopa todellisuutta vääristämällä. Kun ihminen havahtuu avuttomuuteensa, hän saattaa menettää otteensa elämään, esimerkiksi masentuneena. Masennukseen liittyy kontrollin puute. Masentunut ihminen tuntee itsensä voimattomaksi eikä pysty vaikuttamaan asioihin. Siinä mielessä hallinnan illuusio voi olla parempi hyvinvoinnin kannalta kuin hallinnan vähäisyyden tajuaminen. (Ojanen 2007, 78-80.)

Sosiaalityölle on ollut ominaista tarkastella ihmisen identiteetin ja persoonallisuuden rakentumista yksilön ohella myös sosiaaliseen ympäristöön liittyvänä asiana. Ihmisen elämähallintaa on tuettu rakentamalla ja vahvistamalla tämän sosiaalisia verkostoja ja yhteisöllisiä suhteita, jotka tuottavat yksilölle sosiaalista tukea ja kontrollia. Postmodernissa maailmassa sosiaalityön tulisi kiinnittää enemmän huomiota yksilön omiin kullakin hetkellä oleviin voimavaroihin. Tilanteissa on sekä mahdollisuuksia että riskejä, jotka sosiaalityöntekijän tulee tiedostaa ohjatessaan ihmisiä elämähallinnan kannalta perusteltujen valintojen tekemiseen. (Raunio 2000, 74-75.) Myös Ojanen (2007, 156-157) puhuu ihmissuhteiden puolesta, jotka ovat merkittävämpiä mielekkyyden lähteitä kuin autonomia, omaehtoisuus ja tulosten saavuttaminen, koska hyvät ihmissuhteet parhaimmillaan kestävät myös elämässä vastaan tulevia menetyksiä ja epäonnistumisia. Autonomian vaarana on avuttomuuden ja tuloksettomuuden kokemus. Toisaalta ihmissuhteissa voi olla myös hyväksikäyttöä ja alistamista, jos ihmiset elävät toistensa varassa ja ovat riippuvaisia toisistaan.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa määrittelen aluksi lyhyesti tutkimustehtäväni, perustelen, miksi valitsin aineistonkeruumenetelmäksi teemahaastattelun ja analyysimenetelmäksi aineistolähtöisen sisällönanalyysin, ja kerron lyhyesti tutkimusaineistostani. Tutkimusaineisto on kerätty yhteiseen käyttöön Natalia Sormusen kanssa, joka tekee sosiaalityön kandidaatin tutkielmansa ja mahdollisesti pro gradu -tutkielmansa nuorten tuetusta asumisesta ja myös Nuorten asumisen tukitoimien tutkimus- ja kehittämishankkeen käyttöön. Litteroituja haastatteluja tutkimusta varten on tehty yhteensä yksitoista. Natalia haastatteli Tampereella neljä nuorta tammikuussa 2007, ja itse tein yhteensä seitsemän haastattelua Hyvinkäällä ja Hämeenlinnassa huhti- ja toukokuussa 2007. Nuorten asumisen tukitoimien tutkimus- ja kehittämishanke vastasi haastatteluista aiheutuvista matkakuluista. Laadimme teemahaastattelulomakkeen yhdessä, ja olemme pyytäneet haastateltavilta kirjallisesti luvan käyttää haastatteluja aineistona molempien tutkimuksissa.

5.1 Tutkimustehtävä

Koska Natalian kandidaatin tutkielma painottuu tuetun asumisen asiakas-työntekijäsuhteeseen ja sen merkitykseen nuorten elämänhallinnassa, tarkemmin niihin tekijöihin, jotka asiakas-työntekijäsuhteessa edistävät toivottua muutosta ja niihin tekijöihin, jotka ehkäisevät toivottua muutosta, päädyin omassa tutkimuksessani hieman erilaiseen näkökulmaan. Molemmat tutkielmat päätyvät nuorten tuetun asumisen tukitoimien kehittämishankkeen käyttöön ja käytämme aineistona joitakin samoja haastatteluja, joten toivomme, että tarjoamalla kaksi eri näkökulmaa voimme hyödyttää kehittämishanketta enemmän.

Koska kiinnostukseni kohteena on elämänhallinta tuetussa asumisessa olleiden nuorten näkökulmasta, tutkimuskysymykseksi muotoutui lopulta:

1. Mitä asioita nuoret liittävät elämänhallintaan?

Lähestyn kuitenkin elämänhallinta-teemaa tuetun asumisen aikana tapahtuneen muutoksen kautta, ja sen vuoksi toinen tutkimuskysymykseni on:

2. Mitkä asiat nuorten elämässä ovat muuttuneet tuetun asumisen aikana ja sen jälkeen?

Vaikka tutkimuskysymykseni eivät painota tuetun asumisen aikaa, tukisuhdetta ja sen merkitystä nuorten elämänhallinnalle, tuetun asumisen vaikutuksia voi päätellä myös tarkastelemalla sitä, mitkä asiat nuorten elämässä ja elämänhallinnassa ovat muuttuneet tuetun asumisen jälkeen.

5.2 Teemahaastattelu aineiston keruuvälineenä

Teemahaastattelu osoittautui sopivaksi aineistonkeruumenetelmäksi, koska tutkimuksen kohteena ovat nuorten kokemukset elämänhallinnasta. Teemahaastattelusta puhutaan myös puolistrukturoituna haastatteluna. Se sopii käytettäväksi tilanteissa, joissa kohteena ovat intiimit tai arat aiheet tai joissa halutaan selvittää heikosti tiedostettuja asioita, kuten arvostuksia, ihanteita ja perusteluja. Haastattelu kohdistuu ennalta määrättyihin teemoihin, mutta teemahaastattelussa ei ole tarkasti määritelty kysymysten muotoa tai esittämisjärjestystä, kuten strukturoidussa haastattelussa. (Metsämuuronen 2006, 115.) Teemahaastattelun lähtökohtana on se, että kaikkia yksilön kokemuksia, ajatuksia, uskomuksia ja tunteita voidaan tutkia haastatteleamalla. Valmiiden vastausvaihtoehtojen sijaan haastateltavat saavat vastata omin sanoin. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47–48.)

Teemahaastattelurunon laadimme yhdessä Natalian kanssa. Muodostimme neljä teemaa, joissa kaikissa esiintyy tuettuun asumiseen liittyviä kysymyksiä. Teemat koskevat elämänhallintaa, tukisuhdetta, tukea ja kontrollia ja muutosta (ks. liite 1). Muodostimme teemat siten, että saisimme niiden avulla monipuolisen kuvan tuetusta asumisesta nuorten kokemana. Pyrimme myös rakentamaan teemoista joustavia ja tarkentamaan kysymyksiä haastattelutilanteessa, jotta saisimme nuorten kokemukset esille mahdollisimman aidosti.

Vaikka teemahaastattelussa ei välttämättä käytetä yksityiskohtaisia kysymyksiä, halusimme varmistua haastattelun onnistumisesta tarkempien apukysymysten avulla. Pidin tarkkoja kysymyksiä hyvänä nuoria haastateltaessa, koska ne konkretisoivat nuorille paremmin, mistä on kyse. Aina voi tietysti pohtia, ovatko tarkat kysymykset liian johdattelevia ja liikaa tutkijan näkökulmasta laadittuja. Ihmiset eivät Alasuutarin (1999, 109) mukaan yleensä keksi elämäntarinansa faktoja miellyttääkseen haastattelijaa, mutta haastattelussa käsitellyt teemat voivat silti ohjata heidän käsitystään omasta elämästään. Toisinaan haastateltavat innostuivat vastaamaan pitkästi yhteen kysymykseen, ja samalla kertoivat vastauksia muihinkin kysymyksiin, eikä niitä ollut tarpeen enää toistaa. Haastattelut eivät siis tiukasti noudattaneet kysymyslomakkeen

järjestystä. Kysymyslomakkeen avulla saatoimme kuitenkin varmistaa, että kaikki teemat tulivat käsitellyiksi.

Länsimaisissa kulttuureissa nuoruuteen kuuluu etäännyminen aikuisten maailmasta, eivätkä nuoret aina välttämättä halua, että heidän asioitaan udellaan, mikä täytyy ottaa huomioon nuoria haastateltaessa (Hirsjärvi & Hurme 2000, 132). Haastattelun onnistumisen kannalta nuoret täytyy saada motivoitua tutkimuksen ”puolelle”. Kun kuitenkin tutkimuksen lähtökohtana on kiinnostus kuulla nuorten omia kokemuksia tuetusta asumisesta, en kokenut haastateltavien motivoimista erityisenä haasteena. Kyseessä ovat myös täysi-ikäiset nuoret aikuiset, joiden haastattelu lienee erilaista kuin vaikka murrosikäisten nuorten.

Eskola ja Vastamäki (2001, 33) esittävät myös, että puhetapaan kannattaa haastattelutilanteessa kiinnittää huomiota, esimerkiksi nuorten kanssa kannattaa karsia liika teoreettinen sanasto pois ja mennä lähemmäksi nuorten omaa puhetapaa. Nuorisoslangin käyttäminen sen sijaan voisi olla teennäistä. Haastattelutilanteissa totesimme, että tuettuun asumiseen liittyvää kontrollia koskeva kysymys oli nuorten välillä vaikea ymmärtää, ja kontrolli-käsitettä jouduimme muotoilemaan toisin sanoen. Eskolan ja Vastamäen (2001, 31) mukaan myös ikäerot saattavat haitata haastattelutilannetta. Haastateltavat olivat 19-24 -vuotiaita nuoria tai nuoria aikuisia, ja haastatteluhetkellä olin itse 26 vuotta, joten suurta ikäeroa ei haastateltaviin tässä tapauksessa ollut. En yleensä käytä puheessani kovin teoreettisia käsitteitä, joten en mielestäni joutunut kiinnittämään erityistä huomiota puhetapaani. Haastattelutilanteessa keskustelu sujui luontevasti puhekielellä, joten ehkä haastattelut onnistuivat hyvin senkin vuoksi.

5.3 Tutkimukseni aineisto

Tämän tutkimuksen aineisto koostuu kuuden tuetussa asumisessa mukana olleen täysi-ikäisen nuoren teemahaastattelusta. Tutkimuksia varten kerätty aineisto on siis laajempi kuin mitä tässä tutkimuksessa hyödynnän, mutta gradututkielman kokoa ajatellen suurempi aineisto olisi saattanut osoittautua liian työlääksi. Valitsin kolmen naisen ja kolmen miehen haastattelut gradua varten, ja haastatteluja on jokaiselta kolmelta tutkimuspaikkakunnalta. Valintani perustui siihen, että haastateltavien tarinat olivat keskenään mahdollisimman erilaisia, koska ajattelin siten saavani tutkimuksesta enemmän ja monipuolisempaa tietoa. Laadullinen tutkimus tähtää kuvattavan ilmiön ymmärtämiseen, ja tärkeää on tuoda esiin aineiston monipuolisuus ja rikkaus. En kuitenkaan koe tarpeellisenä kertoa tarkemmin, miltä paikkakunnalta kukin nuori on, koska tämän tutkimuksen

tavoitteena ei varsinaisesti ole eri paikkakunnilla järjestetyn tuetun asumisen vertailu, eikä näin pienellä aineistolla tilastollinen vertailu olisi muutenkaan mahdollista. Vaikka tutkimukseni nuoret aikuiset tulivat tuettuun asumiseen hyvin erilaisista lähtökohdista, ja lähtötilanteella on merkitystä heidän tuen tarpeelleen ja saavutettuun muutokseen elämänhallinnassa, en tässä vaiheessa kuitenkaan erittele yksityiskohtaisesti nuorten taustoja. Sen sijaan pohdin nuorten lähtötilanteen merkitystä kokoamieni teemojen yhteydessä ja lopuksi pohdintaluvussa.

Kuulan (2006, 75) mukaan tutkittavien anonymisointi on tärkeää, koska sillä on tarkoitus suojata tutkittavien yksityisyyttä. Anonymisointi on kuitenkin myös vaikeaa, kun kyseessä on tutkimus joka koskee ihmisen kokemuksia ja aineisto sisältää huomattavasti tutkittavien henkilökohtaisia tietoja. Kaiken tunnistettavuuden hävittäminen voi käytännössä tarkoittaa aineiston silpomista ja turmelemista tutkimuksellisesti arvottomaksi. (Emt. 113.)

Lukijan urakan helpottamiseksi kerron yleisesti taustatietoja tämän tutkimuksen nuorista. Tutkimukseni nuoret ovat 19-24 -vuotiaita tuetun asumisen asiakkaina olleita nuoria aikuisia. Nuoret asuivat tukisuhteen aikana itsenäisesti. Kolmella nuorella oli taustalla lastensuojeluasiakkuutta, mutta vain yksi heistä kuului varsinaisesti jälkihuollon piiriin tuetun asumisen aikana. Kaksi nuorista oli itsenäistymässä vaikeasta perhetilanteesta, toisin sanoen nuoret kärsivät vanhempiensa päihde- tai psyykkisistä ongelmista. Kolmella nuorella oli puolestaan itsellään taustalla päihdeidenkäyttöä, ja kaksi heistä päätyi tuettuun asumiseen siitä aiheutuneiden ongelmien vuoksi. Kaksi päihdeitä käyttäneistä nuorista oli ollut myös asunnottomana ennen tuettua asumista. Yksi nuorista oli asunut jo muutaman vuoden itsenäisesti ennen tuettua asumista. Kahden nuoren tukisuhde päätettiin kesken siten, että kaikkia tavoitteita ei saavutettu. Haastateltavien tukisuhteet kestivät kahdella nuorella puoli vuotta, ja muilla vuoden verran. Neljän nuoren tukisuhteet olivat päättyneet suurin piirtein vuosi ennen haastatteluajankohtaa, mutta kahdella nuorella tuen päättymisestä oli vain noin puoli vuotta. Ajattelimme että sopivan ajan kuluttua tukisuhteen päättymisestä nuoret ovat saaneet tarpeeksi etäisyyttä asiaan ja omaa tilannetta on ehkä helpompi käsitellä.

Jotta haastateltavista saataisiin monipuolista tietoa, tutkimukseen pyydettiin myös nuoria, joiden tukisuhde ei ollut päättynyt tavoitteiden mukaisesti, eli asetettuja tavoitteita tai osaa niistä ei saavutettu. Ennen haastattelua en kuitenkaan tiennyt, kenen kohdalla tukisuhde oli päätetty kesken, ja graduun valitsemistani haastatteluista näin voi päätellä tapahtuneen selkeästi vain kahden haastateltavan kohdalla. Muut haastateltavista kertoivat tukisuhteen onnistuneen ja päättyneen sovitusti. Voi miettiä myös, vaikuttiko kulunut aika nuorten suhtautumiseen.

Eskolan ja Vastamäen (2001, 38) mukaan haastattelun onnistumiseen ja siihen suostumiseen vaikuttaa myös se, millä tavalla ensimmäinen viesti haastattelupyynnöstä menee haastateltavalle. Haastateltavien valinnassa olivat apuna nuorille tutut tuetun asumisen työntekijät kullakin tutkimuspaikkakunnalla eli Tampereella, Hämeenlinnassa ja Hyvinkäällä. He kysyivät nuorilta alustavasti suostumuksen haastatteluun ja luvan yhteystietojen luovuttamiseen minulle, ja ne saatuani sovin itse puhelimitse haastatteluajoista nuorten kanssa. Näin ehdimme tutustua jo ennen haastattelua eikä haastateltavan kynnys osallistua haastatteluun ollut välttämättä niin korkea. Haastattelut suoritettiin Hämeenlinnassa ja Hyvinkäällä nuorisoasuntoyhdistysten tiloissa. Nämä olivat nuorille tuttuja paikkoja, joihin oli helppo tulla. Haastatteluhetket nuorten kanssa olivat mielestäni koko tutkimuksen antoisin osuus. Koin haastattelutilanteet pääasiassa rennoiksi ja luonteviksi.

Tuetun asumisen työntekijöiden osallistuminen haastateltavien valintaan on ongelmallista tutkimuksen eettisyyden kannalta. Vaikka häivyttäisin nuorten tunnistettavuuden parhaani mukaan, työntekijöiden ei silti ole vaikea tunnistaa heitä esimerkiksi taustatilanteen vuoksi. Toisaalta työntekijät ovat tehneet niin tiiviisti töitä nuorten kanssa, että tietämättä ketä on haastateltu, he saattaisivat silti tunnistaa nuoret tutkimuksesta. Tuetun asumisen työntekijät ovat myös vaitiolovelvollisia. Toivon, että tutkimuksessani tunnistettavuuden häivyttäminen on onnistunut siten, että olennainen tieto kuitenkin välittyy lukijalle. Haastattelupyynnön lähettäminen tutun työntekijän kautta vaikutti varmasti myös haastattelujen toteutumiseen myönteisesti. Tutkimukseen osallistuminen olisi saattanut olla vastahakoisempaa, jos tuttu työntekijä ei olisi ensin pyytänyt suostumusta. Silläkin on varmasti ollut merkitystä, miten haastateltava koki työntekijän, ja oliko tukisuhde päättynyt suunnitelmien mukaan. Jotkut nuorista olivat myös alustavasti suostuneet haastateltaviksi, mutta kun itse otin yhteyttä sopiakseni haastattelusta, he eivät enää olleetkaan halukkaita osallistumaan tutkimukseen tai heihin ei saanut yhteyttä. Tutkittavan informointi etukäteen osallistumisen vapaaehtoisuudesta ja siitä, että osallistumisen voi keskeyttää missä vaiheessa tahansa, on kuitenkin tärkeää tutkimuksen eettisyyden kannalta (Kuula 2006, 106).

Haastattelut kestivät noin yhden tunnin, jotkut vähän pidempään ja jotkut hieman alle tunnin. Pyysimme omalta osaltamme haastateltavilta vielä kirjalliset suostumukset haastattelujen nauhoittamiseen ja aineiston käyttöön kaikissa tutkielmissamme. Kaikki haastattelut nauhoitettiin, ja nauhoitettu puhe litteroitiin eli kirjoitettiin auki. Jätin litteroimatta kuitenkin analyysin kannalta tarpeettomat ilmaukset, kuten huokaukset ja tauot, koska tarkoitus ei ollut tehdä diskurssianalyysin kaltaista kielelliseen ilmaisuun paneutuvaa tutkimusta. Alasuutarin (1999, 145) mukaan myös

haastattelijan reaktiot ovat osa tutkimusaineistoa, koska teemahaastattelussa haastatteliija toimii sen käyttäytymismallin mukaan, jota hän on sukupuolensa ja kulttuurisen ryhmänsä edustajana oppinut ”vaistonvaraisesti” noudattamaan, joten myös haastattelijan kommentit on litteroitu. Kuudesta haastattelusta kertyi litteroitua tekstiä noin 60 sivua, joten kaikkien yhdentoista toteuttamamme haastattelun analysoiminen gradun kokoisessa työssä olisi ollut liian työlästä.

5.4 Analyysimenetelmänä aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Laadullinen tutkimus pyrkii tutkittavan ilmiön ymmärtämiseen sen sijaan, että tuloksia yritetään yleistää. Laadullisen tutkimuksen keskeinen sisältö on tutkimustulosten tulkinassa, niiden merkityksen pohtimisessa ja uusien visioiden esittämisessä tuleville tutkijoille. (Metsämuuronen 2006, 67.)

Tutkimukseni lähestymistapaa voi pitää myös fenomenologisena, koska tutkin elämänhallintaa ja tuetun asumisen aikana tapahtuneita muutoksia tuetussa asumisessa asiakkaina olleiden nuorten aikuisten kokemana. Fenomenologisen tutkimuksen tutkimuskohteena on ihmisen kokemus. Fenomenologisen näkemyksen mukaan kokemuksella tarkoitetaan sitä merkityssuhdetta, jonka ihminen antaa tapahtumille. Merkityksiä ei luoda tyhjästä, vaan ihminen ymmärtää, tulkitsee ja antaa merkityksiä kokemuksille aina omien aiempien kokemusien ja taustansa perusteella. Kokemusten tutkiminen on ikään kuin merkitysten tutkimista. Ihminen elää tietyssä kulttuurissa ja omaksuu tietynlaisen tavan ajatella, joten tutkimus kertoo samalla jotain myös kulttuurista, jossa elämme. (Metsämuuronen 2006, 165.) Tutkimukseni nuoret siis tulkitsevat omia kokemuksiaan tuetusta asumisesta ja sen aiheuttamista muutoksista omista lähtökohdistaan. Myös tutkijana tulkitseen tutkimuksen tuloksia omien näkemysten pohjalta. Tämänkin tutkimus olisi erilainen jonkun toisen tutkijan toteuttamana.

Valitsin analyysimenetelmäksi aineistolähtöisen sisällönanalyysin käytyäni läpi muutamia muita vaihtoehtoja. Sisällönanalyysissa on tarkoitus sananmukaisesti analysoida tutkimusaineiston sisältöä. Tutkijan tavoitteena voi olla esimerkiksi jonkinlaisen toiminnan logiikan tai säännön löytäminen tutkimusaineistosta. Pyrkimyksenäni on aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla tuoda näkyviin aineistoni monipuolisuus. Mielestäni aineistolähtöinen sisällönanalyysi soveltuu analyysimenetelmäksi hyvin, koska tutkin sitä, mitkä asiat nuorten mielestä kuuluvat elämänhallintaan, ja millaista elämänhallintaa nuorilla on tuetun asumisen jälkeen. Sisällönanalyysissa olennaisinta on aineiston tulkinta ja päättely. Päättelyssä edetään vähitellen

empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 113.) Tulkintavaiheessa on myös tärkeää teorian ja empirian vuoropuhelu (Eskola & Suoranta 1998, 176).

Käytin teemoittelua analyysini apuna. Teemoittelun tarkoitus on tuoda esiin tutkimusongelmaa valaisevia teemoja, jotka kertovat aineiston sisältämät keskeiset aiheet. Teemojen esiintymistä voi vertailla keskenään. (Eskola & Suoranta 1998, 176.) Aloitin litteroitujen haastattelujen analysoinnin alleviivaamalla tutkimuskysymysteni kannalta olennaisia ilmauksia. Kysyin siis aineistoltani, mitä asioita nuoret liittävät elämänhallintaan, ja mitkä asiat nuorten elämässä ovat muuttuneet tuetun asumisen jälkeen. Käytin analyysiyksikkönä ajatuskokonaisuutta. Kokosin alkuperäiset ilmaukset taulukkoon ja muodostin niistä pelkistetyt ilmaisut, jonka jälkeen kokosin samaa asiaa tarkoittavat pelkistetyt ilmaisut saman teeman alle. Alasuutari (1999, 42) muistuttaa, että laadullisen tutkimuksen analyysissä pelkistämällä ja ilmausten yhteisiä piirteitä yhdistämällä ei ole tarkoitus kuvata tyyppiyksilöitä tai tapauksia, vaan muuttaa tutkittavaa ilmiötä käsitteellisempään muotoon.

Lopulta aineistoni teemoiksi muodostuivat asunto ja toimeentulo, mielenterveys, päihteettömyys, ihmissuhteet, suunnitelmallisuus ja vastuu omasta toiminnasta sekä itsenäisyys. Kyseiset teemat kertovat ensinnäkin siitä, mitä nuoret pitävät merkityksellisenä sujuvan elämänhallinnan kannalta. Esille nostetut teemat eivät siis kerro siitä, että kaikkien tähän tutkimukseen osallistuneiden nuorten elämä olisi muuttunut tuetun asumisen aikana kaikkien teemojen kuvaamalla tavalla. Taustalla on kuitenkin aina jokin syy, miksi haastateltava tuo puheessaan esiin juuri tiettyjä asioita.

Olisin toki voinut aloittaa analyysin teemoittelun suoraan teemahaastattelurungon valmiista teemoista. Toisaalta haastattelut eivät systemaattisesti noudattaneet haastattelurungon järjestystä, joten poimimalla suoraan vain tiettyihin kysymyksiin annetut vastaukset jotain olennaista olisi saattanut jäädä pois. Siksi etsin aineistosta tutkimuskysymykseni kannalta merkityksellisiä ilmauksia ja järjestin ne uudestaan sopiviksi teemoiksi.

Seuraavaksi esittelen kokoamani teemat tarkemmin. Olen liittänyt aineistostani suoria sitaatteja havainnollistaakseni teemoja, joten lukijalla on myös mahdollisuus kriittisesti tarkastella tulkintojeni luotettavuutta.

6 NUORTEN ELÄMÄ TUETUN ASUMISEN JÄLKEEN

Mitkä asiat ovat kunnossa, kun nuoret hallitsevat elämäänsä? Osa teemoista on konkreettisia asioita, kuten asunto, toimeentulo ja ihmissuhteet. Nuori ei voi aina itse omalla toiminnallaan vaikuttaa niihin, mutta ne ovat kuitenkin asioita, joita nuoret pitävät tärkeänä omassa elämässään ja tärkeänä elämänhallinnan sujumuuden kannalta. Osa teemoista kertoo nuoren itsesäätelystä, kuten suunnitelmallisuus, vastuullisuus ja itsenäisyys. Haastateltavien nimet on muutettu tunnistettavuuden peittämiseksi, joten sitaattien yhteydessä esiintyvät nimet Sini, Janne, Pasi, Saara, Elina ja Juha ovat keksittyjä nimiä.

6.1 Asunto ja toimeentulo

“Tutkija: Mitkä asiat on kunnossa sun mielestä kun hallitset elämääsi?”

Elättää itte ittensä ainaki.” (Janne)

”Niinku tietysti se on vähän henkilökohtaista ja sillei tapauksesta kiinni, mutta mun kohdalla justiin on kuitenkin se perhe ja kaikki tämmöset ni kyl pitää olla kaikki raha-asiat kunnossa ja muutenki et on katto pään päällä ja ruuat pysyy kaapissa sun muuta, ne kun on kunnossa niin sillon on mun mielestä kaikki hyvin.”(Pasi)

Elämänhallinta lähtee perusasioista, ja sellaisia ovat asunto ja toimeentulo. Kaikki haastateltavat kertoivat haluavansa tehdä töitä. Työstä puhuttaessa nuoret painottivat ennen kaikkea työstä saatavaa palkkaa, jolla voi elättää itsensä. Yhdellä nuorella oli myös oma perhe, ja hän korosti pitävänsä tärkeänä puolisoista ja lapsesta huolehtimisesta. Jos nuori on ollut välillä asunnottomana, asuntokaan ei ole itsestäänselvyys. Joissakin tilanteissa asunnon pitäminen on ollut vaikeaa. Raha on ehkä kulunut vuokran sijaan muihin asioihin, tai nuori on asumisellaan aiheuttanut häiriötä ja saanut hädän.

”Mitkä asiat on muuttunu? No asuminen on muuttunu jollain lailla. Että ennen tuettua, sitä tukisuhdetta siis, mä sain muutamasta paikasta hädän ihan oman tyhmyyden takia, ja sit ne pisti järkee päähän siihen... Nytkin mä oon asunu vuoden tossa ihan ilman ongelmia, ni mä en tiä se voi olla ihan senkin ansioo.”(Saara)

Omillaan toimeentulo on siis nuorille tärkeää. Kuudesta haastateltavasta neljällä oli opiskelu vielä kesken ja kolme kävi töissä, kaksi heistä opiskelun ohella. Yksi nuorista ei käynyt töissä tai opiskellut haastatteluhetkellä, vaan sai toimeentulotukea sosiaalitoimistosta. Hänen tukisuhteensa tavoitteita ei ollut saavutettu. Hän piti kuitenkin tuetun asumisen aikaansaamana muutoksena sitä, että kykeni hoitamaan esimerkiksi asioinnin sosiaalitoimissa itsenäisesti. Toinen niistä nuorista, jonka tukisuhde oli päätynyt ei-toivotusti, kävi haastatteluhetkellä töissä ja myös opiskeli. Jo pelkästään työn tai opiskelun puute voidaan joidenkin näkemysten mukaan tulkita nuoren syrjäytymiseksi (Siljander 1996, 7-9). Kyseinen nuori oli kuitenkin saanut tuetusta asumisesta apua päihdeongelmaansa, joten siinä mielessä ei voida ajatella että pelkästään työn tai opiskelupaikan puute kertoisi kaiken olennaisen nuoren tilanteesta. Työttömyys tietyllä hetkellä ei myöskään tarkoita sitä, että tilanne jatkuisi aina samanlaisena.

Työn lisäksi nuoret toivoivat tulevaisuudelta tavallista ja tasaista elämää. Heidän haaveensa eivät siis eroa kovin paljoa niistä odotuksista, joita yhteiskunta aikuistuville nuorille esittää. Toisaalta voi myös miettiä, voiko kukaan myöntää että ei oikeastaan haluaisikaan tehdä työtä, kun kulttuurinen malli ei anna vaihtoehtoa työnteolle. Työstä puhuttaessa nuoret korostivat ennen kaikkea työn välineellistä arvoa, eli siitä maksettavaa palkkaa, jolla voi hankkia esimerkiksi oman asunnon. Tämä vastaa Tuohisen näkemystä siitä, että nuoremmat sukupolvet korostavat enemmän työn välineellistä arvoa toimeentulon turvaajana. Nuoret eivät halua olla taloudellisesti riippuvaisia muista. Toisaalta joillekin tutkimukseni nuorille myös itse työn tekeminen oli palkitsevaa, koska se saattoi tarjota muuta ajateltavaa aiemman päihteidenkäytön tilalle. Ennen kuin hän oli saanut työpaikan, päivät olivat kuluneet kavereiden kanssa oleiluun, johon liittyi myös päihteidenkäyttöä. Toisaalta nuori, joka ei ollut haastatteluhetkellä töissä tai opiskelemassa, puolestaan toi esille, että hän kaipasi työltä ennen kaikkea itsenäisyyttä, eli pelkkä työn tekeminen ei ole välttämättä tarpeeksi palkitsevaa. Tämä vastaa Tuohisen (1991, 169-171) toteamusta siitä, että työ ei ole nuorille vain työtä, vaan myös identiteetin rakennusaine, eikä mikä tahansa työ aina ole nuorten mielestä tarpeeksi motivoivaa. Työn merkitys ei tullut siis esiin pelkästään raha-asioihin liittyen. Tutkittavien vastauksista selviää, että työllä oli heille useita eri merkityksiä.

Jos 1990-luvulla oltiin huolissaan siitä, että nuoret eivät halua kouluttautua ammattiin, niin tutkimukseni nuoret eivät myöskään vahvista tällaista uhkakuva. Vastauksista kävi ilmi, että nuorten työllistyminen oli ollut tavoitteena myös tuetussa asumisessa. Esimerkiksi työharjoittelupaikan hankkimiseksi oli nähty paljon vaivaa niiden nuorten kohdalla, joilla ei ollut

koulutusta ja jotka eivät opiskelleet haastatteluhetkellä. Työllä ei ole merkitystä vain toimeentulon kannalta, vaan se antaa nuorelle kokemuksen itsenäisestä pärjäämisestä.

6.2 Mielenterveys

”No henkisen hyvinvoinnin ainakin [pitäisi olla kunnossa, kun hallitsee elämää]. Mä koen sen ainaki et se ois mulla itelläni ihan pääasia.” (Saara)

Kolme nuorista kertoi saaneensa ammattiapua psyykkisissä ongelmissa. Yksi heistä korosti kuitenkin mielenterveyden tärkeyttä erityisen paljon. Kaksi näistä nuorista oli elänyt lapsuudenkodissaan olosuhteissa, joissa toinen vanhemmista käytti runsaasti päihteitä ja saattoi esimerkiksi olla pitkiä aikoja pois kotoa, ilman että lapsi tiesi mihin hän on mennyt. Vanhempien päihteidenkäyttö saattoi vaikuttaa esimerkiksi nuorten koulunkäyntiin niin paljon, että he eivät jaksaneet keskittyä siihen kunnolla, kun joutuivat kantamaan vastuuta siitä, että asiat kotona sujuvat. Jatkuva varuillaanolo vanhempien arvaamattoman käytöksen vuoksi vaikuttaa nuoreen. On helppo ymmärtää, että jos lapsuudesta asti on kokenut olevansa vastuussa liian monesta asiasta, nuori saattaa ajatella että elämä on täynnä vain ikäviä velvollisuuksia. Tuettu asuminen oli tarjonnut nuorelle tilaisuuden keskittyä itseensä ja omaan elämäänsä sen sijaan, että joutuisi huolehtimaan vanhemmastaan koko ajan.

Esimerkiksi Ojasen (2007, 309) mukaan ihminen, jolla on turvallinen perusta, kestää paljon enemmän kuin sellainen, joka jo lapsena on joutunut kärsimään mielivaltaa ja uhkauksia. Jatkuvan, ennustamattoman uhan kohteena oleva joutuu koko ajan olemaan valppaana, ja se vaikuttaa hänen koko elämäänsä. Hän ei koskaan opi luottamaan, koska kokemukset ovat opettaneet muuta, ja hän voi uskoa mahdollisuuteen, että ikävä yllätys tulee vielä pitkän turvallisen vaiheen jälkeen. ”Toistuvilla traumaattisilla tekijöillä on aina suurempi merkitys kuin yksittäisillä, koska ne eivät anna riittävästi toipumisaikaa. Juuri kun tilanne näyttää helpottuvan, tapahtuu jotain kauheaa.” Toisaalta yleensä vaikeissakin olosuhteissa kasvaneista enemmistö selviää tyydyttävästi tai hyvin. (Emt.) Siihen nähden tutkimukseni nuoret ovat selviytyneet lapsuuden traumaattisista kokemuksistaan hyvin.

”No ehkä eniten merkitsee silleen et jos sitä ei ois ollu, niin asiat ois paljon huonommin. Et siit on ollu hyötyä. On saanu sen oman elämän hallintaan ja nyt niinku enemmän jaksaa tehdä asioita, saa jotain aikaanki, se on sellanen niinku... Se ei ollu pilkahdus tunnelin päässä. Tuettu asuminen oli

sellanen niinku koko tunnelin valaiseva. Ennen sitä kun mä muutin omilleni, niin ajattelu oli kutakuinki tälleen et okei, elämä on sinänsä aika surkee juttu, täst ei oo mihinkään, tää ei oo kivaa, ja nyt alkaa näyttää siltä et elämä on täynnä mahdollisuuksia, tää ei ookaan sittenkään täysin huono juttu. Se on vaikuttanu ihan elämänasenteeseen.”(Juha)

Ennen kaikkea nuoret korostivat uuden oman asunnon tärkeyttä, jota ulkopuoliset eivät pääse sotkemaan. Omassa asunnossa tapahtumat ovat ennustettavia ja siten hallinnassa, toisin kuin vanhempien luona asuessa. Pakkasen (1991) mukaan ihmisen psyykelle on tärkeää oma, turvallinen tila, jota ihminen itse voi kontrolloida. Tutkimukseni vahvistaa tätä uskomusta, koska nuoret korostivat juuri hallinnan tunnetta. Oikeaan aikaan tarjolla ollut tuki on tarjonnut nuorelle kokemuksen siitä, että elämässä eteen tulevia vaikeuksia ei tarvitse kestää myöskään yksin.

Ajattelutavan muutos kertoo psyykkisen hyvinvoinnin vahvistuneen. Masentuneena ihminen ei välttämättä näe elämässä mitään hyvää eikä koe hallitsevansa elämäänsä. Yhdellä nuorella oli ollut omaa päihteiden väärinkäyttöä, joka on myös saattanut aiheuttaa masentuneisuutta. Hän kuvasi sitä, miten ilman päihteitä oli aluksi vaikea olla tekemisissä muiden ihmisten kanssa ja hoitaa asioitaan. Mielialalääkityksen avulla tilanne oli kuitenkin helpottunut. Yhden nuoren kohdalla oli kyse siitä, että mielenterveyden ongelmat ja päihteidenkäyttö liittyivät toisiinsa. Tämä vastaa Pajun & Vehviläisen (2001, 83-86) toteamusta siitä, että huumeet ja mielenterveyden ongelmat voivat olla kasaantuneita samalle ihmiselle.

6.3 Päihteettömyys

”Enemmän aktiviteetteja et se ei oo vaan sitä et maataan sohvalle ja poltellaan jotai höpöheinää... Et nyt pystyy näin niinku liikkuu ihan oikeitten kavereitten seurassa ja eilenki meinas unohtuu siinä.”(Janne)

Päihteettömyyttä korosti kolme niistä haastateltavista, jotka ovat itse olleet päihteistä riippuvaisia. Kaksi nuorista kertoi käyttäneensä alkoholin lisäksi huumeita. Yksi kuitenkin esitti päihteidenkäyttönsä olevan hallinnassa, vaikka saattaakin toisinaan käydä oluella. Päihteettömyys ei tarkoittanut hänelle täysraittiutta, vaan sitä, että pysyy erossa huumeista. Toisaalta nuori kertoi lopettaneensa huumeiden käytön jo ennen tuettua asumista, jouduttuaan asunnottomaksi. Asunnottomaksi jääminen olikin nuoren mukaan toiminut sysäyksenä muuttaa elämäänsä. Tuetun

asumisen myötä hän oli saanut asunnon, ja päihdeettömyyttä tuettiin ottamalla säännöllisesti huumeetestejä. Tuettu asuminen tuki hänen omaa päätöstään pysyä erossa huumeista.

”Kävin kaikki päihdehoidot läpi sun muut tossa välissä. Niinku halusin itteni siihen kuntoon et pystyn kuitenkin tulevaisuudessa elättää ton perheeni jossain vaiheessa. että olin sitten mä avovaimon kans yhdessä tai en, se vastuu on aina mulla, kuitenkin et varmaan se mitä tuettu asuminen on tehnyt eniten, on opettanut mulle pikkusen niitä elämänarvoja.”(Pasi)

Yhden nuoren tukisuhde oli päätynyt siihen, että hän ei pitänyt sovituista tapaamisista enää kiinni, ja sen seurauksena tukisuhde purettiin, eikä nuoren vuokrasopimusta enää jatkettu. Myös hän kuitenkin kertoi asunnottomaksi jäämisen olleen sysäys, joka sai hänet lopulta itse yrittämään elämänmuutosta.

”...niin siinä oli ehkä se vaihe et oli jo oppinut arvostaa niitä tiettyjä asioita mitä oli siinä vaiheessa niin se, vaikka mult lähti sillon asunto sunmuut se pisti mut yrittää si myöhemmässä vaihees.” (Pasi)

Toinen niistä nuorista, jonka tukisuhde oli päätynyt ei-toivotusti, kertoi, että tuen ansiosta hänet ohjattiin a-klinikan terapiaan, johon hän ei omatoimisesti olisi hakeutunut. Vaikka tukisuhde päättyikin siihen, että kaikkia tavoitteita ei saavutettu, se ei tarkoita että tuetusta asumisesta ei olisi ollut mitään hyötyä nuorelle. Kertomuksessa korostui se, että vaikka tavoitteita oli asetettu enemmänkin, hän ei siinä vaiheessa ollut valmis tarttumaan niihin psyykkisen jaksamisensa puolesta. Tuen oikea-aikainen kohdentaminen on siis olennaista. Tuetussa asumisessahan on tarkoitus tukea niitä nuoria, joilla ei ole akuuttia päihde- tai mielenterveysongelmaa, vaan paremminkin päihdekuntoutujia. Joskus päihdeitä käyttänyt nuori saattaa kuitenkin hetkellisesti retkahtaa uudelleen.

Päihdeitä eivät maininneet ne haastateltavat, joilla ei ollut omakohtaista kokemusta niiden aiheuttamista ongelmista. Voisi siis ajatella, että päihdeidenkäyttö oli heillä hallinnassa, mikäli he päihdeitä ylipäätään käyttivät. Päihdeettömyyden tärkeyttä korosti kuitenkin myös nuori, joka oli kärsinyt läheistensä päihdeidenkäytöstä ja nähnyt sen aiheuttavan ongelmia muille. On todettu, että vanhempien välinpitämättömyys ja lasten liian varhainen aikuistuminen on riski elämänhallinnan kehittymiselle, koska kehitystasoon nähden liian aikaisin itsenäistetty lapsi ei välttämättä opi kunnollista elämänhallintaa. Päihdeongelmaisten vanhempien lapset ovat usein riskiryhmässä aikuistua liian varhain, koska he joutuvat usein huolehtimaan omasta pärjäämisestään tai itsensä lisäksi jopa vanhemmistaan. (Keltikangas-Järvinen 2008, 261-262; Ojanen 2007, 145.)

Päihteet vaikuttavat ihmissuhteisiin, raha-asioihin ja mielenterveyteen ja ajankäyttöön. Päihteisiin kuuluu helposti myös paljon rahaa, mikä tuli ilmi nuorten kertomuksissa. Monet olivat velkaantuneita, tosin velkaantuminenkaan ei aina välttämättä liittynyt juuri päihteidenkäyttöön. Päihteiden tilalle oli tullut nuorten elämään yleensä jotain muuta.

”No sanotaan että oon siis saanu aika paljon sellasii uusii kavereita että kaikki ei oo mitään hörhöjä mutta kyl niinku muutama tollanen hörhö tietää vieläki... mut ne niinku sit tietää et on ihmisiks jos on mun seurassa, et ne ei niinku mitään huumeitten kaa pelaa, ainakaan ne ei kerro mulle.”(Janne)

Päihteiden käytön lopettaminen vaikutti niitä käyttäneillä nuorilla sosiaaliseen verkostoon siten, että he eivät välttämättä olleet enää tekemisissä entisten kavereidensa kanssa, joiden kanssa olivat yhdessä käyttäneet päihteitä. Sen sijaan monet olivat saaneet uusia ystäviä, jotka tukivat heitä päihteettömyydessä. Yksi nuorista oli saanut uusia ystäviä myös vertaistukiryhmästä, jossa hän oli käynyt. Käsittelen seuraavaksi muutosta ihmissuhteissa.

6.4 Ihmissuhteet

Monille nuorille oli merkityksellistä, että he olivat saaneet uusia ystäviä tuetun asumisen aikana ja sosiaalinen verkosto oli laajentunut. Myös välit vanhempiin olivat parantuneet tuetun asumisen myötä, osittain sen vuoksi, että nuoret eivät enää asuneet vanhempiensa luona. Sosiaalisten verkostojen laajeneminen on positiivinen muutos elämänhallinnan kannalta, sillä useiden tutkimusten mukaan juuri läheiset ihmissuhteet kannattelevat ihmistä parhaiten elämän kriiseissä. Tutkimuksissa on todettu esimerkiksi sijaishuollosta lähteneitä nuoria kannattelevan elämässä eteenpäin parhaiten juuri hyvä sosiaalinen verkosto: positiivinen ja kannustava suhde perheenjäseniin, ystäviin tai sijaishuoltoperheeseen (Stein 2006, 276). Sosiaaliset verkostot tuottavat yksilölle myös sosiaalista kontrollia ja tukea, ja hyvät ihmissuhteet kestävät myös niitä kriisejä, joita nuori kohtaa elämässään. (Raunio 2000, 74-75; Ojanen 2007, 156-157.)

”Mut mä oon eniten ilahtunu siitä, et joskus kun mä meen esimerkiks kaupungilla jotain asiaa toimittaa, niin mä kaks-kolme kertaa saatan pysähtyä kun vastaan tulee joku tuttu ihminen jonka kanssa mä jään vaihtaan kuulumisia. Se on hirmu mukavaa koska sillon kun mä asuin kotona niin mulla ei ensinnäkään ollut aikaa olla kaupungilla tekemässä yhtään mitään. Jos mä kaupassa kävinkin, ni mä en koskaan tuntenu ketään.”(Juha)

”No ei se nyt mitenkään älyttömästi oo muuttunu siitä. Kyl mä nyt pystyn - siis no mulla on ollu päihdeiden kans ongelmii, nyt mä oon saanu mun lääkitykset ja nää kuntoon. Pystyy enempi toimiin ihmisten kaa, näkeen ja tälläi.”(Saara)

Kahdella päihdeongelmista eroon päässeellä korostui se, että arkeen oli tullut muuta tekemistä sen sijaan, että olisi vain ollut toimeettomana. Toisaalta yhdellä haastateltavalla, jolla oli aiemmin ollut päihdeongelma, ei tilanne ollut muuten muuttunut paljonkaan tuetun asumisen ajoilta. Päihdeongelmaan hän oli saanut hoitoa, mutta tukisuhde oli päätetty ennen kuin kaikkia tavoitteita saavutettiin. Ne nuoret, joilla oli ollut taustalla päihdeiden ongelmakäyttöä, kertoivat, että eivät olleet enää tekemisissä joidenkin vanhojen ystäviensä kanssa, joiden kanssa olivat käyttäneet päihdeitä. Sen sijaan he olivat ehkä saaneet uusia ystäviä. Joidenkin välit vanhempiin olivat myös parantuneet.

”Mä nään mun äitiä ihan joka päivä, ja sit meil on paljo paremmat välit ku ei asuta yhdessä. Mä saan ite päättää miten mä meen, et se ei puutu niin paljon, vaikka se nyt ei sillai puuttunu, mut siis se kumminki yritti sekaantua mun asioihin, et kenen kanssa mä saan mennä ja näin. Mutta tosi hyvät välit meillä on nyt. Että toi oli niinku paras mitä voi tapahtuu kun mä muutin omaan asuntoon.”(Sini)

Yksi nuorista kuitenkin kertoi, että on perheensä kanssa vähemmän tekemisissä. Kyse ei ollut siitä, että välit olisivat huonontuneet, vaan siitä, että hän ei kertomansa mukaan tarvinnut enää yhtä paljon perheen tukea kuin aikaisemmin. Hän pärjäsi nyt itsenäisesti.

On vaikea päätellä, kuinka paljon juuri tuettu asuminen on vaikuttanut nuorten sosiaalisen verkoston laajenemiseen. Yksi nuorista kertoi ystävien saamisen olleen enemmänkin hänen oma henkilökohtainen projektinsa. Ystävyysuhteiden ylläpitämisen teki kuitenkin mahdolliseksi konkreettisesti nuoren oma asunto, koska asuessaan vanhempansa kanssa nuori ei kertomansa mukaan kehdannut tuoda koulukavereita kotiin, joka oli lähes aina sotkuinen ja täynnä ylimääräistä tavaraa.

6.5 Suunnitelmallisuus ja vastuu omasta toiminnasta

Suunnitelmallisuus ja vastuullisuus konkretisoituvat arkisiin asioihin: rahankäyttöön, ajankäyttöön ja asunnon kunnossapitämiseen.

”Se arki on pysynny silleen samana et on edelleen ne tietyt asiat mistä pitää, tai täytyy pitää huolta, mut nyt ne on ihan vaan ittelle et nyt se ei oo enää se väkipakko. Et jos haluau jotain laiminlyödä niin jonkun asian voi laiminlyödä, et sit siit täytyy kestää vaan seuraukset. Et sillon niinku se lähtee siit itestä et ne paperiasiat täytyy hoitaa ajoissa, ja jos ei vie niitä lappusia kahta viikkoo aikasemmin sossuun, niin sitte jos ne vie kuun eka päivä ja se päätös pitäis saada siinä kuussa niin siinä menee se kaks viikkoo. Sit se täytyy vaan kestää.” (Juha)

”No sanotaan niinku et sitä aattelee asioita ihan niinku et onks tää nyt fiksuu ja mitä mä oon nyt tekemäs tässä... on saanu mut miettimään enemmän.” (Janne)

Suunnitelmallisuuden ja vastuullisuuden painottumisen voi ajatella kertovan siitä, että tutkimukseni nuorilla on melko korkea sisäinen kontrolli (esim. Keltikangas-Järvinen 2008, 255-256). Nuori uskoo omilla päätöksillään ja omalla toiminnallaan pystyvänsä vaikuttamaan elämäänsä, ja nuori pyrkii tarvittaessa muuttamaan ulkoisia tai sisäisiä olosuhteita, omaa tapaansa suhtautua asioihin.

6.5.1 Vastuullinen rahankäyttö

Haastattelemistani kuudesta nuoresta neljä oli ollut aiemmin velkaantuneita. Velkaantuminen saattoi liittyä päihdetaustaan, koska päihteisiin kuluu paljon rahaa. Tämän tutkimuksen haastateltavista kolmella oli ollut päihteidenkäytön kanssa ongelmia. Kaikilla ei kuitenkaan ollut päihdetaustaa, vaan joillakin haastateltavista lähiomainen oli aiheuttanut nuoren velkaantumisen esimerkiksi tilaamalla tavaraa postimyynnistä tämän nimellä.

”Sellanen lottovoitto ois ihan hyvä. Ei, kuhan vaan toi taloudellinen puoli. On sitä velkaa tullu sen verran otettua.” (Janne)

Tämän tutkimuksen nuoret ovat myös kaikki jossain vaiheessa asioineet sosiaalitoimistossa ja saaneet toimeentulotukea. Useimmat olivat myös ohjautuneet tuettuun asumiseen sosiaalitoimen kautta, ja yksi haastateltavista kuului tuetun asumisen aikana jälkihuollon piiriin. Osa haastateltavista opiskeli haastatteluhetkellä ja heidän tulonaan oli opintotuki. Haastateltavista kaksi käy töissä kokopäiväisesti, yksi opiskelee lukiossa, yksi oli juuri valmistumassa ammattiin ja aloittamassa työt, yhdellä ei ollut sillä hetkellä työtä, opiskelua tai työharjoittelua, yksi käy töissä ja opiskelee ja huolehtii perheen elatuksesta. Raha-asiat nousivat keskeiseksi asiaksi haastatteluissa, koska rahaa ei nuorilla elämäntilanteestaan johtuen useinkaan ole paljoa ylimääräistä, ja kuukausittaisen rahan käytön tulee jakaantua tasaisesti koko kuukaudelle. Rahan harkittu käyttö on

siis perusteltua, jotta elämä pysyisi tasaisena ja tasapainoisena. Kaikki haastateltavat toivat myös esiin, että tuetun asumisen aikana oli tehty erilaisia budjettisuunnitelmia rahankäytön suunnittelun helpottamiseksi.

”No en mä kyllä noita mun raha-asioita hallitse, mutta siinä ei pysty auttaa kukaan muu kun mä ite, mut muuten mä hoidan työt ja laskut ja kaikki.”(Elina)

Tietystä asiasta puhuminen ei välttämättä tarkoita sitä, että kyseinen asia hoituisi nuoren elämässä helposti. Asian tärkeydestä sen esiin tuominen kuitenkin kertoo. Kaksi haastateltavista toi esille, ettei edelleenkään hallitse rahankäyttöään, vaan raha kuluu sitä mukaa kuin sitä tuleekin. Osa nuorista kävi myös töissä opiskelujen ohella. Yksi nuorista esimerkiksi, joka oli haastatteluhetkellä opiskelija, toi esille, että ei hallitse rahankäyttöään, että taloudenhoidosta puuttuu suunnitelmallisuus. Hän näkee kuitenkin tulevaisuuden valoisana, ja haluaa pystyä elättämään perheensä. Toisaalta nuoret kertoivat kuitenkin maksavansa laskunsa ja muut pakolliset menot, joten jää hieman epäselväksi, mitä he oikeastaan tarkoittivat sillä että eivät hallitse rahankäyttöään. Se voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että nuorilla ei välttämättä ole rahaa käytössä niin paljon, että siitä olisi esimerkiksi mahdollista säästää jotain hankintaa varten, ja tuntuu että raha kuluu saman tien kuin sitä tuleekin. Kyse voi myös olla suunnitelmallisuuden puutteesta. Elämme myös yhteiskunnassa, joka perustuu kuluttamiselle, joten tunne siitä, että rahat eivät riitä elämiseen, on hyvin suhteellinen. Rahat voivat hyvinkin riittää välttämättömään toimeentuloon, mutta jos sen jälkeen ei jää ylimääräistä, nuoresta voi tuntua siltä että ei hallitse rahankäyttöä.

Taloudelliset asiat korostuivat kaikkien kertomuksissa. Myös tulevaisuudesta puhuttaessa nuoret toivat vahvasti esille itsenäisen toimeentulon tärkeyden. Kahden nuoren haaveena oli jossain vaiheessa vakituinen työpaikka ja oma asunto. Jos postmodernissa maailmassa nuoria uhkaa kuitenkin epävarma tulevaisuus ja epätyypilliset työsuhteet, ovatko nuorten haaveet epärealistisia? Kokeeko nuori itse olevansa vastuussa siitä, jos hän ei löydä vakituista työtä, ja miten se vaikuttaa elämänhallinnan kokemiseen? Tutkimukseni nuoret eivät vastaa ainakaan mielikuvaa postmodernin aikakauden päättämättömästä ja elämishakuisesta nuorisosta, vaan heillä voi todeta olevan hyvin perinteisiä haaveita tulevaisuutensa suhteen.

6.5.2 Ajankäytön suunnittelu

Oman toiminnan seurausten miettiminen kertoo vastuullisuudesta ja harkintakyvystä. Nuorille ei ole yhdentekevää, mitä he tekevät. Vastauksista käy ilmi myös, että suunnitelmat ovat joustavia, eikä niistä poikkeaminen ole vakavaa, kunhan pystyy huolehtimaan siitä, että muut asiat sujuvat. Myös rutiinit luovat turvallisuutta ja auttavat tekemään arjesta sujuvamman.

”Ehkä niinkun, miten kokee hallitsevansa arjen niin on siinä kun et saa tehdä ite oman aikataulun, et niinkun määrittää sen että jos halua olla jollain kaverilla yötä ja seuraavana päivänä on koulua, niin sit järjestetään silleen et on koulukirjat mukana ja pääsee ajoissa kouluun ja pidetään huoli siitä et siel koulussa ny jotenkuten jaksaa olla.” (Juha)

”No kyl se mun mielestä näkyy ihan mun päivärutiineissakin ja ihan muutenkin... Siis se näkyy sillai että mä hoidan asiat, mä pidän kämpän kunnossa, ja sitte mä teen jotain asiaan kuulumatonta, siis pidän hauskaa sillai että mä haluan et kaikki on niinku tip top. Että jää sitten aikaa muulle.” (Sini)

Ajankäyttö korostui erityisesti niillä nuorilla, jotka olivat kärsineet vanhempien luona asuessaan näiden arvaamattomasta käytöksestä, joka johtui psyykkisistä ongelmista tai päihdeongelmasta. Toisaalta muut tutkittavat eivät juuri painottaneet ajankäytön suunnittelun tärkeyttä, vaan ilmaisivat asian sitä kautta, että elämä on hallinnassa, kun mikään ei tuota ongelmia. Voisi siis ajatella, että heillä ei ollut aiemmin varsinaisia ongelmia ajankäyttöön liittyen, eivätkä he sen vuoksi tuoneet asiaa erityisesti esille. Organisoinnin tarve saattaa liittyä myös temperamenttiin. Toisilla on suurempi tarve järjestelmällisyyteen kuin toisilla. Mielenkiintoista on kuitenkin se, että juuri ne nuoret, jotka ovat itsenäistyneet vaikeasta kotitilanteesta, vaikuttavat tältä osin eroavan muista tutkimukseni nuorista.

”Joo, ja nyt on paljon enemmän vapaa-aikaa, et kun voi ite tehdä sen et okei, tänään nyt pyykkikorissa on sen verran pyykkejä että tänään ne nyt täytyy pestä, mä voin kattoo sen et okei tänään ne täytyy pestä, mut voin yhen kerran ottaa sieltä vielä ne likaset sukat jos mä olen koulussa niin kukaan ei kärsi siitä, ja pesee sit vaikka huomenna ja niinku et saa ite päätetty sen että koska tekee ne asiat, et se ei oo enää väkipakko. Se tuo paljo enemmän vapaa-aikaa.” (Juha)

Päihteitä käyttäneet nuoret kertoivat, että tuetun asumisen aikana he eivät välillä hallinneet ajankäyttöään päihteiden vuoksi, ja he eivät esimerkiksi olleet pitäneet kiinni sovituista tapaamisista.

No esimerkiksi niist epäonnistumisista just oli ne niinku sovitut tapaamiset, oli paljolti sellaisii et, saattoi jäädä väliin et ne oli varmaan ne suuremmat sitten missä meni aina mettään.(Pasi)

6.5.3 Järjestys kotona

Järjestelmällisyys ja kodin järjestyksestä huolehtiminen korostui myös erityisesti niiden haastateltavien puheessa, jotka olivat siirtyneet tuettuun asumiseen vaikeista kotioloista. Elämä ennen tuettua asumista oli ollut arkea päihde- tai mielenterveysongelmista kärsivän vanhemman kanssa, ja kotona oli usein kaaos. Oma asunto merkitsi heille omaa tilaa, jota kenelläkään muulla ei ollut oikeutta sotkea. Yksi nuorista korosti erityisesti järjestyksestä aiheutuvaa turvallisuudentunnetta. Toisen nuoren puhe taas kertoi enemmänkin siitä, että arkirutiinit ja järjestys tekevät elämästä sujuvaa, ja se puolestaan vaikuttaa ajankäyttöön.

”No kun on eläny vähän kaoottisessa elämässä, niin tavallaan se turvallisuudentunne tulee sit siitä et okei, mä tykkään keräillä elokuvia, et ne on sit just siinä mun haluamassa järjestyksessä ja niihin ei kukaan koske, niitä ei kukaan sotke.” (Juha)

Myös Merjokarin (2004) tutkimuksessa osalla tutkittavista oli lastensuojelutausta tai turvaton lapsuus, ja oma asunto merkitsi nuorille erityisesti rauhallista ja turvallista asuinpaikkaa. Tutkimusten mukaan turvallinen kotiympäristö onkin tärkeä nuoren identiteetin kannalta (esim. Pakkanen 1991, 198-199). Jos nuori on lapsuudesta asti joutunut sopeutumaan pitkäaikaiseen turvattomuuteen, sillä on ollut vaikutusta hänen persoonallisuuteensakin. Jos nuorilla on ollut lapsuudessaan turvatonta, oman tilan turvallisuudella on sitäkin suurempi merkitys. Omassa asunnossa nuori voi itse säädellä sitä, kuka saa astua hänen omaan tilaansa ja mitä tilassa tapahtuu.

Yksi nuorista toi myös esille, että oli oppinut järjestelmällisyyden toiselta vanhemmaltaan, jonka luona oli asunut suurimman osan elämästään. Malli asioiden hoidosta tuli jo lapsuudesta, ei niinkään tuetusta asumisesta. Vastaukset kertovatkin enemmän siitä, mikä on nuorten itsensä mielestä tärkeää. Muut haastateltavat eivät varsinaisesti korostaneet näitä asioita. He kertoivat elämän olevan hallinnassa silloin, kun mikään ei tuota ongelmia ja elämä sujuu.

6.6 Itsenäisyys

Itsenäisyyteen kuuluu toisaalta vapaus päättää itseä koskevista asioista, mutta toisaalta myös se, että kykenee hoitamaan asiansa itsenäisesti, ilman että tarvitsee jatkuvasti pyytää apua toisilta. Omatoimisuus korostui tärkeänä asiana kaikkien tutkittavien puheessa.

6.6.1 Vapaus päättää itseä koskevista asioista

Vapaus päättää omista asioista tarkoittaa ennen kaikkea sitä, että nuori on vapaa suunnittelemaan oman elämänsä haluamallaan tavalla. Se voi tarkoittaa vapautta esimerkiksi vanhempien auktoriteetista. Monet nuoret olivat muuttaneet tuettuun asumiseen suoraan vanhempiensa luota, joten on ymmärrettävää että muutos elämäntilanteessa on suuri. Nuori joutuu ottamaan vastuuta omasta elämästään, mutta toisaalta tilanne tarjoaa nuorelle myös uusia mahdollisuuksia, eikä hän ole enää samalla tavalla riippuvainen vanhemmistaan. Haastateltavien puheissa korostui erityisesti se, että nyt kukaan muu ei ole enää tarjoamassa vaihtoehtoja, vaan vaihtoehtokin tulee keksiä itse. Lisäksi yhdellä nuorista oli myös oma lapsi, joten hän korosti vastuuta itsensä lisäksi myös lapsesta.

”Et kyl mä niinku kaikki asiat saan ite päättää. Totta kai on parisuhteet siin välis niin ei nyt yksin kaikkea voi päättää, mutta ei siinä oikeastaan oo mitään ero tän hetkisen tilanteen välillä ja sen tilanteen välillä ku on ollut tuetussa asumisessa. Nyt on vaan justiin se että kukaan ei oo enää antamas niitä vaihtoehtoja, vaihtoehtokin pitää keksiä ite.”(Pasi)

”Mä nään mun äitiä ihan joka päivä, ja sit meil on paljo paremmat välit kun ei asuta yhdessä. Mä saan ite päättää miten mä meen, et se ei puutu niin paljon, vaikka se nyt ei sillai puuttunu, mut siis se kumminki yritti aiemmin sekaantua mun asioihin, et kenen kanssa mä saan mennä ja näin.”(Sini)

Kolme haastateltavista toi myös esille, että he olivat kokeneet ajoittain tuetun asumisen liian suurena auktoriteettina ja halunneet vastustaa sitä, vaikka mielsivätkin tuetun asumisen olevan heidän tarpeitaan varten. Näistä nuorista kahden tukisuhde oli päätynyt ei-toivotusti. He toivat esille, että eivät halunneet ulkopuolisen kontrolloivan ja määrävän asioistaan. Toisaalta he mielsivät itse olleensa vastuussa asioistaan myös tuetun asumisen aikana, ja että työntekijät tarjosivat vain vaihtoehtoja. Tuettun asumisen päättyminen asumisjakson katkeamiseen toimi kuitenkin lopulta siten, että nuori aktivoitui tajutessaan tilanteensa ajautuneen umpikujaan. Asunnottomaksi joutuminen voi olla monille suuri askel taaksepäin ja koko elämän mullistava kriisi, mutta yhdelle tutkittavista se olikin toiminut käänteenä toiseen suuntaan kaikista odotuksista

huolimatta. Usein jos nuoren tuetun asumisen asumisura katkeaa, hän saattaa kategorisoida ”ei autettavissa olevien” -ryhmään, jota mikään instituutio ei voi enää auttaa (Raitakari 2006, 217). Siinä mielessä on positiivinen tutkimustulos, että ne nuoret, joiden tuetun asumisen jakso oli katkennut ennen saavutettuja tavoitteita, olivatkin päässeet omin voimin eteenpäin. Heidän edistymisensä ei ollut kiinni pelkästään tuetusta asumisesta.

Kyl niinku just noi perusasiat on nyt hallinnassa, on kuitenkin nää asunnot ja semmoset, vaikka ne lähtikin siinä alta, mut tota niin, en sillei jäännyt tuleen makaamaan missään vaiheessa. Et kyl mä niinku lähin uudestaan ettii sitä asuntoo ja halusin oikeesti tehdä elämälleni jotain. (Pasi)

”No vapautta sillä lailla... No ehkä nyt kun tässä tulee näitä vuosia lisää niin osaa sanoo sitten vastaankin jos enemmän, jos ei halua lähteä mukaan johki juttuun...”(Saara)

Esimerkiksi Raitakarin (2006, 80) mukaan nuoret eivät välttämättä vastusta tukea sinänsä, vaan omaa asemaansa ohjattavana ja kontrolloitavana tukiasuntonuorena, jolloin nuoren kannanotto voi olla se, että hän ei tule sovittuihin tapaamisiin eikä suostu hyväksymään asemaansa kontrolloitavana. Auttamis- ja kasvatusinstituutioiden asiakastyö kuitenkin edellyttää, että osapuolet ottavat vastaan leimaavatkin määrittelyt itsestään, koska neuvottelujen edistyminen vaatii sitä, että tilanteissa on päästy riittävään yksimielisyyteen nuoren tilanteesta. Oman kontrollin tarpeen korostuminen voi olla myös yksi merkki pyrkimyksestä itsenäistyä. Nuoret ovat kyllästyneitä että joutuvat selittelemään omia ratkaisujaan ja omaa elämäänsä, vaikka ovatkin sitoutuneet tukisuhteeseen ja tietävät, että kontrolli kuuluu osana tuetun asumisen sopimukseen.

Itsenäisyys tarkoitti toisille nuorille myös riippumattomuutta päihteistä ja rohkeutta sanoa vastaan, jos joku tulee niitä tarjoamaan. Muiden mielipiteistä riippumaton nuori ottaa vastuuta itsestään ja omista teoistaan.

6.6.2 Taito hoitaa omat asiat itsenäisesti

Nuorista kolme korosti keskeisenä muutoksena sitä, että he suoriutuvat nyt viranomaisten, kuten Kelan ja sosiaalitoimen kanssa asioinnista, ruoanlaitosta ja laskujen maksusta itsenäisesti, ilman ulkopuolisten apua. Yksi näistä kolmesta nuoresta oli siirtynyt tuettuun asumiseen jälkihuollon kautta suoraan perhekodista, ja korosti sitä, ettei ollut aiemmin joutunut huolehtimaan mistään, vaan aterioista alkaen kaikki oli aina ollut valmiina. Omilleen joutuminen voi olla aluksi kriisi, jos on tottunut siihen että joku muu hoitaa asiat nuoren puolesta. Nuori, joka kertoi kärsineensä

masennuksesta, korosti myös sitä, että nyt hän kykenee lääkityksen avulla hoitamaan asiansa oma-aloitteisesti.

”Joo kyl mä koen [hallitsevani elämäni]. No siinä, et mä hoidan kaikki mun asiat niinku kaikessa, niinku mä en tarvi siihen enää ketään vanhempia, enkä ohjaajia enkä mitään tukihenkilöä.”(Elina)

”No ettei mua nyt kädestä pitäen tarvii viedä niinku hoitaan tärkeimpiä asioita.”(Saara)

Kaksi nuorista puolestaan olivat itsenäistyneet vaikeista perheolosuhteista, jossa olivat joutuneet huolehtimaan vanhemmistaan, eivätkä he olleet välttämättä saaneet kotoa mallia asioiden hoitamisesta, vaan olivat esimerkiksi itse opetelleet lapsesta lähtien tekemään ruokaa, kun vanhemmat olivat pitkiä aikoja poissa kotoa. Toinen haastateltavista kertoi, että kotona laskut saatettiin heittää avaamatta suoraan roskiin.

”Kyl mä varmaan opettelisin vielä noit asioita et en mä osais noin vaan mennä Kelaan tai johonkin hoitamaan ku on ihan hirveesti kaikkee... En mä usko et asiat ois ihan näin kohallaan. Kyllä ne kohallaan varmaan olis mut ei ihan näin. Et niinku näin ne oppi paljo nopeemmin.”(Sini)

Kehitysvaiheteorian mukaan nuori tarvitsee jotain mihin peilata omia ratkaisujaan, ja koska varhaisaikuisuudessa ympäristön vaikutus on vielä suuri, tuetulla asumisella voisi ajatella olevan juuri tässä ikävaiheessa hyvät mahdollisuudet tarjota nuoren elämään malleja asioiden hoitamisesta. Tuetun asumisen kautta nuori voi saada elämäänsä myös jotain muuta ei-toivotun käyttäytymisen, kuten päihteidenkäytön tilalle, jos nuoren elämä on esimerkiksi aikaisemmin pyörinyt lähinnä päihteiden ympärillä, ja ihmiset nuoren elämässä ovat kaikki käyttäneet päihteitä. Turusen (1996, 17) mukaan varhaisaikuisuudessa nuori on vielä riippuvainen ympäristön virikkeistä, joten on tärkeää että nuori saa vaihtoehtoja joista valita.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTAA

Tämän tutkimuksen tarkoitus ei ole kertoa, kuka haastateltavista on onnistunut saavuttamaan täydellisen elämänhallinnan ja kenen elämänhallintataidoissa kenties on puutteita. Vaikka tukisuhde ei olekaan joillakin haastateltavilla päättynyt toivotusti, he kokevat tuetusta asumisesta olleen hyötyä ainakin joillakin elämäalueilla. Nuori voi myös kokea hallitsevansa elämäänsä, vaikka ei olisi työllistynyt tai koulutuksessa. Haastateltavat toivat esiin erilaisia asioita riippuen siitä, oliko heillä ollut taustalla esimerkiksi päihdeongelma tai vaikea perhetilanne. Tämä tutkimus ei anna myöskään suoraa vastausta siihen, miten tuetussa asumisessa olisi voitu vielä paremmin toimia nuorten elämänhallinnan parantamiseksi. Tiedän nuorten tukisuhteiden tavoitteista sen verran, mitä nuoret itse toivat esille haastattelutilanteessa, joten sen perusteella on vaikea arvioida, mikä tukisuhteessa onnistui ja ei onnistunut, tai miten olisi voitu toimia toisin. Voin tutkimuksessani kuitenkin antaa tuetussa asumisessa olleille nuorille äänen. Tämän tutkimuksen tuloksena voidaan sanoa, että tuetussa asumisessa mukana olleet nuoret kokevat hallitsevansa elämäänsä, ja tuettu asuminen on omalta osaltaan vaikuttanut toivottuun muutokseen. Tuettu asuminen on useimpien haastateltavien kohdalla toiminut tärkeänä interventiona oikealla hetkellä.

7.1 Nuorten elämän ongelmat kietoutuvat toisiinsa

Tutkimuksen aineistosta esiin nostamani teemat, asunto ja toimeentulo, mielenterveys, päihteettömyys, toimivat ihmissuhteet, suunnitelmallisuus ja vastuu omasta toiminnasta, sekä itsenäisyys ovat kaikki asioita, jotka kietoutuvat toisiinsa monin tavoin ja vaikuttavat elämänhallintaan elämän eri alueilla. Teemat ovat myös hyvin samanlaisia niiden elämänhallinnan ominaisuuksien kanssa, mitä Pajun ja Vehviläisen (2001) määrittelyn mukaan nuorten elämänhallinnalta odotetaan. Samankaltaisia tuloksia sai myös Merjokari (2004) tutkimuksessaan Settlementti Naapurin tuetun asumisen projektissa olleiden nuorten elämänhallinnasta.

Tämän tutkimuksen nuorista en pysty konstruoimaan selviytyjiä, eteenpäin pyrkiviä, sopeutujia ja luopujia kuten Varho-Soinisen (2004) tutkimuksessa, jossa tutkittavat oli jaoteltu J.P. Roosin ulkoisen ja sisäisen elämänhallinnan teorian perusteella näihin kategorioihin. Tämän tutkimuksen nuoret hallitsivat kaikki elämäänsä jollain tavoin, vaikka toiset heistä eivät olleetkaan koulutuksessa tai työelämässä.

Nuorten päihdeongelmat vaikuttavat ihmissuhteisiin ja raha-asioihin. Nuoret, joilla oli taustalla päihteiden ongelmakäyttöä, olivat ajautuneet myös muihin elämän ongelmiin. Päihteiden käyttöön liittyivät myös sellaiset läheissuhteet ja verkostot, joissa muutkin käyttivät päihteitä. Toisaalta välit omiin läheisiin saattoivat olla koetuksella nuoren oman päihteidenkäytön vuoksi. Jotkut olivat velkaantuneet päihteidenkäytön myötävaikutuksesta, jouduttuaan maksamaan esimerkiksi sakkoja. Jatkuva juhliminen oli aiheuttanut toisilla hädän asunnosta. Kun päihteiden käyttö loppui, se vaikutti myös nuoren sosiaalisiin verkostoihin. He saivat uusia ystäviä ja välit esimerkiksi omiin vanhempiin paranivat. Päihteiden ja mielenterveyden välillä on myös yhteys. Runsaan päihteidenkäytön on todettu aiheuttavan masennusta, mutta toisaalta ihminen saattaa masentuneena myös hoitaa pahaa oloaan päihtymällä.

Myös ne nuoret, jotka olivat muuttaneet omaan asuntoon ja osallistuneet tuettuun asumiseen, koska heidän oli vaikea asua kotona vanhempien rajun päihteidenkäytön ja mielenterveysongelmien vuoksi, korostivat päihteettömyyden olevan heille tärkeää. Nuoren vanhemman psyykkiset ongelmat tai päihdeongelmat vaikuttavat nuoren omaan jaksamiseen esimerkiksi koulussa. Masentuneena arkiset asiat vaativat enemmän ponnistuksia, ja masentunut mieliala vaikuttaa koko elämään suhtautumiseen. On vaikea suunnitella tulevaisuutta ja nähdä asioiden jatkuvuutta, jos oma elämä tuntuu pelkältä velvollisuuksien hoitamiselta.

Kun ongelmaan saadaan ratkaisu, kuten muuttaminen omaan asuntoon hankalista kotiolosuhteista, se vaikuttaa ihmissuhteisiin muun muassa siten, että kotiin uskaltaa tuoda koulukavereita. Nuorella on aikaa keskittyä enemmän omiin asioihin, kun hänen ei tarvitse huolehtia vanhemmistaan. Nuorella on tuetun asumisen ansiosta turvallinen aikuinen, jonka puoleen voi kääntyä, jos ei itse tiedä miten kannattaisi toimia.

Tutkimukseni nuorten väliset erot siinä, minkälaisia asioita elämänhallinnasta puhuttaessa painotettiin, johtuvat paljolti siitä, minkälaiset lähtökohdat heillä oli tuetun asumisen tarpeelle. Nuoret, jotka olivat itsenäistyneet vaikeasta kotitilanteesta, painottivat sitä, että tuki oli heitä varten ja heidän omaan tarpeeseensa. Heidän tarinoissaan korostui se, miten he tarvitsivat elämiseen mallia ja joskus toivoivat, että joku olisi suoraan sanonut miten toimia, tai näyttänyt esimerkkiä. Tilanne lapsuuden kodissa oli usein ollut sellainen, että nuoret eivät tieneet missä heidän vanhempansa ovat, milloin he palaavat ja missä kunnossa. Laskut heitettiin lapsuudenkodissa joskus avaamattomina suoraan roskikseen ja lapsen oli opeteltava tekemään itse ruokaa jo alle kouluikäisenä. Yhdelle vastaavasta tilanteesta itsenäistyneelle nuorelle oli yritetty löytää sosiaalitoimen avulla tukiperhettä, mutta hänen oman tulkintansa mukaan ”ilmeisesti kukaan ei

halunnut 17-vuotiasta ongelmatapausta”. Lapsen kasvuympäristö on persoonallisuuden kehittymiselle keskeistä aikaa, ja nuori imee vaikutteita ympäristöstä vielä varhaisaikuisuudessa (esim. Turunen 1996). Voi siis ajatella, että tuettu asuminen tuli vaikeista kotioloista itsenäistyvien nuorten elämään tueksi oikeaan aikaan. Ihmisten selviytyminen on kuitenkin myös yksilöllistä, eikä ketään voi leimata epäonnistuneeksi tai riskinuoreksi vain sen perusteella, että heillä on ollut vaikeaa lapsuudessa.

Muiden tutkimusteni nuorten ongelmien taustalla oli usein oma päihteidenkäyttö ja sen seuraukset asumiseen, opiskeluun, työssäkäyntiin ja rahatilanteeseen. Tällöin tuen tarve painottui päihteettömyyden tukemiseen, taloudenhoitoon ja työllistymiseen, jotta nuori saa jotain muuta päihteiden tilalle. Päihteisiin turvautumisenkin taustalla on aina jokin syy, ja päihteiden käyttöön kietoutuvat usein erilaiset psyykkiset ongelmat. Sosiaalinen verkosto saattaa tukea päihteiden käyttöä, ja kaveripiirissä voi olla ihmisiä joiden kanssa viettää aikaa ilman että tarvitsee mennä töihin. Tuetun asumisen ansiosta nuori saa parhaimmillaan kokemuksen, että muullakin tavalla voi toimia, ja että elämä vaatii joskus pitkäjänteistä suunnittelua.

Päihteiden käyttö oli taustalla myös tukisuhteen äkilliseen katkeamiseen ennen kuin tukisuhteelle asetetut tavoitteet oli saavutettu. Tosin päihteidenkäytön uudelleen aloittamisen taustallakin oli jokin muu sysäys, kuten yhdellä nuorella uutinen puolison raskaaksi tulosta, johon hän ei sillä hetkellä kokenut olevansa valmis. Päihteiden käyttö tarjosi siinä tilanteessa tutun ja hetkellisen helpotuksen, ettei tarvitse ajatella asiaa. Jokin odottamaton käänne voi joskus laukaista vanhan käyttäytymismallin. Vaikutti kuitenkin siltä, että sosiaalisten verkostojen vahvistaminen toimii päihteettömyyttä ehkäisevänä keinona. Jos nuorella on sellaisia ihmissuhteita, jotka eivät pyöri pelkästään päihteiden ympärillä, on helpompi löytää kriisitilanteissa niistä tukea. Myös päihteidenkäytön tilalle tullut muu päivätoiminta tai työllistyminen edesauttaa sitä, että elämä ei pyöri pelkästään päihteiden varassa. Nuori voi myös ”lääkitä itseään” päihteillä, jos on vaikea toimia selvänä muiden ihmisten kanssa. Psyykkisten ongelmien takia ei ole aina helppoa hakea apua, varsinkin jos hoitoon pääsyä joutuu odottamaan pitkään. Lähtökohta päihteettömyydelle on kuitenkin nuoren oma motivaatio. Tutkimukseni nuoret olivat jo ennen tuettua asumista todenneet, että heidän päihteiden käyttönsä on ongelma, joka kaipaa muutosta.

Nuori joka itsenäistyi perhekodista ja kuului tuetun asumisen aikana jälkihuollon piiriin, ei puhunut haastattelussa huostaan ottamisesta, eikä sitä milloin se tapahtui. Sen sijaan hän painotti että oppi tuetussa asumisessa nimenomaan käytännön taitoja elämässä toimimiseen, ja hänelle se oli ollut tuetun asumisen tärkein anti. Omaan asuntoon muuttaminen oli aiheuttanut nuorelle huolta omasta

selviytymisestä, koska hänen ei ollut perhekodissa asuessaan tarvinnut esimerkiksi itsenäisesti tehdä ruokaa. Joutuessaan omilleen nuori on yhtäkkiä tilanteessa, jossa hänen pitäisi osata tehdä kaikki alusta lähtien itse. Toisaalta myös hänellä sosiaalinen verkosto oli tuetun asumisen ohella merkittävä voimavara. Stein (2004, 274) oli huolissaan siitä, että monissa maissa sijaishuollosta lähtevien nuorten odotetaan aikuistuvan noin 16-18 -vuotiaina, eli nuorempina kuin muiden nuorten, joista monet saattavat asua lapsuudenkodissaan vielä 20-vuotiainkin. Myös perheen tuen puute nähdään sijaishuollosta lähtevien lasten ongelmana, koska perhesuhteita ei ole tai ne ovat ongelmallisia. Siinä mielessä Suomessa tilanne vaikuttaa hyvältä, koska nuorella on oikeus jälkihuoltoon 21-vuotiaaksi saakka, ja tuetun asumisen jaksoa jatketaan sen mukaan, miten nuori itse kokee pärjäävänsä. Tämän tutkimuksen nuorella, joka kuului jälkihuoltoon, myöskään perhesuhteet eivät aiheuttaneet ongelmia, ja hänellä oli läheisiä tarvittaessa tukena.

Sen lisäksi, että tutkimuksen tulokset kertovat yksilötasolla siitä, mikä on tutkimukseen osallistuneiden nuorten mielestä tärkeää, ne kertovat jotain myös siitä, mitä pidetään tärkeänä juuri tässä yhteiskunnassa tietyllä hetkellä. Jos nuoret nostavat esille tietyn asian, taustalla on aina jokin syy. Rahan käyttö korostui keskeisimpänä teemana nuorten kertomuksissa. Raha on toki välttämättömyys, jota ilman on vaikea kuvitella elävänsä länsimaisessa yhteiskunnassa. Nuorilla on ollut omakohtaista kokemusta siitä, että kuukausittainen toimeentulotuki tai opintotuki ei aina tunnu riittävän edes välttämättömiin hankintoihin, ja pennin venyttämisen taito on yksi selviytymisen elinehto. Voi myös kysyä, kuka rahan käyttöä hallitsee? Raha on yleinen puheenaihe, ja sen riittämättömyyttä saatetaan päivitellä siitä huolimatta, että puheilla ei ole todellisia perusteita. Lehdissä puhutaan, kuinka ruoka on Suomessa kallista verrattuna muihin EU-maihin, ihmiset velkaantuvat, tuloerot kasvavat, ja että talouskasvun ja kansantalouden ylläpitäminen vaatii kansalaisilta aktiivista kuluttamista. Toisaalta toimeentulon ohella teemoista myös ihmissuhteet ja oma mielenterveys ovat nuorille merkittäviä, varsinkin jos taustalla oli ollut kokemuksia oman tai läheisen mielenterveyden järkkymisestä.

Nuoret, joiden tukisuhde oli päättynyt ilman, että kaikkia tavoitteita oli saavutettu, eivät lopulta eronneet muista nuorista niin merkittävästi kuin voisi odottaa. Molemmilla heistä oli taustalla päihteiden ongelmakäyttöä, mutta sen perusteella tuskin voi tehdä sen suurempia johtopäätöksiä. Vaikka toinen heistä oli saanut hädän asunnostaan, koska ei ollut pitänyt kiinni tuetun asumisen työntekijöiden kanssa sovitusta, hän korosti, että se oli ollut hänelle sysäys uuteen alkuun, ja asunnottomaksi jääminen oli saanut hänet tajuamaan oman tilanteensa. Nuori kävi töissä ja opiskeli, eli perinteisesti ajateltuna hänen elämänhallintansa onnistuu kaikesta huolimatta, ja hän koki

tuetusta asumisesta olleen hyötyä monella tavalla. Vastaukset olisivat saattaneet olla erilaisia, jos samoja asioita olisi kysytty häneltä juuri tuetun asumisen päätyttyä.

Yksi niistä nuorista, joiden tukisuhde ei päättynyt tavoitteiden mukaisesti, puolestaan ei ollut parhaillaan työssä eikä koulutuksessa. Muutos, joka hänen elämässään oli kuitenkin tuetun asumisen aikana tapahtunut, oli se, että hän sai helpotusta päihteidenkäyttöön ja mielialalääkityksen kuntoon. Hän piti myönteisenä muutoksena sitä, että kykeni toimimaan itsenäisesti ihmisten kanssa ja hoitamaan asiansa. Muutos ei aina ole nopea. Täystyöllistyminen tai kouluttautuminen ei onnistu heti, jos opiskelussa on ehtinyt tulla taukoa ja elämä on pyörinyt juhlimisen ympärillä. Nuori toi esille moneen kertaan sen, että hän ei ollut sillä hetkellä valmis ottamaan vastaan kaikkea, mitä tuetulla asumisella olisi ollut tarjottavana, esimerkiksi räätälöityjä työharjoittelumahdollisuuksia. Jos nuori ei miellä, että tuettu asuminen on hänen tarpeitaan varten, sitoutuminen tavoitteisiin on epätodennäköisempää.

Vaikka tuetun asumisen jakso olisi epäonnistunut, se ei kuitenkaan tarkoita sitä, että nuori ei olisi päässyt omilleen myöhemmin elämässä ja että tuetulla asumisella ei olisi ollut mitään merkitystä hänen elämäänsä. Tämän tutkimuksen perusteella voidaan ainakin sanoa se, että tuetulla asumisella on ollut merkitystä siinä mukana olleiden nuorten elämään. Eri asia on sitten se, onko kaikki nuoren asettamat tavoitteet saavutettu.

Nuoren elämänhallinnan parantumisen eteen tehtyä työtä voidaan pitää epäonnistuneena tilastojen valossa, mikäli tämä ei ole saanut työ- tai opiskelupaikkaa tai vastannut muihin häneen kohdistuviin odotuksiin. Nuori, jonka tukisuhde on keskeytynyt yllättäen, voi itse kokea onnistuneensa, koska hänen tapansa suhtautua asioihin on muuttunut ja hän on esimerkiksi saanut apua psyykkisiin ongelmiinsa. Elämänhallinta on myös sisäistä, vaikka ulkoisia merkkejä sen saavuttamisesta ei olisikaan näkyvissä. Elämänhallinnassa keskeistä on ihmisen oma kokemus siitä.

7.2 Tuetun asumisen merkitys nuorten elämässä

Nuorten tuetun asumisen tavoitteita ovat muun muassa arjen hallinnan tukeminen, rahan käytön opettelu, asiointiapu, kiinnekohtien saaminen elämään, ihmissuhteiden ylläpito ja sosiaalisten verkostojen laajentaminen. Tutkimukseni perusteella näiden nuorten kohdalla tavoitteissa on onnistuttu. Nuoret kokevat olevansa itsenäisiä, vastuuntuntoisia, osaavat hakea apua tarvittaessa ja heillä on läheisistä ihmisistä koostuvia tukiverkostoja.

Haastateltavista ne, joiden tukisuhteen katsottiin onnistuneen, toivat myös esiin, että olisivat varmaan oppineet kaikki tuetun asumisen aikana käsitellyt asiat itsekin, mutta siinä olisi kestänyt ehkä kauemmin ja se olisi ollut vaikeampaa. He olisivat ehkä oppineet asiat virheiden kautta. Jos nuori saa tukea oikeaan aikaan, hänen ei tarvitse käydä kaikkea läpi yksin. Kukaan ei voi poistaa nuoren elämästä ongelmia, vaan elämä asettaa ihmiselle aina omat haasteensa. Tuettu asuminen voi kuitenkin toimia nuoren kanssakulkijana ja tarjota apua silloin, kun nuoren omat voimavarat ja keinot eivät riitä, tai kun hänellä ei ole ympärillään läheisiä, jotka voisivat häntä auttaa. Tuettu asuminen toimii nuorten arjessa ja lähellä niitä asioita, joita nuoret elämäntilanteissaan kohtaavat. Tuetussa asumisessa on mahdollisuus paneutua nuorten kohtaamiin elämän ongelmiin konkreettisesti, silloin kun niitä ilmaantuu.

Tämän tutkimuksen perusteella on mahdotonta ilmaista yksiselitteisesti, miten tuetun asumisen milloinkin pitäisi toimia. Nuorten lähtökohdat, tilanteet ja persoonalliset valmiudet ovat aina yksilöllisiä ja tuen pitäisi lähteä nuoren omista tarpeista. Lähtökohtana on nuoren senhetkinen tilanne, ja mihin kyseinen nuori on valmis sillä hetkellä. Tutkimukseni yhtenä johtopäätöksenä voin todeta, että juuri nuorten yksilöllisyyden vuoksi nuorten itsenäistävää tuettu asuminen on haasteellista työtä. Tuetun asumisen toteutuminen riippuu tietysti aina myös ympäristön tarjoamista vaihtoehdoista, kuten siitä, löytyykö nuorille sopivia työpaikkoja, koulutuspaikkoja tai muita vaihtoehtoja. Tuetussa asumisessa ei välttämättä voida vaikuttaa nuoren työllistymiseen, jos kaikille nuorille ei esimerkiksi ole tarjolla riittävästi työpajapaikkoja ja nuoren omat voimavarat eivät sillä hetkellä riitä päätoimiseen opiskeluun tai työntekoon.

Esimerkiksi Pajun ja Vehviläisen (2001, 69-70) mukaan elämäntilanteeseen kuuluvat motivaatio-, suunnittelu-, ja sitoutumiskyky, arkiset perusvalmiudet, kuten ruoanlaitto ja lukutaito, itsekuri esimerkiksi rahankäytössä, ajankäytössä, tarpeiden tyydytyksessä ja nautinnon ja vaivannäön säätelyssä, oma persoonan asiantuntijuus ja kyky kysyä apua sitä tarvitessaan. Tutkimukseni tulokset ovat edellä mainitun listan mukaisia. Sen perusteella tutkittavillani on hyvät elämäntilanteet.

Tutkimukseni nuoret toivat esille olevansa tyytyväisiä siihen, että he osaavat hoitaa asiansa itsenäisesti, että he osaavat asettaa tavoitteita ja pitää niistä kiinni, ja he tekevät työtä näiden tavoitteiden saavuttamiseksi, esimerkiksi opiskelevat ammattia varten. Nuoret myös maksavat tunnollisesti ulosottoon kertyneitä velkoja, huolehtivat kodin viihtyvyydestä ja siisteydestä, ja ovat päässeet eroon ongelmia aiheuttaneesta päihteidenkäytöstä. Tämän mahdollistaa myönteinen suhtautuminen elämään. Kaikilla nuorilla oli myönteisiä kokemuksia elämäntilanteestaan.

Toisaalta taas nuoret, joiden tukisuhteen katsottiin päättyneen onnistuneesti, totesivat ettei heidänkään elämänhallintansa ole täydellistä. Elämän täydellinen hallinta on tietysti mahdotonta. (Esim. Ojanen 2007; Keltikangas-Järvinen 2008) Keskeistä lieneekin se, että nuori osaa hahmottaa omat vastuunsa, ja hakea apua ulkopuolelta silloin jos omat voimat eivät riitä. Vaikka esimerkiksi palkka ei riittäisi ihmisen käyttöön kunnolla koko kuukaudeksi, hän voi ajatella, että se johtuu hänen kulutustottumuksistaan ja pystyy halutessaan vaikuttamaan asiaan.

Kaikki nuoret ilmoittivat haluavansa työllistyä ja tehdä töitä tulevaisuudessa. Osalla oli vielä koulutus kesken, ja osa nuorista oli jo työelämässä. Nuori, jolla ei haastatteluhetkellä ollut työtä tai koulutusta, koki että hän ei ollut siihen valmis mielenterveytensä puolesta. Hänkin kuitenkin ilmaisi toivovansa tasapainoista elämää, johon kuuluu tulevaisuudessa myös oma koti ja ammatti.

Monet nuoret kokivat myös jotkut asiat hankalaksi tuetun asumisen jälkeen, vaikka niitä olisikin käyty läpi tuetun asumisen aikana. Hankalaa oli monilla esimerkiksi juuri rahankäytön suunnittelu. Hekin kuitenkin kertoivat suunnitelmallisuuden puutteesta huolimatta maksavansa laskut ajallaan, ja tulevansa toimeen niin, että rahaa jää välttämättömyyksiin. Joidenkin mielestä esimerkiksi paperiasioiden hoito ja sosiaalitoimen kanssa asiointi oli hankalaa, etenkin kun sosiaalitoimistossa työntekijät saattavat vaihtua usein ja uusien työntekijöiden kanssa joutuu aloittamaan tilanteen kartoittamisen aina alusta. Yksi nuorista kertoi, että ei juuri valmista ruokaa kotona, vaikka tuetun asumisen aikana käytiin läpi myös ruoanlaittoa, jota nuori piti tärkeänä taitona. Ilman ruoanlaittotaitoa on nyky-yhteiskunnassa yhä helpompi pärjätä, kun kauppojen hyllyt ovat täynnä erilaisia valmisruokavaihtoehtoja. Kotitekoisen ruoan hyödyt ovatkin ehkä siinä, että kotitekoisen ruoan ajatellaan olevan paitsi ravintorikkaampaa, myös suhteessa edullisempaa kuin valmisruokien.

Tutkimukseni tulokset ovat myös hyvin samankaltaisia Merjokarin tutkimustulosten kanssa: Setlementti Naapurin tuetussa asumisessa olleiden nuorten itsevarmuus, työtilanne ja suhteet vanhempiin parantuivat, päihteenkäyttö väheni ja tyytyväisyys elämään kasvoi. Positiivisia muutoksia olivat myös opiskelu, uudet kaverit ja seurustelukumppanin löytäminen. Merjokarin tutkimuksessa pojille työ- ja raha-asiat merkitsivät enemmän kuin tytöille, tytöt taas painottivat ihmissuhteita poikia enemmän. (Merjokari 2004, 50-54.) Tässä tutkimuksessa en todennut vastaavia eroja sukupuolten välillä, vaan raha-asioiden ja ihmissuhteiden merkitys korostui tasaisesti kaikilla haastateltavilla. Kyse on kuitenkin niin pienestä haastateltavien joukosta, että siitä tuskin voi tehdä kovin suuria johtopäätöksiä.

Nuoret eivät ole mikään homogeeninen joukko, vaan persoonaltaan erilaisia yksilöllisine tarpeineen. Nuoret hahmottavat ympäröivän maailman eri tavoin. Toimintapuitteet ovat kuitenkin nuorille samat: töihin on mentävä, jotta pystyy elättämään itsensä, ja nykyaikana työllistymisessä vaaditaan entistä enemmän ammatillista koulutusta. Ammattikouluttamattomia työttömiä nuoria koskee laki koulutukseen hakeutumisesta 25-vuotiaaksi saakka, joka vaikuttaa heidän työttömyysturvaansa, jos he joutuvat työttömyyskorvausta hakemaan. Yhteiskunnan kulttuuriset mallit kertovat, miten tulisi elää, ja tämä näkyy nuorten tulevaisuuden toiveissa. Monet haaveilivat koulutuksesta, työstä, siitä että pystyvät elättämään itsensä, ostamaan jossain vaiheessa oman asunnon, ja elämään tasapainoista elämää. Nuoret liittyvät yhteiskuntaan ja arvostavat samanlaisia asioita kuin kaikki muutkin, eiväthän he ole kasvaneet ja kehittyneet irrallaan yhteiskunnasta. Kaikkien nuorten tarinoissa korostui myös suunnitelmallinen ja vastuullinen toiminta, joka ehkäisee mahdollisia konflikteja yhteiskunnan ja yksilön välillä. Tavoitteellisuus on tärkeää erityisesti länsimaisessa kulttuurissa (esim. Ojanen 2007), ja siitä kertovat myös tämän tutkimuksen tulokset.

Elämönhallinta on kykyä pärjätä tämän hetken yhteiskunnassa ja selvitä niistä haasteista, mitä se yksilölle asettaa. Elämän postmodernissa yhteiskunnassa on ajateltu olevan haasteellisempaa, koska elämä on muuttunut monella tavalla monimutkaisemmaksi. Silloin kun elämönhallinta ei sujukaan niin helposti kuin oletetaan, voidaan myös kysyä, johtuuko se aina yksilöstä, vai pitäisikö asiaan puuttua yhteiskunnan tasolla? Jos nuorten velkaantuminen on yleistynyt, pitäisikö esimerkiksi pikavippien saantia rajoittaa? Jos nuori ei koe tulevansa toimeen taloudellisesti tai saavuttavansa elämäntilanteessaan sellaisia asioita, joita kulutusyhteiskunnassa ihannoidaan, tekstiviestilainat voivat tarjota hetkellisen pikaratkaisun ongelmaan. Seuraukset voivat olla ikävät, jos lainaa ei pystykään maksamaan takaisin. Tutkimukseni nuorilla oli melko perinteisiä toiveita oman elämänsä suhteen: vakituinen työpaikka ja oma asunto. Jos tarjolla on enimmäkseen epätyypillisiä pätkätyösuhteita, voi näidenkin unelmien saavuttaminen olennaisesti vaikeutua. Epävarmassa työ- ja asuntotilanteessa korostuu sisäisen elämönhallinnan merkitys, kyky sietää epävarmuutta ja yllättäviä muutoksia. Postmodernissa maailmassa korostuvat ”tässä ja nyt” – tyyppinen ajattelu eikä tulevaisuuden epävarmuus aina tue pitkäjänteistä suunnitelmallisuutta. Siksi on mielenkiintoista, että nuorten haastatteluissa korostui nimenomaan suunnitelmallisuus ja vastuullisuus, ja luottamus omaan pärjäämiseen. Keltikangas-Järvinen (2008, 267) esittää, että elämönhallinta-käsitteen voisikin korvata sanoilla määrätietoisuus, tavoitteellisuus, vastuuntunto, itsekontrolli ja tasapainoisuus.

Tutkimukseni nuoret eivät vaikuttaneet olevan lainkaan niin huolissaan tulevaisuudesta kuin voisi postmodernissa maailmassa olettaa. He eivät myöskään vaikuttaneet erityisen ahdistuneilta sen vuoksi, että elämässä pitäisi ehtiä tehdä kaikkea ja valita aina paras vaihtoehto, vaikka tämä on nähty erityisesti postmodernin ajan ihmisen haasteena (Schwartz 1986; 2001 ref. Ojanen 2007, 79-80).

Pitkäaikaisista vaikutuksista nuoren elämänhallintaan ei oikeastaan tämän tutkimuksen avulla voida saada vastausta. Tutkimukseni käsittelee niitä kriisejä tai haasteita, joita tutkittavilla on ollut elämässään ennen tuettua asumista tai sen aikana, ja joihin nuoret ovat saaneet apua tuetusta asumisesta. Olisi kiinnostavaa tietysti saada tutkimustietoa myös siitä, miten pitkälle tuetun asumisen vaikutus kantaa, ja onko tuetun asumisen tarjoamalla tuella vaikutusta nuoren elämään niissä haasteissa, joita hän ehkä kohtaa myöhemmin elämässään. Näin voisi ainakin olettaa sillä perusteella, että Ojaseen (2007, 309) mukaan 15-25 ikävuosien aikana kriiseihin saatu tuki vaikuttaa nuorten elämään vielä pitkälle aikuisikään, koska kyseinen ikävaihe on tärkeä itseluottamuksen kehityksen kannalta. Tuettussa asumisessa on mahdollista paneutua juuri niiden nuorten auttamiseen, joiden elämässä on enemmän syrjäytymisen riskitekijöitä. Myös ihmisen läheisen sosiaalisen verkoston ajatellaan tarjoavan tukea ihmisen elämänsä aikana kohtaamissa kriiseissä, joten siinä mielessä tuettu asuminen on onnistunut, jos nuoren sosiaalinen verkosto on kasvanut tuetun asumisen vaikutuksesta. Pidempiaikaisten elämänhallinnan vaikutusten tutkimiseksi olisi kuitenkin mielenkiintoista haastatella tuetun asumisen asiakkaina olleita henkilöitä sitten, kun tuetusta asumisesta on kulunut jo vuosia. Voisi tutkia, minkälaisia haasteita heillä on ollut elämässään tuetun asumisen jälkeen, ja miten he ovat niistä selviytyneet.

Roosin (1985, 41-43) mukaan ihminen pystyy sopeutumaan dramaattisiin ja haastaviin elämäntapahtumiin, ja käsittelemään kohtaamiaan vastoinkäymisiä, kun hänen elämänhallintansa on kunnossa. Joidenkin tutkimusteni nuorten lapsuus oli ollut täynnä dramaattisia elämäntapahtumia, ja tällaisena asioiden kohtaamisena voisi pitää sitäkin, että nämä nuoret tulevat nyt toimeen ja pitävät yhteyttä vanhempiinsa, joiden kanssa elämä oli ajoittain lapsuudenkodissa raskasta.

Jää tutkijan ja lukijan tulkinnan varaan, mikä nuorten elämänhallinnassa on juuri tuetun asumisen ansiota ja mikä kenties muiden tekijöiden vaikutusta. Vastauksista kävi ilmi, että tuetun asumisen ohella muutkin asiat, kuten esimerkiksi vanhempien esimerkki, vaikuttavat nuorten toimintatapoihin. Jonkin tietyn asian vaikuttavuuden arviointi on ylipäänsä vaikeaa. Tämän tutkimuksen perusteella voi kuitenkin sanoa, että tuetun asumisen aikana tutkimukseeni osallistuneiden nuorten elämä muuttui myönteiseen suuntaan, ja että heidän elämänsä on ollut sen

jälkeenkin tasapainoista, myös niillä, joiden tukisuhteessa asetettuja tavoitteita tai osaa niistä ei saavutettu. Tärkeä saavutus on myös saada nuori uskomaan omiin mahdollisuuksiinsa.

Tuettua asumista ei ehkä voida pitää takuuna siitä, että nuori selviytyisi elämästään täydellisesti sen jälkeen. Elämä on yllätyksellistä, eikä koskaan voi tietää, mitä seuraava päivä tuo tullessaan. Nuorilla on kuitenkin paremmat edellytykset selviytyä elämässä eteen tulevista ongelmista tuetun asumisen jälkeen. He ovat saaneet tietoa ja työkaluja, joita hyödyntää elämän ongelmissa. Selviytymisen kokemukset ja ulkopuolinen tuki vaikeissa elämäntilanteissa antavat lupauksen siitä, että selviytyminen on mahdollista muissakin elämässä eteen tulevissa kriiseissä.

9 LOPUKSI

Gradun kirjoittamisen puolivälissä lähdin neljäksi kuukaudeksi Kanadaan suorittamaan sosiaalityön harjoittelujaksoa. Harjoitteluni sijoittui Calgaryn pelastusarmeijan asunnottomien palveluihin, joten sain tilaisuuden perehtyä asunnottomuuden problematiikkaan käytännön tasolla. Kanadassa, kuten yleisesti Pohjois-Amerikassa, on paljon myös nuoria asunnottomia. Suuret tuloerot ja jälkihuoltojärjestelmän puuttuminen selittävät varmasti osaltaan ongelmaa. Kokemus antoi perspektiiviä siihen, mitä voi pahimmillaan tapahtua kuin yhteiskunta ei tarjoa tukiverkostoa eikä apua oikeaan aikaan ole tarjolla. Tuetun asumisen kaltaiselle toiminnalle on tarvetta ympäri maailman.

Kiitokset tämän tutkimuksen toteutumisesta kuuluvat Nuorten asumisen tukitoimien tutkimus- ja kehittämishankkeelle, joka tarjosi mielenkiintoisen tutkimusaiheen. Kiitokset myös Tampereen, Hämeenlinnan ja Hyvinkään nuorisoasuntojen työntekijöille erityisesti avusta haastattelujen käytännön järjestelyissä. Kiitos graduni ohjaajalle professori Kyösti Rauniolle kommentteista, jotka veivät työtäni eteenpäin. Natalialle kiitos yhteistyöstä ja tuesta tutkimusprosessin kaikissa vaiheissa. Ennen kaikkea kiitokset kuuluvat kuitenkin tutkimukseen osallistuneille nuorille, jotka olivat valmiita jakamaan oman tarinansa ja kipeämmätkin muistot tutkijan kanssa. Haastatteluhetket ovat yhä elävinä mielessäni. Tämä tutkimus ei olisi toteutunut ilman teitä.

LÄHTEET

- Aalberg, Veikko (1991) Nuoruus psykoanalyysissa. Teoksessa: Hoikkala, Tommi (toim.) *Törmäävät tulkinnat. Kirja nuorista ja nuoruudesta*. Helsinki: Gaudeamus, 233-237.
- Aaltola, Juhani ja Valli, Raine (toim.) (2001) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Aaltola, Juhani ja Valli, Raine (toim.) (2001) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Alasuutari, Pertti (1999) *Laadullinen tutkimus*. 3. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Allén, Pekka (2001) *Näkökulmia nuorten tukiasumiseen – Tutkimus SPR:n nuorten turvatalojen tukiasuntotoiminnasta*. Tampereen yliopisto, Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos, sosiaalityön pro gradu -tutkielma, Tampere.
- Eskola, Jari ja Vastamäki, Jaana (2001) *Teemahaastattelu: opit ja opetukset*. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 24-42.
- Franzén Eva & Vinnerljung, Bo (2006) *Foster children as young adults: many motherless, fatherless or orphaned: a Swedish national cohort study*. *Child and Family Social Work* 11, 254-263.
- Granlund, Aki (2006) *Projektisuunnitelma: Nuorten asumisen tukitoimien seuranta- tutkimus- ja kehittämishanke 2006 – 2008*. Julkaisematon.
- Granlund, Aki (2006b) *Väliraportti: Nuorten asumisen tukitoimien seuranta- tutkimus- ja kehittämishanke 2006 – 2008*. Julkaisematon.
- Haapasalo, Jaana & Repo, Anu (1998) *Sijoitettujen lasten kehitys. Katsaus tutkimuksiin*. Stakes, Aiheita 36. Helsinki.
- Hannikainen, Katri & Kärkkäinen, Sirkka-Liisa (1997) *Nuorten syrjäytymisen ja asunnottomuuden riskit nyky-Suomessa*. Stakes, Aiheita 26. Helsinki.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2000) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hoikkala, Tommi (toim.) (1991) Törmäävät tulkinnat. Kirja nuorista ja nuoruudesta. Helsinki: Gaudeamus.

Hynynen, Raija (toim.) (2005) Asuntoja ja tukea asunnottomille. Arviointi tuetun asumisen toimintamalleista. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Ilmonen, Mervi & Hirvonen, Jukka & Manninen, Rikhard (2005) Nuorten asuminen 2005. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Jahnukainen, Markku (2004) Koulukodin jälkeen. Vuosina 1996 ja 2000 kotiutettujen nuorten yhteiskuntaan jäsentyminen ja riskikäyttäytymisen kasaantuminen. Teoksessa Jahnukainen, Markku & Kekoni, Taru & Pösö, Tarja (toim.) Nuoruus ja koulukoti. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 293–330.

Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.

Junto, Anneli (2002) Itsenäistymisen hinta. Asuntopolitiikka ja nuorten asuminen 1960-luvulta 2000-luvulle. Teoksessa Silvennoinen, Heikki (toim.) Nuorisopolitiikka Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 105-119.

Järvinen, Tero & Jahnukainen, Markku (2001) Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa Suutari, Minna (toim.) Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 125-151.

Kallio, Eeva (2006) Aikuisuutta vai nuoruutta? Muuttuvat kehitystehtävät ja ajan henki. Nuorisotutkimus 1, 59-61.

Keltikangas-Järvinen, Liisa (2008) Temperamentti, stressi ja elämänhallinta. Helsinki: WSOY.

Keskinen, Vesa (1992) Kotoa omaan kotiin: nuoret asumisuralla. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Komonen, Katja (2001) Työn moraalista koulutuksen moraaliin. Teoksessa Kuure, Tapio (toim.) Aikuistumisen pullonkaulat. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 70-85.

Kuula, Arja (2006) Tutkimusetiikka. Jyväskylä: Gummerus.

Laaksonen, Sari (toim.) (2004) Jälkihuolto-opas. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Lovatt, Roland & Whitehead, Christine & Levy-Vroelant, Claire (2006) Foyers in the UK and France – Comparisons and Contrasts. *European Journal of Housing Policy* 6 (2), 151-166.

Lämsä, Anna-Liisa (1998) ”Ihminen tarvitsee sitä, mitä ilman on paha olla” – Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Teoksessa Ulvinen, Veli-Matti (toim.) Lasten ja nuorten syrjäytymistä koskevan tutkimuksen mahdollisuudet. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto, 9 – 24.

Mendes, Philip & Mosleshuddin, Badal (2006) From Dependence to Interdependence: Towards Better Outcomes for Young People Leaving State Care. *Child Abuse Review* 15 (2), 110 -126.
<http://www3.interscience.wiley.com/cgi-bin/fulltext/112469483/PDFSTART> viitattu 20.4.2007

Merjokari, Pirita (2004) Tuetun asumisen merkitys nuorten elämänhallintaan: tutkimus setlementti Naapurin Nuorten tuetun asumisen projektista. Tampereen yliopisto, Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos, sosiaalityön pro gradu -tutkielma, Tampere.

Metsämuuronen, Jari (2006) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methelp.

Miikkulainen, Pirjo (1997) Nuorten tuettu asuminen. Teoksessa Hannikainen, Katri & Kärkkäinen, Sirkka-Liisa (toim.) Nuorten syrjäytymisen ja asunnottomuuden riskit nyky-Suomessa. *Stakes, Aiheita* 26. Helsinki, 33 – 40.

Niska, Ari (1996) Nuorten asumisen muutokset 1990-luvulla. Helsinki: Suomen kuntaliitto.

Nyysölä, Kari ja Pajala, Sasu (1999) Nuorten työura. Koulutuksesta työelämään siirtyminen ja huono-osaisuus. Helsinki: Gaudeamus.

Oinonen, Eriikka (2001) Perheellistyminen ja vanhemmuus aikuisuuden määrittäjinä. Teoksessa Kuure, Tapio (toim.) Aikuistumisen pullonkaulat. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 109-125.

Ojanen, Markku (2007) Positiivinen psykologia. Helsinki: Edita.

- Pakkanen, Päivi (1991) Asunto on elämistä varten. Teoksessa: Hoikkala, Tommi (toim.) Törmäävät tulkinnat. Kirja nuorista ja nuoruudesta. Helsinki: Gaudeamus, 197-203.
- Paju, Petri & Vehviläinen, Jukka (2001) Valtavirran tuolla puolen. Nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen kitkat 1990-luvulla. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 18. Helsinki.
- Pitkänen, Sari & Rissanen, Pekka & Mattila, Kati (2004) Ihmisen arvoista asumista. Y-säätiön ja Asumispalvelusäätiö Aspan tuki- ja palveluasumismallien arviointi. RAY:n avustustoiminnan raportteja 13. Helsinki.
- Puuronen, Vesa (1997) Johdatus nuorisotutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Raitakari, Suvi (2003) Nuorten tukiasuminen – paikka elämänhallinnan ja marginaalin rajalla. Omakolo-projektin taustaolettamukset, käytännöt ja asiakkuus. Nuorten Ystävät ry. <http://pasila2.verkkoasema.fi/uusi.nuorten-yst.fi/file.php?188> viitattu 27.11.2006
- Raitakari, Suvi (2004) Nuoren elämänhallinta: toivottua arkea ohjeistamalla? Teoksessa Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala Anna (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 56-73.
- Raitakari, Suvi (2006) Neuvottelut ja merkinnät minuuksista – vuorovaikutuksellisuus ja retorisuus nuorten tukiasumisyksikön palaverissa. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Raitanen, Marko (2001) Itsenäistyminen tietää köyhtymistä. Teoksessa Kuure, Tapio (toim.) Aikuistumisen pullonkaulat. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 97-108.
- Rauhala, Tuomas (toim.) Nuorten asunto-opas 2008-2009. Nuorisoasuntoliitto ry.
- Raunio, Kyösti (2000) Sosiaalityö murroksessa. Helsinki: Gaudeamus.
- Roos, J. P. (1985) Elämäntapaa etsimässä. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Schwartz, Barry (1986) The Battle for human nature: Science, morality, and modern life. New York: Norton.
- Schwartz, Barry (2001) Freedom and tyranny: Descriptions and prescriptions. American psychologist 56, 80-81.

Siljander, Pauli (1996) Syrjäytyminen – aatteiden murroksen kriisi. Teoksessa Siljander, Pauli ja Ulvinen, Veli-Matti (toim.) Syrjäytymisestä selviytymiseen: vaikeuksien kautta elämönhallintaan. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita 66. Oulu, 7 - 14.

Suomen säädöskokoelma:

Lastensuojelulaki 683/1983

Sosiaalihuoltolaki 710/1982

Stein, Mike (2006) Research Review: Young people leaving care. *Child and Family Social Work* 11, 273-279.

Tuohinen, Riitta (1991) Nuorten ”työ” -protestanttisesta etiikasta kapitalismin henkeen? Teoksessa: Hoikkala, Tommi (toim.) *Törmäävät tulkinnat. Kirja nuorista ja nuoruudesta*. Helsinki: Gaudeamus, 169-177.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2003) *Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi*. Helsinki: Tammi.

Turunen, Kari E. (1996) *Elämäkaari ja kriisit*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

Varho-Soininen, Anne (2003) *Jälkihuollossa olleiden nuorten itsenäistyminen ja elämönhallinta. Haastattelututkimus sijoituksen jälkeisestä elämästä*. Tampereen yliopisto, Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos, sosiaalityön pro gradu -tutkielma, Tampere.

Vinnerljung, Bo (1996) *Fosterbarn som vuxna*. Lund: Arkiv.

LIITE 1. TEEMAHAASTATTELURUNKO

Taustatiedot

1. Sukupuoli?
2. Ikä?
3. Miten olet tullut tuetun asumisen piiriin?
4. Onko taustalla lastensuojeluasiakkuus tms. tai pitkää asiakkuutta laitoksissa?
5. Kenen idea oli lähteä mukaan tuettuun asumiseen?
6. Lähditkö mielelläsi mukaan tuettuun asumiseen? Miksi/miksi et?
7. Mitä ennakkokäsityksiä sinulla oli tuetusta asumisesta?
8. Miten kauan olet ollut tuetun asumisen piirissä? Oliko tukisuhde tarpeeksi pitkä?
9. Missä olet asunut ennen tuettua asumista?
10. Millaisessa asunnossa asut nykyään?

Elämänhallinta

11. Millaista arkesi on ollut ennen tuettua asumista? Entä tuetun asumisen aikana?
12. Kuvailisitko millainen on tavallinen päiväsi nykyään?
13. Mitä olet kokenut hyväksi tuetun asumisen jälkeen ja mitkä asiat tuntuivat vaikealta?
14. Milloin koet hallitsevasi elämääsi? (Mitkä asiat ovat silloin kunnossa?)
15. Mistä asioista sait itse päättää tuetun asumisen aikana? Mistä asioista koet voivasi päättää nyt?
16. Ketä ihmisiä sinulla kuului lähipiiriisi ennen tuettua asumista? Onko se muuttunut nyt, ja miten?

Tukisuhde

17. Mitä sinulta mielestäsi odotettiin tuetun asumisen aikana? Miten koet pystyneesi vastaamaan odotuksiin? Jos toimisit nyt toisin, niin miten?
18. Millaiset tavoitteet tuetun asumisen aikana asetettiin? Saavutettiin ne?
19. Koetko, että tukisuhde oli onnistunut vai epäonnistunut? Miksi?
20. Koitko olleesi sitoutunut tukisuhteeseen? Millä tavalla, miten se näkyi? Mikä vaikutti siihen, että sitoutuminen oli hankalaa tai helppoa?
21. Millainen oli suhteesi työntekijöihin?
22. Mitä hyötyä tuetusta asumisesta on sinulle ollut? Entä mitä huonoa siinä mielestäsi oli?
23. Olisitko halunnut, että olisi toimittu toisin? Miten?
24. Mitä muuttaisit tuetun asumisen toiminnassa?

Tuki ja kontrolli

25. Mitä tukea olet saanut tuetussa asumisessa? Millaista? Missä asioissa tarvitsit tukea?
26. Missä muissa asioissa olisit halunnut saada tukea? Saitko tukea (näissä asioissa) riittävästi?
27. Miten olet kokenut tuen?
28. Mitä kontrolli tuetussa asumisessa mielestäsi on?
29. Miten olet kokenut tuetun asumisen säännöt/rajoitukset? Minkälaisia sääntöjä/rajoituskeinoja käytettiin?
30. Mitkä olivat hyviä vaiheita tuetun asumisen aikana? Entä huonoja? Mitä merkittäviä käännekohtia elämässäsi oli silloin? Entä miten nämä muut asiat ovat vaikuttaneet tukisuhteen hyviin ja huonoihin vaiheisiin?
31. Mikä merkitys oli työntekijöillä sinulle henkilökohtaisesti? Miten koit tuetun asumisen työntekijät?

Muutos/vaikuttavuus

32. Jos et olisi tullut tuettuun asumiseen, millainen elämäntilanteesi voisi olla nyt?
33. Mitkä asiat mielestäsi ovat muuttuneet tuetun asumisen jälkeen? Mitkä asiat vaikuttivat siihen?
34. Millaisena näet oman tulevaisuutesi? Mitä toivot tulevaisuudelta? Minkä asioiden pitäisi olla kunnossa, että tämä voi toteutua?
35. Mitä sinulle merkitsee tuetun asumisen vaihe elämässäsi nyt ja tulevaisuudessa?